

Elisabeth Gulløy, Christian Møller-Skau,
Rosanne Kristiansen og Ingvild Vardheim

Tilgjengelighetsstudien 2022-2023

Skriftserien fra Universitetet i
Sørøst-Norge nr. 136
2023

Dokumentasjonsrapport

Elisabeth Gulløy, Christian Møller-Skau,
Rosanne Kristiansen og Ingvild Vardheim

Tilgjengelighetsstudien 2022-2023

Dokumentasjonsrapport

© Elisabeth Gulløy, Christian Møller-Skau, Rosanne Kristiansen og Ingvild Vardheim, 2023
Universitetet i Sørøst-Norge
Porsgrunn

Skrifserien fra Universitetet i Sørøst-Norge nr. 136

ISBN 2535-5325

ISSN 978-82-7206-818-8

Denne publikasjonen er lisensiert med en Creative Commons lisens. Du kan kopiere, distribuere og spre verket i hvilket som helst format eller medium. Du må oppgi korrekt kreditering, oppgi en lenke til lisensen, og indikere om endringer er blitt

gjort.

Se fullstendige lisensbetingelser på <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/deed.no>

Forord

Prosjektet har fått kvalifiseringsstøtte fra Regionalt forskningsfond Vestfold og Telemark. Prosjektnummer 335453. Prosjektet pågikk i perioden 1.5.2022 til 1.7.2023. Prosjektet eies av Universitetet i Sørøst-Norge (USN) ved Institutt for helse-, sosial- og velferdsvag. Partnerorganisasjoner har vært det regionale ruskompetansesenteret KORUS Sør, og Ungdatasenteret i NOVA, OsloMet. I tillegg har Funksjonshemmedes fellesorganisasjon (FFO) i Vestfold og Telemark vært innleid samarbeidspartner som leverandør av FOU-tjenester for å sikre brukerperspektivet i prosjektet. Studien er meldt til og godkjent av Sikt med referansenummer 606720.

Styringsgruppa har bestått Gro Karsten Skarholt og Kristin Barstad fra USN og Anne-Cathrine Utsigt fra KORUS Sør. Prosjektgruppa har bestått av Sabine Gehring, Tore Norendal Braathen, Christian Møller-Skau og Elisabeth Gulløy fra USN, Rosanne Kristiansen og Ingvild Vardheim fra KORUS Sør, Hanne Cecilie Hougen fra Ungdatasenteret ved NOVA, OsloMet, Rita Andersen og Berit Lilly Wiborg fra FFO. Prosjektleder har vært Elisabeth Gulløy. Referansegruppa for prosjektet har bestått av Kari-Anne Lund fra Seksjon for metode, Statistisk sentralbyrå (SSB) og Janikke Solstad Vedeler fra Nettverk for forskning på funksjonshemming, NOVA, OsloMet.

I kapittel 1 og 2 beskrives bakgrunn, målsetting og aktiviteter i prosjektet, svar på forskningsspørsmål, vurdering av måloppnåelse, anbefalinger og videreføring. I kapittel 3 til 8 presenteres dokumentasjonen av de ulike datainnsamlingene med en oversikt over funn og refleksjoner fra hver av disse.

Rapporten er skrevet av Elisabeth Gulløy og Christian Møller-Skau fra USN, med unntak av Kapittel 6, som er skrevet av Rosanne Kristiansen og Ingvild Vardheim fra KORUS Sør.

Hanne Cecilie Hougen fra NOVA, OsloMet, Rosanne Kristiansen fra KORUS Sør og Kari-Anne Lund fra SSB har bidratt med viktige innspill til rapporten.

Vi takker alle elever for at de delte sine opplevelser og vurderinger med oss, men vi må også takke skolelederne og lærerne som tok imot oss og la til rette for fantastiske dager på feltarbeid. Skoleledernes entusiasme og engasjement for Ungdata-undersøkelsene og for en sterkere deltakelse fra elever med funksjonsnedsettelse i spørreskjemaundersøkelser generelt ble en viktig faktor i gjennomføringen av Tilgjengelighetsstudien.

Porsgrunn, 24. november 2023

Elisabeth Gulløy og Christian Møller-Skau

Sammendrag

Tilgjengelighetsstudien er et selvstendig prosjekt gjennomført i tilknytning til Ungdata pluss¹, finansiert med midler fra Regionalt forskningsfond Vestfold og Telemark (RFF) (prosjektnummer 335453). Ungdata pluss er en longitudinell undersøkelse om fritid og livskvalitet gjennomført i skolene i Vestfold og Telemark, blant elever i 5. – 7. trinn. Samarbeidspartnerne bak Ungdata pluss er Velferdsforskningsinstituttet NOVA ved OsloMet – storbyuniversitetet, Universitetet i Sørøst-Norge (USN), Kompetansesenter Rus – Region Sør (KORUS Sør), og Vestfold og Telemark fylkeskommune.

Tilgjengelighetsstudien ledes av USN, med KORUS Sør, Ungdatasenteret ved NOVA, OsloMet, og Funksjonshemmedes fellesorganisasjon (FFO) som partnere. Seksjon for metode, Statistisk sentralbyrå (SSB) og Nettverk for forskning på funksjonshemming, NOVA, OsloMet, har også vært representert i prosjektet.

Formålet med Tilgjengelighetsstudien var å skaffe ny kunnskap om gjennomføringen av digitale spørreskjemaundersøkelser i skolen og hvilke hindringer som ligger i veien for deltakelse i slike undersøkelser for barn og unge med funksjonsnedsettelse.

Overordnet målsetting var å øke deltakelsen fra barn og unge med ulike funksjonsnedsettelse i spørreskjemaundersøkelser som gjennomføres i skolen. Vi ville undersøke elevenes egne erfaringer med deltakelse i digitale spørreundersøkelser i Vestfold og Telemark, og vi ønsket kunnskap om hvordan skolene i fylket gjennomfører Ungdata². Som eksempel på skolebaserte undersøkelser var Ungdata godt egnet fordi disse undersøkelser er godt kjent i skolen og blant elevene. Vi ville også undersøke hvordan det tilrettelegges for at elever med ulike former for funksjonsnedsettelse får delta i undersøkelsene. I tillegg ønsket vi kunnskap om hvordan representanter fra kommunene og skolene vurderer utfordringer knyttet til inklusjon/eksklusjon av elever i Ungdata på grunnlag av deres funksjonsnedsettelse.

Prosjektet har vært tett tilknyttet planleggingsprosessen fram mot gjennomføringen av Ungdata pluss og utviklingen og testingen av spørreskjemaet til denne undersøkelsen. Det ga muligheter til å bidra til inkludering og større tilgjengelighet i et helt nytt datainnsamlingsystem som er planlagt å være i mange år.

Høsten 2022 ble det klart at det ville være mulig å inkludere en modul om funksjonsnedsettelse i Ungdata pluss. Måling av funksjonsnedsettelse i en longitudinell undersøkelse som starter når barna er i alderen 10-13 år vil gi gode muligheter for å studere omfang og sammenhenger mellom funksjonsnedsettelse og ulike livsutfall som livskvalitet, fritidsdeltakelse og helse. Dessuten er

¹ For mer informasjon, se <https://www.ungdata.no/pluss>

² For mer informasjon, se <https://www.ungdata.no/hva-er-ungdata/>

funksjonsnedsettelse viktig for livskvalitet og helse i oppveksten. Dermed ble en del av ressursene i prosjektet brukt til å utvikle en modul for å måle egenopplevde funksjonsnedsettelse blant barn.

Fem datainnsamlinger ble gjennomført: individuelle intervjuer med elever på 5.-7. trinn, fokusgruppeintervjuer med elever i videregående skole som har behov for opplæring utover ordinært undervisningstilbud, fokusgruppeintervjuer med lærere og fokusgrupper med kontaktpersoner for Ungdata pluss i Vestfold og Telemark. I tillegg ble det gjennomført samtaler med elever etter deltakelse i Ungdata pluss.

Prosjektet har gitt ny kunnskap om gjennomføringen av Ungdata-undersøkelsene i kommunene og på skolene og om hvordan inklusjon/eksklusjon av barn og unge med funksjonsnedsettelse i digitale spørreskjemaundersøkelser foregår. Datainnsamlingene viste at praksis varierer mellom kommuner og skoler når det gjelder inkludering, at tilretteleggingen kan styrkes, og at det er grunnlag for å inkludere flere med funksjonsnedsettelse enn i dag. Eksempler på forslag fra deltakerne i denne delen av undersøkelsen var elevers muligheter for å sitte i egne rom under gjennomføringen, å ta pauser underveis, og om å ha en assistent eller bisitter som kan gi teknisk hjelp eller annen støtte uten at elevens autonomi og konfidensialitet trues.

På grunnlag av de ulike datainnsamlingene har studien bidratt med en rekke anbefalinger og innspill til hvordan skolene kan legge til rette for en mer inkluderende gjennomføringsprosess, og for bedre tilgjengelighet i datainnsamling og spørreskjema. Elevene med funksjonsnedsettelse ønsket seg muligheter for å ha litt ekstra tid til å svare på skjemaet, mulighet til å ta pauser, og muligheter til å få hjelp underveis i svarprosessen. Noen av anbefalingene kom inn i informasjonsskrivene til skolene og lærerne før gjennomføringen av Ungdata pluss, og noen implementeres fra 2024 i de ordinære Ungdata-undersøkelsene. Informasjonsskrivene fikk blant annet inn en oppfordring om at alle elever som selv ønsker å delta, og som har samtykke med hjemmefra, bør få muligheten til å delta.

Gjennom brukertesting av den digitale løsningen til Ungdata junior-undersøkelsen fikk prosjektet informasjon om forhold ved brukergrensesnittet som representerer utfordringer for elever med funksjonsnedsettelse. Tre anbefalinger ble lansert av prosjektet: 1. å bedre innloggingen med mer leservennlige løsninger for elevene, 2. å la lyd støtten være en integrert del av spørreskjemaet, og 3. å ta i bruk ulike verktøy for å styrke den visuelle tilgjengeligheten.

Prosjektet har gitt ny kunnskap om elevenes vurderinger av spørreskjemadesign og utforming av enkeltspørsmål og moduler og ble avgjørende for utviklingen av spørreskjemamodulen om funksjonsnedsettelse i Ungdata pluss. Undersøkelsene viste også at mange elever med funksjonsnedsettelse syntes språket i spørreskjemaene var vanskelig, og at svaroppgavene noen ganger var krevende å forstå. Resultatene fra denne delen av undersøkelsen ble brukt i det løpende arbeidet med å utvikle spørreskjemaet til Ungdata pluss. Gjennom prosessen ble moduler og enkeltspørsmål gradvis mer tilpasset elevenes tilbakemeldinger om språk, svaroppgaver og svarprosess.

Undersøkelsene ga informasjon om at elever og lærere, skole- og kommuneansvarlige mener mange spørreskjema er i lengste laget. Tilpasninger i form av å introdusere kortversjoner av spørreskjemaet eller enklere versjoner av spørsmålene kan styrke tilgjengeligheten for noen elevgrupper, men bør drøftes nøye av de ulike aktørene bak undersøkelsene.

Fra surveymetodologien kjenner vi til det generelle rådet om at alle spørreskjema i prinsippet bør utformes slik at de kan fungere godt i kommunikasjonen med svarpersonene. Både utforming av og innholdet i spørreskjemaet bør prøves ut i møte med representanter for populasjonen. Bruk av kvalitative metoder som kognitive intervjuer, fokusgrupper og brukertesting av digitale løsninger er nyttige verktøy som anbefales i utvikling og evaluering av spørreskjema, også når svarpersonene er barn. Utstrakt brukertesting av spørreskjema vil over tid også bidra til et større fokus på digital tilgjengelighet og utfordre leverandører av tekniske løsninger for digitale skjema til å utvikle mer brukervennlige løsninger.

Med bakgrunn i studiens resultater foreslås en utredning som kan se nærmere på etiske, tekniske, praktiske, personvern- og ressursmessige utfordringer ved bruk av assistenter eller intervjuere slik at elever med funksjonsnedsettelse lettere kan delta i spørreskjemaundersøkelser. Kombinasjoner av digital selvutfylling i brukervennlige løsninger, intervjuere og kunstig intelligens kan styrke mulighetene for deltakelse, men vil også øke kompleksiteten og kostnadene i spørreskjemaundersøkelser. For å legge til rette for inkludering og god tilgjengelighet bør framtidens spørreundersøkelser forankres i ulike kunnskapsfelt og tverrfaglige tilnærminger: kunnskap om barns deltakelse i forskning, spørreskjema- og surveymetodikk, kunnskap om kognisjon, funksjonsnedsettelse og inkludering, og kunnskap om universell utforming og gode brukergrensesnitt.

Innholdsfortegnelse

1.	Bakgrunn og mål for prosjektet	1
1.1.	Innhold i prosjektet	2
1.2.	Kunnskapsgrunnlaget bak studien.....	3
1.3.	Om begrepsbruk i prosjektet.....	5
1.3.1.	Funksjonsnedsettelse og funksjonshindret.....	5
1.3.2.	Brukergrensesnitt.....	5
1.3.3.	Brukervennlighet.....	5
1.3.4.	Brukersentrert utvikling	5
1.4.	Oversikt over aktiviteter og gjennomføring	6
2.	Hva fant vi ut av i prosjektet	8
2.1.	Har vi oppnådd delmål og overordna mål i prosjektet?.....	12
2.2.	Anbefalinger	13
2.2.1.	Anbefalinger som gjelder rekruttering og deltakelse	13
2.2.2.	Anbefalinger som gjelder datainnsamlinger.....	14
2.2.3.	Anbefalinger som handler om spørreskjema	15
2.3.	Videreføring.....	16
3.	Datainnsamling 1: Individuelle intervjuer med elever 5 – 7 trinn.....	18
3.1.	Utvalg og rekruttering	19
3.2.	Intervjuene	20
3.3.	Intervjuguidene	21
3.4.	Intervjuguidene til datainnsamling på skole 1.....	22
3.5.	Intervjuguidene til datainnsamling på skole 2.....	23
3.6.	Resultater – brukertesting av Ungdata junior og forslag til forbedringer av teknisk løsning og brukergrensesnitt.....	23
3.6.1.	Om universell utforming (UU)	24
3.6.2.	Sted og kontekst.....	24
3.6.3.	Tidsbruk.....	25
3.6.4.	Presentasjon – lytte til undersøkelsen	25
3.6.5.	Presentasjon – design.....	26
3.6.6.	Svarprosess.....	27
3.7.	Resultater – vurderinger av ulike moduler for funksjonsnedsettelse hentet fra andre spørreundersøkelser	27
3.7.1.	Modulen om subjektiv opplevelse av funksjon (en variant av WG-SS).....	28
3.7.2.	Svarkategorier: fra nominalt til ordinale nivå.....	30
3.7.3.	Spørsmål om funksjonsnedsettelse går ut over skole- eller fritidsdeltakelse	31
4.	Datainnsamling 2: fokusgrupper i videregående skoler	33
4.1.	Utvalg og rekruttering	33
4.2.	Rammene rundt intervjuene	34
4.3.	Beskrivelse av deltakerne	34

4.4.	Struktur i intervjuene	35
4.5.	Deltakelse på tidligere undersøkelser og tilrettelegging i fremtidige undersøkelser	36
4.6.	Resultater fra fokusgruppe VGS skole 1 om ulike moduler for å måle funksjonsnedsettelse	36
4.6.1.	En testversjon basert på HBSC/SCB.....	37
4.6.2.	Svarskalaer	38
4.6.3.	Spørsmålet fra Mitt Liv-studien.....	39
4.6.4.	Test av utkast til modul for Ungdata pluss	41
4.6.5.	Oppfølging med spørsmål om utfordringer som følge av funksjonsnedsettelse	43
4.6.6.	Oppsummering av intervjuet på VGS skole 1	43
4.7.	Resultater fra fokusgrupper VGS skole 2: test av modul fra WG-SS modifisert til Ungdata pluss	43
4.7.1.	Test av utkast til Ungdata pluss.....	45
4.7.2.	Svarskalaen: inn med tidsdimensjonen	50
4.7.3.	Tidligere erfaringer med å delta i Ungdata og andre spørreskjemaundersøkelser	51
4.8.	Oppsummerende refleksjoner etter fokusgrupper i den videregående skolen	51
5.	Datainnsamling 3: fokusgrupper med lærere	53
5.1.	Utvalg og rekruttering	53
5.2.	Rammene rundt intervjuet og beskrivelse av utvalget.....	53
5.2.1.	Intervjuet.....	53
5.2.2.	Resultater fra fokusgruppeintervjuet	54
5.2.2.1.	Hvem skal være med? Hvordan velge ut elever for deltakelse?	54
5.3.	Hvordan gjennomføre på en måte som sikrer vern av integritet?	54
5.4.	Implikasjoner for rekrutteringen av elever til intervjuene ved skolen	55
5.5.	Oppsummering.....	56
6.	Datainnsamling 4: Fokusgrupper med Ungdata pluss-ansvarlige i kommunene	57
6.1.	Utvalg og rekruttering	57
6.2.	Rammene rundt intervjuene	57
6.3.	Hovedfunn.....	58
6.4.	Tema fra intervjuene	58
6.4.1.	Utvelgelse lokalt av hvilke elever som kan delta i Ungdata-undersøkelsen og andre undersøkelser.....	58
6.4.2.	Ulike typer funksjonsnedsettelse gir ulike muligheter til å tilrettelegge	59
6.4.3.	Refleksjoner rundt at spørsmålene ikke passer alle, eller oppleves som såre	59
6.4.4.	Hvordan tilrettelegge og samtidig ivareta elevenes autonomi?.....	60
6.4.5.	Tips til hvordan tilrettelegge bedre	61
7.	Datainnsamling 5: Oppfølgingsintervjuer med elever 5.-7. trinn etter deltakelse i Ungdata pluss	62
7.1.	Utvalg og rekruttering	63
7.2.	Rammene rundt intervjuene	63
7.3.	Resultater	63

7.4.	Oppsummerende refleksjon etter feltarbeid fra gjennomføringen av Ungdata pluss	65
8.	Utviklingen av en modul om funksjonsnedsettelse til Ungdata pluss	66
9.	Referanseliste	74
10.	Vedlegg.....	78

Oversikt over tabeller og illustrasjoner

Tabeller

- 1 Oversikt over aktiviteter i prosjektet

Illustrasjoner

- 1 Printscreen fra Ungdata junior om tekstavlesning
- 2 Printscreen fra Ungdata junior om design
- 3 Printscreen fra Ungdata junior for å illustrere matrisespørsmål

1. Bakgrunn og mål for prosjektet

Tilgjengelighetsstudien tar utgangspunkt i en systematisk underrepresentasjon av barn og unge med funksjonsnedsettelse i spørreundersøkelser som gjennomføres i forbindelse med forskning, utredning og i offisiell statistikk (UNICEF, 2020). Underrepresentasjonen omfatter også barn og unge med funksjonsnedsettelse i Norge (NOU 2016:17). Behovet for å synliggjøre barn og unge med funksjonsnedsettelse er nedfelt i Artikkel 31 i CRPD; FNs konvensjon for rettighetene til personer med funksjonsnedsettelse (Forente nasjoner (FN), 2006), som forplikter medlemslandene til å skaffe seg et kunnskapsgrunnlag for å oppfylle forpliktelsene som følger av konvensjonen. Landene må legge til rette for at statistikk og forskning også representerer personer med funksjonsnedsettelse.

Prosjektet har som overordna målsetting å øke deltakelsen fra barn og unge med ulike funksjonsnedsettelse i spørreskjemaundersøkelser som gjennomføres i skolen.

Vi ville undersøke hvordan elever med funksjonsnedsettelse i 5.-7. trinn i større grad kunne inkluderes i den regionale datainnsamlingen til forskningsregisteret Ungdata pluss³, som ble gjennomført for første gang våren 2023 i Vestfold og Telemark fylke. Ungdata pluss handler om fritid, livskvalitet og sosial ulikhet, og datainnsamling er planlagt gjentatt fire ganger gjennom deltakernes oppvekst fram til ung voksen alder. Ungdata pluss er et samarbeid mellom Velferdsforskningsinstituttet NOVA ved OsloMet – storbyuniversitetet, Universitetet i Sørøst-Norge (USN), Kompetansesenter Rus – Region Sør (KORUS Sør), og Vestfold og Telemark fylkeskommune.

I tillegg var målet med prosjektet å styrke deltakelsen og tilgjengeligheten i Ungdata-undersøkelsene⁴, som er lokale og fylkesvise tverrsnittstudier som gjennomføres med jevne mellomrom, ofte hvert tredje år, innenfor et nasjonalt system som sikrer sammenlignbarhet i tid og rom.

Som empirisk eksempel på skolebaserte spørreskjemaundersøkelser egner Ungdata-undersøkelsene seg godt. Ungdata er godt kjent i skolen og blant elever. Kommuner og fylkeskommuner har siden 2010 jevnlig deltatt i et veletablert system av undersøkelser. Ungdata junior er tilpasset de yngste elevene i 5.-7. trinn, mens Ungdata gjennomføres i ungdomstrinnet og i den videregående skolen. USN har gjennom mange år bidratt i planlegging av Ungdata i Vestfold og Telemark.

Tidlig på høsten 2022 ble det klart at det ville være mulig å inkludere en modul om funksjonsnedsettelse i Ungdata pluss. Måling av funksjonsnedsettelse i en longitudinell undersøkelse som starter når barna er i 10-13 år vil gi gode muligheter for å studere sammenhenger mellom funksjonsnedsettelse og ulike livsutfall som livskvalitet, fritidsdeltakelse og helse. Dette ville være i tråd med formålet for Ungdata pluss. Dessuten kan en slik modul gi viktig informasjon om

³ For mer informasjon, se <https://www.ungdata.no/pluss>

⁴ For mer informasjon, se <https://www.ungdata.no/>

målinger av funksjonsnedsettelse og forholdet mellom operasjonaliseringer, spørsmålsdesign og estimater.

De formelle delmålene i prosjektet var:

- 1. Å få kunnskap om hvordan skolene i Vestfold og Telemark gjennomfører Ungdata og legger til rette for at elever med ulike former for funksjonsnedsettelse får delta i undersøkelsen, og hvordan de vurderer utfordringer knyttet til inklusjon/eksklusjon av elever på grunnlag av deres funksjonsnedsettelse*
- 2. Å få kunnskap om hvilke erfaringer elever med funksjonsnedsettelse og deres foreldre har med å delta i Ungdata-undersøkelsen i Vestfold og Telemark*

1.1. Innhold i prosjektet

For å svare på delmål 1 gjennomførte vi følgende undersøkelser:

- fokusgruppe med lærere på en grunnskole for elever med behov for særskilt tilrettelegging knyttet til læring og sosial fungering
- fokusgrupper med Ungdata-ansvarlige på kommune- og skolenivå

For å svare på delmål 2 gjennomførte vi følgende undersøkelser:

- individuelle kognitive intervjuer og brukertesting med elever i 5. – 7. trinn og i aldersblanda grupper
- fokusgrupper med elever i videregående skole som har behov for opplæring utover ordinært undervisningstilbud og samtaler med elever 5.-7. trinn etter gjennomføring av Ungdata pluss.

Undersøkelsene ble utført parallelt med, og med overlapp til, arbeidet med å utvikle spørreskjema og andre surveyelementer til Ungdata pluss. Dette ga en unik mulighet for å studere hvordan barn og ungdom vurderer og opplever informasjonsmateriale, spørreskjema, svarprosess m.m.

For å få kunnskap om hvilke erfaringer elever med funksjonsnedsettelse har med tekniske løsninger for datainnsamling i skolen gjennomførte vi brukertesting av spørreskjemaløsningen til Ungdata junior. Dette foregikk som en del av de individuelle intervjuene med elever i 5. – 7. trinn, som er samme aldersgruppe som Ungdata junior foregår i.

En del av ressursene i prosjektet gikk altså med til å utvikle en ny spørreskjemamodul om funksjonsnedsettelse. Det var viktig å innhente elevenes synspunkter på utkast til nye spørsmål, samtidig som vi vurderte å ta i bruk spørsmålsmoduler som har vært brukt tidligere. Derfor undersøkte vi også hvordan elevene vurderte etablerte utvalgte moduler fra andre undersøkelser. Formålet var å komme fram til en måte å måle funksjonsnedsettelse på som tar hensyn til at respondentene er barn. Prioriteringen av den nye modulen lå godt innenfor Tilgjengelighetsstudien overordna målsetting om økt deltakelse, samtidig som det ville være i tråd med formålet for Ungdata pluss: å få ny kunnskap om hvordan barn i Vestfold og Telemark har det. Prosessen med å utvikle

modulen er dokumentert i et eget kapittel mot slutten av rapporten (Kapittel 8), men foregikk altså over lang tid og gjennom datainnsamling 1 (5.-7. trinn) og datainnsamling 2 (videregående skole). I tillegg de ovennevnte datainnsamlingene var noen av prosjektmedlemmene med på piloteringen av Ungdata pluss, der vi besøkte to barneskoler i andre regioner og observerte gjennomføring i klasserommene. Alle disse møtene med mennesker som på en eller annen måte er deltakere i eller på annen måte berørt av Ungdata-undersøkelsene har gitt oss mye informasjon om hvordan disse undersøkelsene fungerer som system, og hvordan det oppleves fra deltakernes perspektiv.

Prosjektet har bidratt med anbefalinger og innspill, både til gjennomføringen av Ungdata pluss og til Ungdatasenteret ved NOVA, OsloMet-storbyuniversitetet, som har det overordna ansvaret for Ungdata i Norge.

Samlet representerer funn fra de fem datainnsamlingene kunnskap som har gyldighet utover Ungdata pluss og det nasjonale systemet av Ungdata-undersøkelser på kommune- og fylkesnivå. Konklusjonene i prosjektet har relevans for andre digitale undersøkelser for barn, ikke minst de som foregår i skolen.

1.2. Kunnskapsgrunnlaget bak studien

Kunnskapsgrunnlaget for prosjektet lå både innenfor survey- og spørreskjemametodologien og innenfor sosial- og helsefagene. Gitt formålet om å produsere ny kunnskap om hvilke hindringer som ligger i veien for barn og unges deltakelse i spørreskjemaundersøkelser var det relevant å se nærmere på vitenskapelig litteratur om hvordan datainnsamling kan organiseres for at barn og unge i størst mulig grad kan delta. Datainnsamling omfatter da både rekruttering, informasjonen til barn, foreldre, lærere og andre i skolen, samt til kommunene, organiseringen innad i kommunene, på skolene og i klasserommene. Sentrale kilder i dette arbeidet har vært internasjonalt anerkjent litteratur om surveymetodologi skrevet av forfattere og forskere med bakgrunn i offisiell statistikkproduksjon. Eksempler er Groves (1989) og Groves et al. (2009), Dillman (2020) og Dillman et al. (2009). I denne litteraturen er et vanlig perspektiv at feilkilder i statistikken reduseres gjennom systematisk satsing på kvalitet i alle ledd av datainnsamlingene (Groves & Lyberg, 2010), altså at man gjennomgående har fokus på alt som skjer *før* data er klare til analyse. Samtidig legges det vekt på at ulike tiltak for bedre kvalitet hele tiden må veies opp mot ulempene ved å gjennomføre endringer eller spesielle tilpasninger, blant annet for mulighetene til å sammenligne over tid eller på tvers av ulike undersøkelser. Slike avveininger ligger utenfor dette prosjektets formål, som er orientert mot utvikling og å bidra til nye løsninger som sikrer at deltakelsen i spørreskjemaundersøkelser for barn og unge med funksjonsnedsettelse kan øke – på kort og lang sikt.

Vi har hovedsakelig basert spørreskjema-arbeidet i prosjektet på det kognitive perspektivet for svarprosessen i spørreskjemaundersøkelser (Schwarz, 2007). Dette perspektivet bygger på kognitiv psykologi, men med elementer av teori og prinsipper fra massekommunikasjon, sosiologi mm. Kort fortalt vurderes hvert enkelt spørsmål i forhold til en firetrinns kognitiv modell for hvordan den subjektive svarprosessen foregår når folk besvarer spørreskjemaundersøkelser: tolkning av

spørsmålets meningsinnhold, gjenkalling/rekonstruksjon av informasjon, vurdering av informasjonen i forhold til spørsmålets mening og svaralternativer, og til sist å avgi et svar innenfor de rammene som gis i svaralternativene (Haraldsen, 1999; Miller, 2014; Tourangeau, Rips, & Rasinski, 2000).

Nyere sosiologisk orienterte perspektiver på surveymetodologi er også viktige som bakgrunn for Tilgjengelighetsstudien (Miller et al. 2014; Brenner, 2020a, 2020b; Dillman, 2020). Bradburn (2015) anbefaler å se surveydeltakelse som sosial interaksjon og ikke kun ha fokus på svarprosessen som en indre kognitiv prosess der respondenten jobber seg gjennom isolerte spørsmål og svar. En spørreskjemaundersøkelse er en form for samtale (Bradburn 2015). Brenner (2020c) er redaktør for en nyere antologi med en rekke bidrag om survey i et sosiologisk perspektiv: «Understanding Survey Methodology: Sociological Theory and Applications». Her presenteres ulike bidrag som til sammen gir ny forståelse for hvordan surveyfaget er i ferd med å endres fra et overveiende psykologisk til et mer sosiokulturelt perspektiv. Dette er et godt utgangspunkt for revisjon og nyskaping innen surveyproduksjon, til beste for et mangfold av respondenter, også barn og unge.

I tråd med kjente prinsipper fra barndomsstudier (Childhood studies) og ungdomsforskningen (Youth research) har det også vært viktig å ta barnas og ungdommenes stemmer, deres autonomi og egenverd på alvor i prosjektet (Backe-Hansen & Frønes, 2012). Som informanter er det viktig at barna ses som kompetente subjekter, med verdifulle og viktige erfaringer (Scott, 2008). Også innenfor spørreskjemametodologien har disse prinsippene hatt gjennomslagskraft og resultert i spesifikk forskning på hvilke metoder som er særlig egnet når respondentene er barn (Andersen, 2002; Backe-Hansen, 2002; Borgers, de Leeuw, & Hox, 2000; de Leeuw, Borgers, & Smits, 2004; Gulløy & Haraldsen, 2012; Haraldsen & Dale, 2002). Generelt legges det stor vekt på verdien av å snakke med barn om spørreskjema og andre elementer i datainnsamlingen på systematiske måter i planleggingsfasen av en undersøkelse (Scott, 2008). Vi har brukt denne kunnskapen aktivt i gjennomføringen av de kvalitative studiene for å identifisere design og løsninger som gir utfordringer for barn.

I tillegg var det viktig å ta utgangspunkt i overordna prinsipper for brukervennlighet i digitale løsninger generelt (Sandnes, 2022; Statistisk sentralbyrå, 2006a) og i digitale spørreskjema spesielt (Statistisk sentralbyrå, 2006a). Dette innebærer også at de kvalitative undersøkelsene av hvordan spørreskjema og brukergrensesnitt fungerer for barn og unge med funksjonsnedsettelse er påvirket av tankegangen bak en såkalt brukersentrert utvikling: vurderingene fra de personer som skal bruke det digitale spørreskjemaet settes i sentrum.

Generell kunnskap om barn og unge med ulike funksjonsnedsettelse var også viktig for prosjektet, blant annet kunnskap om utviklingshemming og betydningen av fysiske og psykiske funksjonstap i oppveksten. Vi har løst dette ved å inkludere vernepleiere i prosjektgruppa og bygge på oppdatert kunnskap knyttet til skolesituasjonen og digital deltakelse.

Tildelingen dekket ikke midler til å utarbeide systematiske kunnskapsoversikter. Derfor benyttet vi oss for en stor grad av kilder vi hadde kjennskap til fra tidligere i starten av prosjektet. I løpet av prosjektperioden har vi selvsagt også hentet inn ny relevant kunnskap, for det meste fra vitenskapelige databaser.

1.3. Om begrepsbruk i prosjektet

1.3.1. Funksjonsnedsettelse og funksjonshindret

I denne rapporten vil vi benytte ‘personer med funksjonsnedsettelse’ som gruppebetegnelse. Betegnelsen ‘funksjonsnedsettelse’ beskriver en tilstand som innebærer tap, skade eller avvik i en kroppsdel eller i en av kroppens funksjoner (NOU 2005: 8).

I NOU 2023:13 (s. 20-21) går man bort fra begrepet funksjonsnedsettelse. I stedet brukes og anbefales begrepet funksjonshindret (for å beskrive at en person blir funksjonshemmet eller -hindret i møtet med omgivelser som ikke er tilgjengelige. Dette begrunnes med at mange opplever det ‘gamle’ begrepet funksjonsnedsettelse som stigmatiserende. I tillegg signaliserer begrepet tilstander som er konstante og totale. Dermed fanges ikke opp at en funksjonsnedsettelse kan være kontekstuell og variere over tid. Begrepet funksjonsnedsettelse forstås i dag som en del av det medisinske perspektivet på mennesker med en synshemming, bevegelsehemming, utviklingshemming osv. Dette innebærer at enkeltindividets funksjonsnedsettelse er til hinder for deltakelse, og ikke at det er forhold eller barrierer i samfunnet som hindrer deltakelse.

Når vi i denne rapporten likevel holder fast ved ‘funksjonsnedsettelse’ som nøkkelbegrep er det fordi dette ble etablert tidlig i studien. Vi har brukt begrepet i all vår kommunikasjon med deltakere, foreldre, skoler, mm. NOU 2023:13 kom i mai 2023, helt på slutten av prosjektperioden.

1.3.2. Brukergrensesnitt

Med brukergrensesnitt menes det rommet der interaksjonen mellom menneske og maskin foregår. (Sandnes, 2022). Et annet ord for brukergrensesnittet kan kanskje være kontaktflaten mellom den som bruker maskinen og det som skjer inne i maskinen: vanligvis en skjerm.

1.3.3. Brukervennlighet

Med brukervennlighet mener vi at tilgangen til IKT-systemer via brukergrensesnittet gjøres så intuitivt og effektivt som mulig; altså at systemene er ‘vennlige’ mot brukerne og gir tilfredshet. Dette tilsvarer det engelske begrepet *usability* (Sandnes, 2022, ss. 16-17).

1.3.4. Brukersentrert utvikling

Når vi skriver om en brukersentrert utvikling støtter vi oss også på Sandnes (2022, s. 39), som kaller slik utvikling for en tverrfaglig prosess med fokus på brukernes behov og forutsetninger. Dette er også i tråd med prinsipper for ‘bestep praksis’ i surveymetodologi, der ulike kvalitative metoder (særlig

individuelle kognitive intervjuer og fokusgruppeintervjuer) benyttes i planleggingsfasen for å få kunnskap om potensielle svarpersoner og deres vurderinger av utkast til spørreskjema, informasjonsmateriale og andre surveyelementer (de Leeuw et al., 2004; Dillman et al., 2009; Groves et al., 2009).

Når et utkast til spørreskjema foreligger er det derfor aktuelt å *brukerteste* spørreskjemaet som teknisk løsning. De individuelle intervjuene i prosjektet inneholdt elementer av slik brukertesting. Spørreskjemaet til Ungdata junior ble brukt som eksempel på en teknisk løsning som vi forventet ville ha visse fellestrekk med Ungdata pluss-spørreskjemaet.

1.4. Oversikt over aktiviteter og gjennomføring

Vi gjennomførte følgende undersøkelser i prosjektet:

- fokusgrupper med lærere på en grunnskole for elever med behov for særskilt tilrettelegging knyttet til læring og sosial fungering,
- fokusgrupper med Ungdata-ansvarlige på kommune- og skolenivå,
- tre runder med individuelle intervjuer på to barneskoler, hvorav én skole for barn med behov for særskilt tilrettelegging knyttet til læring og sosial fungering
- fokusgrupper med elever som har behov for opplæring utover ordinært undervisningstilbud i videregående skole
- samtaler med elever etter gjennomføringen av Ungdata pluss.

I tabell 1 på neste side viser vi forløpet til de ulike aktivitetene.

Avslutningsvis i rapporten har vi lagt ved 13 vedlegg. Dette er eksempler på invitasjonsbrev som vi sendte ut i forkant av undersøkelsene til skoler, foresatte og elever, og samtykkeskjema. I tillegg er det lagt ved eksempler på intervjuguiden til alle datainnsamlingene. Grunnet utprøvingen av ulike varianter av spørsmål og svar til spørreskjemaet for Ungdata pluss har vi justert intervjuguidene en rekke ganger, og gjerne fra dag til dag under feltarbeidet. Dette medfører at vi har en lang rekke intervjuguiden, og ikke alle er inkludert i vedleggene i denne rapporten. Dersom leseren ønsker en komplett oversikt, kan de resterende intervjuguidene fås ved henvendelse til forfatterne: elisabeth.gulloy@usn.no eller christian.moller-skau@usn.no

Tabell 1 Aktiviteter i prosjektet

Aktivitet	Beskrivelse	Arbeidsperiode	Milepæl
M ₀	Oppstart og etablering av prosjektet	April – august 2022	1.9.2022
M ₀	Individuelle intervjuer med barn på forskjellige skoler: vurderinger av spørrestrategier, ulike spørreskjemamoduler	Uke 39-44 2022	20.12.2022
M ₂	Erfaringskonferanse foreldre – BLE AVLYST	Uke 46 2022	1.12.2022
M ₀	Fokusgrupper med ungdom: vurderinger av spørrestrategier, ulike spørreskjemamoduler	Uke 1-9 2023	1.3.2023
M ₁	Skole- og kommuneundersøkelsen (fokusgrupper)	Uke 1-4 2023	31.1.2023
M ₂	Forslag til tilpasninger av praktisk gjennomføring, Ungdata pluss	Uke 8 2023	1.4.2023
M ₂	Anbefalinger og forslag for å styrke brukervennlighet i teknisk løsning for Ungdata pluss. Basert på brukertesting av Ungdata junior-løsningen	Uke 9 2023	1.5.2023
M ₀	Individuelle intervjuer med elever som har deltatt i Ungdata pluss om erfaringene	Uke 23 2023	16.6.2023
M _y	Utkast til dokumentasjonsrapport med anbefalinger for styrket tilgjengelighet og deltakelse	Mai-juni 2023	30.6.2023
M _y	Formidling av resultater	Januar – desember 2023	31.12.2023
M _y	Avslutningsseminar med ferdigstilling av sluttrapport og idedugnad for søknadsskriving	26.-27. juni 2023	30.6.2023
M _y	Ferdigstilt dokumentasjonsrapport med anbefalinger for styrket tilgjengelighet og deltakelse	September 2023	1.9.2023
M _z	Sluttrapport til RFF	September 2023	30.8.2023
Fortsettelsen	Søknad til Forskningsrådet eller andre	Fra høst 2023	15.2.2025

2. Hva fant vi ut av i prosjektet

For å kunne øke deltakelsen fra barn og unge med ulike funksjonsnedsettelse i spørreskjemaundersøkelser som gjennomføres i skolen skulle prosjektet gi:

1. kunnskap om hvordan skolene i Vestfold og Telemark gjennomfører Ungdata og legger til rette for at elever med ulike former for funksjonsnedsettelse får delta i undersøkelsen, og hvordan de vurderer utfordringer knytta til inklusjon/eksklusjon av elever på grunnlag av deres funksjonsnedsettelse.
2. kunnskap om hvilke erfaringer elever med funksjonsnedsettelse og deres foreldre har med å delta i Ungdata-undersøkelsen i Vestfold og Telemark.

Delmål 1 skulle belyses gjennom tre forskningsspørsmål:

- hvordan vurderer de ulike aktørene som gjennomfører Ungdata hvilke skoler, elevgrupper og klasser som bør delta, og hvordan vurderer de elevenes deltakelsesevne og svarkompetanse?
- hva er de største utfordringene for inklusjon av elever med funksjonsnedsettelse i Ungdata, og hvilke grupper gjelder dette?
- hvordan legges det til rette for at barn og unge med ulike funksjonsnedsettelse kan delta i Ungdata?

Delmål 2 skulle belyses gjennom forskningsspørsmålene:

- hvilke erfaringer har elever med ulike funksjonsnedsettelse med å delta i Ungdata-undersøkelsen?
- hvilke erfaringer har foreldre/foresatte til elever med ulike funksjonsnedsettelse med gjennomføringen av Ungdata-undersøkelsen, og hvordan vurderer de tilgjengelig informasjon og tilrettelegging for at deres barn kan delta?

I det følgende vil vi kronologisk forsøke å besvare disse fem forskningsspørsmålene. Svarene vi kommer med er basert på funn fra de fem datainnsamlingene, som er beskrevet i avsnittet 'Innhold i prosjektet' og dokumentert i rapportens kapittel 3 til kapittel 7.

Forskningsspørsmål 1.1: Hvordan vurderer de ulike aktørene som gjennomfører Ungdata hvilke skoler, elevgrupper og klasser som bør delta, og hvordan vurderer de elevenes deltakelsesevne og svarkompetanse?

Den kvalitative undersøkelsen av lokal gjennomføring av Ungdata-undersøkelser i kommunene og skolene i Vestfold og Telemark besto i fokusgruppeintervjuer med lærere og ansvarlige på kommune- og skolenivå (datainnsamling 3 og 4).

Vi fant at avgjørelsen om hvilke grunnskoler som skal delta i Ungdata-undersøkelsene tas på kommunenivå, ofte uten å involvere skolene i avgjørelsen. På hvilket nivå i kommunen dette skjer, varierer, men det vil være Ungdata-koordinator i kommunen som får henvendelsen om innmelding

av skoler fra NOVA/KORUS. Skoler som jobber med elever med behov for særskilt tilrettelegging involveres i liten grad i beslutningene om deltakelse. Avgjørelsene tas på 'et høyere nivå', som i praksis vil si hos kommunens sentrale skolemyndigheter.

Når det gjaldt spørsmål om enkeltavdelinger eller enkeltelevers inklusjon/eksklusjon i Ungdata viste datainnsamlingene blant Ungdata-ansvarlige på kommune- og skolenivået at avgjørelsene ligger nærmere de som har daglig kontakt med elevene. Det kan være skoleledere som bestemmer at en hel avdeling skal utelates eller inkluderes fra gjennomføringen på skolen, eller det kan være en lærer som gjør en individuell vurdering av hver enkelt elevs funksjonsnivå. Vurderingene begrunnes gjerne i elevenes kognitive og/eller språklige ferdigheter, og lese- og skriveferdigheter, men også i ønsker om å beskytte elevene mot opplevelsen av utenforskap.

I datainnsamlingen blant Ungdata-ansvarlige på kommune- og skolenivået fant vi at flere mener det er et potensial for at et større antall elever kan inkluderes i undersøkelsen enn det som er tilfelle i dag. Eksempler på elevgrupper som særlig nevnes er elever med utfordringer knyttet til uro/konsentrasjonsvansker, elever med psykiske vansker, elever med mye skolefravær og elever med språkvansker.

Fra skolenes side ble det etterlyst mer konkret og utfyllende informasjon fra sentralt hold om hvordan man kan/skal tilrettelegge spørreundersøkelser slik som Ungdata og andre undersøkelser for barn med funksjonsnedsettelse i skolen. Med mer informasjon, tips og anbefalinger kan rammene rundt inkludering og gjennomføring i mindre grad bli overlatt til den enkelte skole eller lærer.

I informasjonsmaterialet til Ungdata pluss ble dette imøtekommet ved at informasjonskriv til kommuner og skoler inneholdt en rekke anbefalinger for ekstra tilrettelegging og en generell oppfordring om at alle elever som selv ønsket å delta skulle få mulighet til å bli med dersom de foresatte samtykket til det (se Vedlegg 14 og Vedlegg 15). Praksisen videreføres i Ungdata-undersøkelsen informasjonsmateriell til kommuner og skoler fra 2024.

Forskningsspørsmål 1.2: Hva er de største utfordringene for inklusjon av elever med funksjonsnedsettelse i Ungdata, og hvilke grupper gjelder dette?

For å få mer informasjon om de største utfordringene for inklusjon av elever med funksjonsnedsettelse når de først er invitert inn i undersøkelsen, og hvilke grupper dette gjelder, ble det foretatt individuelle intervjuer med elever i barneskolens 5.-7. trinn. Dette var både elever med behov for særskilt tilrettelegging knyttet til læring og sosial fungering, og andre elever uten slike behov. Det ble også gjennomført fokusgrupper med elever i videregående skole (datainnsamling 2).

Gjennom disse intervjuene fant vi at mange elever mener det er et vanskelig språk og vanskelige begreper noen steder i spørreskjemaene, og også at selve svaroppgavene noen ganger er krevende å forstå. Dette gjelder elever i alle elevgrupper, men særlig elever med kognitive funksjonsnedsettelse. Vi testet flere utkast til spørreskjema for Ungdata pluss-undersøkelsen, og også det

ferdige spørreskjemaet, og gradvis ble spørsmålene mer tilpasset elevenes tilbakemeldinger om språk og svaroppgaver. Noen av spørsmålene pekte seg særlig ut, bl.a. dette med å beregne tidsbruk og hvordan eleven har det i livet. Samtidig var dette også spørsmål som mange elever syntes var morsomme og interessante.

Elevene med kognitive funksjonsnedsettelse ønsket seg også ekstra god tid til å svare på spørreskjemaet og muligheter for å ta pauser i svarprosessen.

Brukertesting av den tekniske løsningen og brukergrensesnittet for det digitale spørreskjemaet som brukes i Ungdata junior pekte på noen utfordringer som kan gjøre deltakelse i undersøkelser vanskelig for elever med kognitive funksjonsnedsettelse. Vi henviser til kapittel 3.6 for nærmere informasjon om denne spesielle delen av prosjektet.

Gjennom arbeidet med datainnsamling til Tilgjengelighetsstudien i skolene ble det gjort en annen erfaring som også representerer en utfordring for inklusjon av barn og unge med funksjonsnedsettelse. Dette knyttet seg til informasjonen og samtykkedokument som skolene formidlet til elevene og foreldrene på vegne av Tilgjengelighetsstudien⁵. Det kom innspill fra skoleledere, lærere og elever ved disse skolene om at det var mye informasjon om studiens innhold og personvern som var tung å lese og forstå for mange barn med kognitive funksjonsnedsettelse og deres foreldre. Til sist anbefalte skolene oss å samle inn papirbaserte samtykker via ranselpost i stedet for å ha digitale prosedyrer for samtykke i Tilgjengelighetsstudien. De mente den digitale løsningen vi hadde lagt opp til (Nettskjema-løsningen til Universitetet i Oslo, se <https://nettskjema.no/>) ville være vanskelig å bruke for mange foreldre. Denne erfaringen har relevans for informasjonsarbeid og organisering av forskningsdeltakelse også i andre forskningsprosjekter som rekrutterer barn som informanter.

Forskningsspørsmål 1.3: Hvordan legges det til rette for at barn og unge med ulike funksjonsnedsettelse kan delta i Ungdata?

For å få svar på forskningsspørsmål 1.3 gjennomførte vi fokusgrupper blant lærere på en grunnskole for elever med behov for særskilt tilrettelegging knyttet til læring og sosial fungering (datainnsamling 3) og fokusgrupper med Ungdata-ansvarlige på kommune- og skolenivå (datainnsamling 4). I tillegg deltok noen av prosjektmedlemmene i piloteringen av Ungdata pluss i barneskoler utenfor regionen, men disse undersøkelsene var ikke en del av Tilgjengelighetsstudien

Det er store forskjeller mellom kommuner og skoler når det gjelder tilrettelegging for at elever med funksjonsnedsettelse får delta i digitale spørreundersøkelser. Noen lærere går gjennom spørreskjemaet på tavla før gjennomføring, i strid med instruksene for Ungdata-undersøkelsene (se vedlegg 14). Noen lærere tilrettelegger også ved å ta elever med utfordringer ut av klassen slik at de kan gjennomføre undersøkelsen på egne rom med tettere oppfølging av lærer eller assistent.

⁵ Merk at dette ikke gjelder informasjonsskrivet til Ungdata pluss eller noen av de andre Ungdata-undersøkelsene.

Lærerne strekker seg ofte langt for å støtte elevene i gjennomføringen, men tilstedeværelsen kan i noen tilfeller true elevenes autonomi og personvern, kanskje særlig når elevene har kognitive funksjonsnedsettelse.

Bruk av personlig assistent/bisitter i gjennomføringen blir trukket frem som en løsning på behovet for støtte, men som samtidig er et område der det trengs tydeligere retningslinjer.

Gjennom intervjuene med kommune-/og skolekontakter kom det frem flere konkrete innspill til hvordan vi kan tilrettelegge bedre for deltakelse i spørreskjemaundersøkelser for elever med funksjonsnedsettelse:

- Vurdere et kortere spørreskjema med mindre komplekse spørsmål som alternativ og parallell undersøkelse
- Gi mulighet for å dele opp svarperioden, slik at man for eksempel kan logge seg på flere ganger i løpet av en uke
- Lage flere verktøy som kan skape engasjement rundt gjennomføringen
- Tilrettelegge slik at en assistent/bisitter kan sitte ansikt til ansikt med eleven, altså uten mulighet til å se elevens tastatur og skjerm
- Få på plass konkrete anbefalinger og informasjon fra sentralt hold om hvordan man kan/skal tilrettelegge spørreundersøkelser slik som Ungdata og andre undersøkelser for barn med funksjonsnedsettelse

Forskningsspørsmål 2.1: Hvilke erfaringer har elever med ulike funksjonsnedsettelse med å delta i Ungdata-undersøkelsen?

Et fåtall av elevene med kognitive funksjonsnedsettelse som deltok i intervjuene eller fokusgruppene hadde erfaringer med å være med på Ungdata eller andre digitale skoleundersøkelser fra tidligere.

Elever med erfaringer fra tidligere deltakelse etterlyste bedre tid til gjennomføring, enklere/lettere spørsmål, og muligheter til å få hjelp av en person som kan sitte sammen med dem mens de svarer på spørreskjemaet.

Elevene var entydig positive til å delta i spørreskjemaundersøkelser, mange var opptatt av at deltakelse var viktig og riktig for deres grupper, og at de opplevde det som urettferdig at de ikke fikk være med.

Forskningsspørsmål 2.2: Hvilke erfaringer har foreldre/foresatte til elever med ulike funksjonsnedsettelse med gjennomføringen av Ungdata-undersøkelsen, og hvordan vurderer de tilgjengelig informasjon og tilrettelegging for at deres barn kan delta?

Prosjektet kan ikke svare på dette. Spørsmålet er ikke undersøkt. Prosjektets brukerorganisasjon bidro med tilrettelegging for datainnsamling som skulle startes opp med en konferanse høsten 2022, men arrangementet måtte avlyses p. g. a. manglende påmelding fra foreldregruppene.

2.1. Har vi oppnådd delmål og overordna mål i prosjektet?

Delmål 1 var å få kunnskap om hvordan skolene i Vestfold og Telemark gjennomfører Ungdata og legger til rette for at elever med ulike former for funksjonsnedsettelse får delta i undersøkelsen, og hvordan de vurderer utfordringer knytta til inklusjon/eksklusjon av elever på grunnlag av deres funksjonsnedsettelse.

Prosjektet har gitt ny kunnskap om hvordan Ungdata-undersøkelsene gjennomføres i kommunene, og om prosessen knyttet til inklusjon og eksklusjon av barn og unge med funksjonsnedsettelse i digitale spørreskjemaundersøkelser som foregår i skolen. Datainnsamlingene viste at det finnes et potensiale for mer tilrettelegging for denne elevgruppen, og mer lik praksis rundt tilretteleggingene. Det er stor variasjon mellom kommuner og skoler på dette området i dag. Gjennom en rekke anbefalinger har studien bidratt til en mer lik praksis og større bevissthet omkring inkludering.

Delmål 2 var å få kunnskap om hvilke erfaringer elever med funksjonsnedsettelse og deres foreldre har med å delta i Ungdata-undersøkelsen i Vestfold og Telemark.

Prosjektet har undersøkt erfaringene med digitale spørreundersøkelser til barn og unge med kognitive funksjonsnedsettelse. Et fåtall av disse elevene har tidligere erfaringer med å delta i Ungdata og noen få andre undersøkelser. De fleste har aldri vært med.

Elevene møter Tilgjengelighetsstudiens invitasjoner til forskningsdeltakelse med stor entusiasme og er veldig positive til å være med på Ungdata-undersøkelsene, Ungdata pluss og andre spørreskjemaundersøkelser i framtida. Deltakelse vurderes som positivt; det å ikke kunne delta oppleves som urettferdig.

Testingen av utkast til spørreskjemamoduler har gitt ny kunnskap om hvordan elevene opplever svarprosessen når de tar del i spørreskjemaundersøkelser, hvordan de vurderer ulike spørsmål, og hva som oppfattes som gøy eller vanskelig.

Brukertesting av den digitale løsningen til Ungdata junior viste at det er forhold ved brukergrensesnittet til tekniske løsningen som gir utfordringer for elever med funksjonsnedsettelse, særlig de som strever med å lese eller har nedsatt syn. For en utførlig gjennomgang av brukertestene og den påfølgende anbefalingen til tekniske leverandører av digitale spørreskjema, se kapittel 3.

Prosjektet fikk ikke undersøkt erfaringene til foreldregruppen. Høsten 2022 la vi mye arbeid i å planlegge et større arrangement på USN i Porsgrunn, der tema skulle være foreldrenes erfaringer og tanker om deltakelse og eksklusjon/inkludering i spørreskjemaundersøkelser. Vi etablerte kontakt med

flere av de regionale organisasjonene på feltet, inviterte representanter til å holde innlegg, og inviterte foreldre og andre interesserte gjennom disse organisasjonenes kanaler for å nå ut til medlemmene, slik som Facebook-grupper, epostlister, nyhetsbrev m.m. Vi avlyste arrangementet grunnet manglende påmelding – det var svært få foreldre som meldte sin interesse. Planleggingen ga likevel uttelling i form av at vi ble kjent med flere representanter for de regionale organisasjonene og etablerte et større nettverk.

Det **overordnede målet** i prosjektet var å øke deltakelsen fra barn og unge med ulike funksjonsnedsettelse i spørreskjemaundersøkelser. Prosjektet har etablert et godt fundament for å oppnå dette gjennom framskaffelsen av ny kunnskap om prosessen knyttet til inklusjon/eksklusjon av barn og unge med funksjonsnedsettelse i spørreskjemaundersøkelser som foregår i skolen i Vestfold og Telemark.

Prosjektet har bidratt til å gjøre Ungdata pluss til en mer tilgjengelig undersøkelse enn den ellers ville vært, fordi den har frembrakt viktig informasjon om tilrettelegging og tilgjengelighet, om spørreskjemadesign, og om utforming av enkeltpørsmål og moduler. Denne informasjonen vil være nyttig i planlegging og implementering av framtidige digitale spørreskjemaundersøkelser som gjennomføres i skolen, men også for ulike digitale spørreskjemaundersøkelser blant ungdom og voksne personer med kognitive funksjonsnedsettelse.

Prosjektet var også avgjørende for utviklingen av en ny spørreskjemamodul for funksjonsnedsettelse blant barn og unge basert på opplevelsen av funksjon forstått som hindringer eller funksjonsbegrensninger (se Kapittel 8). Modulen ble innlemmet i den longitudinelle Ungdata pluss. Dette vil gi nye data om barn som opplever at de har en eller flere funksjonsnedsettelse av ulike typer, og hva dette betyr for dem i forhold til skole og fritid.

2.2. Anbefalinger

Gjennom prosjektet har vi kommet fram til en rekke anbefalinger når det gjelder hva som kan gjøres for å øke deltakelsen fra barn og unge med ulike funksjonsnedsettelse i framtida.

2.2.1. Anbefalinger som gjelder rekruttering og deltakelse

Dette er anbefalinger rettet mot de som finansierer, planlegger og organiserer undersøkelser som gjennomføres i skolen.

1. Barn og unge med funksjonsnedsettelse *bør i utgangspunktet* anerkjennes som en del av den generelle barne- og ungdomspopulasjonen i Norge, og dermed *i utgangspunktet* inkluderes som deltakere i digitale spørreskjemaundersøkelser som foregår i skolen. Dette bør også framgå i informasjonsmaterialet for undersøkelsene (se Vedlegg 14 og Vedlegg 15 som viser eksempler fra Ungdata pluss: informasjonsskrivene til administrator i klasserommet og til kontaktperson for gjennomføringen på skolene)

2. Kommunikasjonsmateriale og -strategier bør bidra til å skape mye engasjement og lokalt eierskap til undersøkelsene. I informasjonsarbeidet kan det vurderes å legge særlig vekt på å nå fram til foreldre til elever med funksjonsnedsettelse
3. Analoge systemer for informasjon som alternativ til de digitale vil antakelig gjøre forskningsdeltakelse enklere for mange elever og deres foreldre. Vi anbefaler derfor å legge opp til valgfrie rekrutteringsopplegg for foreldrene, med papirbasert informasjon og samtykker (ranselpost) i tillegg til digital informasjon og samtykkeinnhenting. Mange elever med kognitive funksjonsnedsettelse ønsker å delta i spørreskjemaundersøkelser, de opplever det som urettferdig å ikke kunne få være med, og de kan også ofte delta. Testingen av de ulike utkastene til Ungdata pluss-spørreskjemaet blant elever i ulike skoler antyder at elevgruppene som har kognitive funksjonsnedsettelse kan deles i to relativt distinkte grupper: de som fint kan gjennomføre en undersøkelse med slike tilpasninger som ble implementert i Ungdata pluss i den første gjennomføringen i 2023, og de elevene som bør skjermes fra slik deltakelse på disse premisene. Når det gjelder den første gruppen må dette funnet følges opp av analyser av datamaterialet fra Ungdata pluss. Individuelle vurderinger av enkeltelevers muligheter for deltakelse bør skje på lavest mulig nivå (nærest mulig eleven).

2.2.2. Anbefalinger som gjelder datainnsamlinger

Dette er anbefalinger rettet mot de som planlegger og gjennomfører undersøkelsene.

1. Spørreskjemaundersøkelser i skolen bør ha informasjonsmateriale for kommunene og skolene som inneholder konkrete råd om tilrettelegging og tilpasninger av den praktiske gjennomføringen slik at barn og unge med funksjonsnedsettelse lettere kan delta og gjennomføre hele svarprosessen (se Vedlegg 14 og Vedlegg 15: eksempler fra Ungdata pluss)
2. Eksempler på tilpasninger som ble etterlyst fra elever og læreres side var ekstra god tid til å svare på skjemaet, muligheter for tilpasning av tidsbruk og å ta pauser underveis i svarprosessen, og muligheter for å få støtte av en bisitter/assistent til den tekniske gjennomføringen. Forslagene ble inkorporert i Ungdata pluss-gjennomføringen
3. Tilpasningene må likevel ikke gå på bekostning av elevenes autonomi, personvern eller behov for konfidensialitet. Ingen skal kunne påvirke svarene eller se svarene som gis. Spørsmålet om hvordan elevers behov for bisitter/assistent i svarprosessen kan løses, bør utredes skikkelig, slik at barn og unge med funksjonsnedsettelse i større grad kan delta i spørreskjemaundersøkelser. En slik utredning bør fokusere både på personvernmessige, etiske, tekniske, praktiske og ressursmessige utfordringer ved bruk av assistenter
4. Som alternativ til en bisitter/assistent-funksjon kan det vurderes å åpne for andre datainnsamlingsmetoder, som for eksempel bruk av intervjuere i stedet for selvutfylling for deler av utvalget. En slik flermetode-tilnærming til spørreskjemaundersøkelser ('mixed mode survey design') er i ferd med å bli mer vanlig (Groves et al., 2009; Schouten et al., 2021), i tråd med at statistikkprodusenter tilrettelegger datainnsamlinger til ulike subpopulasjoner med ulike særpreg. Dette vil imidlertid gi mer komplekse datainnsamlinger, utfordringer med sammenlignbarhet og høyere kostnader

2.2.3. Anbefalinger som handler om spørreskjema

Anbefalingene under er rettet mot de som utvikler undersøkelser og planlegger og tester spørreskjema til barn og unge, og til de som produserer tekniske løsninger for digitale spørreskjema til bruk i skolen.

1. Passord for å logge seg inn i digitale spørreskjema bør utformes slik at faren for å forveksle tall og bokstaver reduseres, og slik at leservennligheten økes
2. Lydstøtte er viktig som en integrert del av et digitalt spørreskjema, men må også kvalitetssikres med reelle respondenter. Dette bør inngå som en standardisert prosedyre i planleggingsfasen av spørreskjemaundersøkelser i skolen. Vi foreslår blant annet:
 - a. en god visuell forbindelse mellom opplesningen og svaralternativet det gjelder, slik at det blir lett å knytte svaralternativ til knapp
 - b. at opplesningen i spørsmålene følger naturlig leserekkefølge med spørsmål først og så svaralternativer
 - c. at det blir enkelt å sette opplesningen på pause mens man studerer skjemaet. Opplesningen må kunne startes opp på ulike steder inne i spørreskjemasiden
3. Den visuelle tilgjengeligheten i digitale spørreskjemaer som det vi testet fra Ungdata junior kan styrkes gjennom:
 - a. Større font, spesielt på svaralternativene
 - b. Bedre kontrastbruk for svaksynte
 - c. Egen knapp for zooming på siden slik at man slipper å gå via webleser for å få større skrift
 - d. Større linjeavstand mellom spørsmålene i matrisespørsmål gjør det enklere å orientere seg på sider med store matriser
4. For å unngå at misforståelser eller at svarpersonene gjetter seg fram til spørsmålenes meningsinnhold eller svaroppgaver bør alle spørreskjemaundersøkelser så langt som mulig være tilpasset svarpersonenes leseferdigheter og kognitive nivå. Derfor er bruk av kvalitative planleggingsmetoder for å utvikle nye spørsmål og evaluere eksisterende spørsmål å anbefale. Brukertesting er også et viktig verktøy i tilpasningsprosessen som kan bidra til at flere barn og unge med funksjonsnedsettelse gjennomfører digitale spørreundersøkelser. Etablering av retningslinjer for bruk av slike verktøy og prosedyrer vil gjøre det enklere for ulike statistikkprodusenter å utforme gode undersøkelser for barn og unge med funksjonsnedsettelse
5. Spørreskjemaets lengde er ofte en utfordring i seg selv, og særlig for barn og unge med kognitive funksjonsnedsettelse. Forslag om en 'kortversjon' av undersøkelsene med kun de aller viktigste spørsmålene kom fram i flere av datainnsamlingene. Slike løsninger er ikke uvanlige i statistikkproduksjon, men heller ikke uproblematisk. Prosjektet foreslår at dette utredes nøye i forhold til kompleksitet i datainnsamlingen, sammenlignbarhet, representasjon og etiske hensyn

Erfaringene med den nye spørreskjemamodulen for å måle funksjonsnedsettelse kan, dersom kvaliteten anses for å være tilfredsstillende, danne grunnlag for å utvikle et sett av bakgrunnsspørsmål for å måle funksjonsnedsettelse til grunnmodulen i de regulære Ungdata-undersøkelsene.

Prosjektet har ellers vist at det er et behov for systematiske kunnskapsoppsummeringer på en rekke områder som har med spørreskjemadesign og -utvikling å gjøre:

- a) om definisjoner, operasjonaliseringer og ulike spørreskjemainstrumenter for måling av funksjonsnedsettelse og identifisering av personer med funksjonsnedsettelse i Norge og internasjonalt
- a) om best praksis for hvordan man utvikler spørreskjema for personer med kognitive funksjonsnedsettelse
- b) om surveymetodikk og bruk av brukertesting og kognitive intervjuer i planlegging av undersøkelser for barn

2.3. Videreføring

På USN har prosjektet inkludert tre ulike forskningsgrupper⁶ og et miljø med forankring i Institutt for helse-, sosial- og velferdsfag. Dette inkluderer bachelorutdanningene i vernepleie og barnevern, samt to masterutdanninger: en i samfunn og helse og en i barnevernsarbeid.

På grunnlag av arbeidet med Ungdata pluss og Tilgjengelighetsstudien er en ny internfinansiert ph.d.-stilling opprettet, med planlagt oppstart januar 2024. Foreløpige planer for videre arbeid med de tema og problemstillinger som prosjektet har belyst inkluderer samarbeid med forskningsmiljøer ved USN innenfor felt som spesialpedagogikk, digitale læremidler, optometri, og helse- og velferdsteknologi.

Etter avslutningen av prosjektet vil USN orientere Sikt om resultatene når det gjelder informasjonsmengde/-kompleksitet i malene som anbefales brukt i forskningsprosjekter der barn deltar, med en oppfordring til å gjøre informasjon om personvern og rettigheter lettere tilgjengelig og 'leservennlige' både for foreldre og barn.

I KORUS Sør har prosjektet gitt ny og viktig kunnskap om datainnsamlingsprosessen i Ungdata både på skole- og kommunenivå. Dette omfatter innsikt i hvordan kommunene tenker rundt tilrettelegging og vurderinger som ligger til grunn for å inkludere eller ekskludere skoler, klasser eller enkeltelever fra gjennomføringen. Ny kunnskap om elevenes og lærernes erfaringer med Ungdata er også et resultat. I tillegg har prosjektet gitt konkret erfaring med kognitive intervjuer og brukertesting blant barn som del av planleggingsarbeidet for spørreskjemaundersøkelser, og erfaring med kommunikasjonen rettet mot barn, kommunekontakter/-koordinatører og skoler.

⁶ Forskningsgruppene Oppvekst og utdanning, Funksjonshemming og inkludering, Barnevernsforskning.

For Ungdatasenteret i NOVA, OsloMet har prosjektet gitt ny kunnskap om gjennomføring av Ungdataundersøkelsene på kommune- og skolenivå, om hvordan informasjonsmateriale og spørreskjema fungerer for elever med funksjonsnedsettelse, og om tilrettelegging og vurderinger som gjøres i forkant av Ungdata-gjennomføringer. Ny kunnskap om elevenes erfaringer med svarprosessen er også innhentet. I tillegg har prosjektet vurdert brukervennligheten i den tekniske løsningen som brukes til Ungdata junior-undersøkelsene og kommet med anbefalinger til hvordan brukervennligheten kan styrkes i spørreskjemaundersøkelser i skolen. Flere av anbefalingene ble tatt inn i gjennomføringen av Ungdata pluss, andre i Ungdata-undersøkelsene fra 2024. Det er også utfordringer knyttet til en del av de løsningene som er lansert. Prosjektet foreslår en utredning som tar for seg etiske, tekniske, praktiske, personvern- og ressursmessige utfordringer ved bruk av assistenter eller annen teknisk støtte til elevene i spørreskjemaundersøkelser i skolen.

For Nettverk for forskning på funksjonshemming ved NOVA, OsloMet har prosjektet tydeliggjort et behov for systematiske kunnskapsoversikter på de fagfeltene som er aktuelle, og nettverket planlegger å initiere samarbeid mellom relevante fagmiljøer for å skrive slike publikasjoner. USN og OsloMet vurderer også et samarbeid om å utvikle masterprosjektskisser som kan gjøres kjent for masterstudentene ved de ulike utdanningene. På den måten kan det over tid bygges et digitalt forum for masterstudenter som er interesserte i forskning på funksjonsnedsettelse på tvers av utdanninger og utdanningsinstitusjoner.

I Funksjonshemmedes fellesorganisasjon (FFO) Vestfold og Telemark har prosjektet gitt interessante erfaringer i en situasjon der de i liten grad opplever positive endringer mht tilgjengelighet i samfunnet. FFO ønsker mer samarbeid med USN og de andre aktørene på dette feltet.

I Statistisk sentralbyrå (SSB) sin Seksjon for metode har arbeidet med prosjektet passet godt inn i arbeidet med å bygge opp ny kunnskap om utvikling av spørreskjema for barn og unge og personer med funksjonsnedsettelse. SSB vurderer å videreføre samarbeidet med USN gjennom å gå sammen om å gjennomføre en kunnskapsoppsummering om spørreskjema-utvikling for barnerespondenter.

3. Datainnsamling 1: Individuelle intervjuer med elever 5 – 7 trinn

Datainnsamling 1 ble gjennomført for å svare på forskningsspørsmål både i Arbeidspakke 1 og Arbeidspakke 2:

- Forskningsspørsmål 1.2 Hva er de største utfordringene for inklusjon av elever med funksjonsnedsettelse i Ungdata, og hvilke grupper gjelder dette?
- Forskningsspørsmål 1.3 Hvordan legges det til rette for at barn og unge med ulike funksjonsnedsettelse kan delta i Ungdata?
- Forskningsspørsmål 2.1 Hvilke erfaringer har elever med ulike funksjonsnedsettelse med å delta i Ungdata-undersøkelsen?

Datainnsamling 1 besto av individuelle kognitive intervjuer som ble gjennomført gjennom flere perioder høsten 2022. Vi besøkte to ulike skoler i fylket; en skole for elever med behov for særskilt tilrettelegging knyttet til læring og sosial fungering (Skole 1) og en vanlig barneskole (skole 2). Begrunnelsen for å inkludere to ulike skoler i feltarbeidet var at vi ønsket å inkludere elever med fysiske eller kognitive funksjonsnedsettelse uten at disse nødvendigvis har spesielle tiltak i skolen. Gjennom å rekruttere i en helt vanlig klasse regnet vi med at det også ville være mulig å få med elever som strever med lesing og skrivning, med konsentrasjon eller sosiale utfordringer.

I forkant av feltarbeidet henvendte vi oss til oppvekstetaten i de respektive kommunene for å informere om at vi ønsket å gjennomføre datainnsamlinger, og vi fikk der grønt lys for å kontakte de skolene vi selv ønsket å henvende oss til.

Tilbakemeldingen fra flere skoler vi var i kontakt med under planleggingen av feltarbeidet var at digitale nettløsninger for innsamling av foreldrenes samtykker ville gi få påmeldte til intervjuene. Derfor laga vi en 'analog' rekrutteringsprosess med informasjonsbrev på papir i ranselpost fram og tilbake mellom skole og hjem. Dette ble den foretrukne metoden for informasjonsflyt i resten av prosjektet.

Datainnsamlingen var nært knyttet til utviklingen av et nytt spørreskjema for Ungdata pluss-undersøkelsen, deri også utvikling av en spørsmålsmodul for å måle funksjonsnedsettelse. I dette ligger også at vi ville ha kunnskap om hvordan etablerte spørsmålsmoduler fra ulike eksisterende norske og internasjonale undersøkelser fungerte for ulike grupper av elever. Til dette formålet egner kognitive intervjuer seg godt; dette er en etablert metode hentet fra surveymetodikken for å utvikle og evaluere spørreskjema (Collins, 2015; Miller et al., 2014; Willis, 2005). Målet med metoden er at man gjennom individuelle 'dybdeintervjuer' søker å forstå hvordan en potensiell respondent tenker og vurderer seg igjennom spørreskjemaet; det som for hvert enkelt spørsmål kalles svarprosessen (Miller, 2014). Kunnskapen fra intervjuene, både om spørreskjemaet som sådan og hvert enkelt spørsmål, brukes så til å justere og foredle de ulike bestanddelene av undersøkelsen slik at målefeil i størst mulig grad unngås (Haraldsen, 1999, 2012). Kognitive intervjuer er framholdt som verdifullt

når det gjelder utvikling av spørreskjemaundersøkelser blant barn og unge fordi barns erfaringer oftest studeres gjennom de voksnes blikk med måleinstrumenter beregnet på voksne respondenter (Gulløy & Haraldsen, 2012; Scott, 2008). Kognitive intervjuer kan bidra til en sterkere forankring av undersøkelser i barnas perspektiv.

Gjennom å ta i bruk denne metoden i Tilgjengelighetsstudien vil vi kunne identifisere vanskeligheter og hindringer som barn med funksjonsnedsettelse møter når de skal besvare Ungdata pluss. På den måten kan prosjektet bidra til at akkurat denne undersøkelsen blir så enkel og godt tilpasset som mulig. Samtidig har kunnskapen fra de kognitive intervjuene overføringsverdi til andre digitale spørreskjema og undersøkelser som gjennomføres i skolen, og andre surveysystemer enn Ungdata. Gjentatte runder med intervjuer ga innspill til arbeidet med å utvikle et spørreskjema som kan fungere best mulig i en barnepopulasjon av elever 10-13 år med ulike leseferdigheter, kognitive og digitale ferdigheter.

Formålet med de kognitive intervjuene høst 2022 og vår 2023 kan altså oppsummeres slik:

- Kartlegge problemer med bruk av digitale spørreskjema
- Kartlegge problemer med informasjonsframhenting for det som spørreskjemaet ber om i Ungdata junior eller Ungdata pluss
- Kartlegge vurderingsproblemer knyttet til eksempelvis vanskelige begreper, formuleringer
- Kartlegge problemer knyttet til svarprosessen: forståelse og fortolkning av svaralternativer, valg mellom ulike svaralternativer
- Kartlegge flyten i skjemaet, dårlig layout, manglende eller vanskelig veiledning,
- Kartlegge forskjeller mellom elevgrupper i hvordan de opplever spørreskjemaet

Denne delrapporten beskriver gjennomføring og resultater fra de individuelle intervjuene. Detaljert informasjon om hvert enkelt spørsmål er utelatt av plasshensyn, med ett unntak: det som har med måling av funksjon å gjøre. Denne delen av utviklingsarbeidet presenteres nedenfor, mens resten av den detaljerte informasjonen på spørsmålnivå i stedet inngår i rapporten fra utviklingen av Ungdata pluss-undersøkelsen (se NOVA, 2023b for mer informasjon).

3.1. Utvalg og rekruttering

Skole 1 ligger i en middels stor kommune og har elever fra 1. – 10. trinn. Vi kontaktet skolen via inspektøren⁷. Skolen har aldri tidligere gjennomført Ungdata. Informantene våre kom fra to ulike elevgrupper med ulikt funksjonsnivå. Det var aldersblanda grupper (5.-7. trinn). Skolen omtales av lederne som en 'skole for elever med lærevansker'. Alle elevene har IOP (individuell opplæringsplan). I samråd med inspektør ble rekrutteringen gjennomført som en analog prosess. Papirversjonen av

⁷ Se vedlegg 1 for informasjonsbrev til skolen

informasjon om undersøkelsen gikk ut til foreldrene⁸ til elever i den aktuelle gruppa som ranselpost, og samtykkeskrivene⁹ kom tilbake som ranselpost. Elevene fikk også eget informasjonsskriv¹⁰.

Skole 2 er en stor barneskole med flere klasser på hvert trinn i en middels stor kommune. Vårt feltarbeid foregikk i en klasse på 5. trinn. Vi henvendte oss først til rektor, som deretter satte oss i kontakt med en lærer som var interessert i å delta på undersøkelsen. Vedkommende lærer formidlet informasjon og samtykkeskriv til alle foreldrene i klassen via epost. Samtykker ble registrert i Nettskjema-løsningen til Universitetet i Oslo, som er et godkjent system for innsamling.

I alle rundene med intervjuer foregikk rekrutteringsprosessen flere uker før vi skulle besøke skolen. Etter at samtykkene var kommet inn hadde vi behov for kontakt med den aktuelle læreren over tid, og særlig i dagene rett før besøket. Vi erfarte at det er viktig å ha riktig kontaktinformasjon til lærer og rektor i denne prosessen.

På begge skolene fikk vi tildelt et eget rom for intervjuene der intervjuer og elev kunne sitte ved siden av hverandre og observator et stykke unna. Vi opplevde det som absolutt viktig å være to personer i prosjektteamet, både for å kunne dele på det praktiske arbeidet og å støtte hverandre i selve intervjuet, og for å unngå å være alene med elevene. Vi byttet på å fungere som moderator og sekretær.

3.2. Intervjuene

Alle intervjuene startet med at vi snakket om formål med og innhold i intervjuet. Vi la særlig vekt på frivillighet og at eleven når som helst kunne trekke seg ut av intervjuet uten å måtte forklare seg til oss, eller stå til ansvar overfor lærer.

På slutten av denne introduksjonen spurte vi alle elevene om eksplisitt samtykke til å ta opp lyden fra intervjuet. Én av elevene vi intervjuet ønsket ikke dette, og da tok vi mer omfattende notater underveis og et felles refleksjonsnotat etter at intervjuet var ferdig. Vi serverte vann og frukt; dette gir mulighet for småprat fra start eller underveis, et lite pusterom, og er også svært populært blant elevene.

På skole 1 henta vi elevene i klasserommet kort tid etter innringing og fulgte dem tilbake etterpå. På skole 2 kom elevene selv til rommet der vi var. Dette skapte litt uro i forhold til andre lærere som ikke var orientert om at vi skulle komme. Vi erfarte at det var viktig å be klasselæreren varsle kollegiet om hvem vi var og hvorfor vi var der.

⁸ Se vedlegg 2 for informasjonsbrev til foreldrene

⁹ Se vedlegg 4 for samtykke

¹⁰ Se vedlegg 3 for informasjonsskriv til elevene

På skole 1 intervjuet vi seks elever: fire jenter og to gutter, i alderen 11-15 år. Intervjuene var gjennomsnittlig på 29,3 min. Det lengste intervjuet varte 44 minutter, dette var en svært interessert elev som gjerne ville snakke med oss, og som hadde mange og tydelige meninger om hvordan det var å ikke få delta i spørreskjema-intervjuer. De fleste intervjuene var på rundt 25 minutter. To av elevene hadde relativt dårlige norskkunnskaper. Fire av elevene hadde god kognitiv funksjon i prosessen med å besvare spørreskjemaet, og disse ga alle eksplisitt uttrykk for at de likte å være med på intervjuet. To av elevene strevet både med kommunikasjonen med oss som intervjuet, og selve svarprosessen.

På skole 2 intervjuet vi åtte elever: tre gutter og fem jenter, alle fra 5. trinn. Til sammen representerte denne gruppa variasjon i leseferdigheter som antakelig kan forventes i en hvilken som helst 5. klasse på en vanlig skole i Norge. Slik sett var strategien vår vellykket: klassevis rekruttering ga oss deltakere som representerte elever både med og uten funksjonsnedsettelse- som lese- og skrivevansker.

Intervjuene på skole 2 var gjennomsnittlig på 33,5 min: betydelig lengre for dem som slet mest med å lese. Litteraturen anbefaler at intervjuer med barn ikke bør vare lenger enn 20-30 minutter av gangen, ev gjennomføres i flere slike runder med pauser mellom øktene (Collins, 2015; de Leeuw et al., 2004). Vi hadde planlagt for maksimum 30 minutter og spurte informantene mange ganger i løpet av intervjuene om de var slitne og ville gi seg. Vi fulgte også nøye med på tegn på at elevene ble slitne, lei eller ukonsentrerte. Det lengste intervjuet var på 55 minutter. Denne eleven insisterte på å gå gjennom alle spørsmålene og sa at hen synes det var kjempegøy. Mange var svært positive til å fortsette og 'gjøre seg ferdige' med spørreskjemaet el. l. og ville ikke avbrytes. Generelt ga alle elevene uttrykk for at de likte å være med på intervjuene.

3.3. Intervjuguidene

Strukturen i intervjuguidene er i stor grad lagt opp etter anbefalinger for gjennomføring av kognitive intervjuer (Collins, 2015), men også for (mer tekniske) brukertester av digitale spørreskjema (IMDI, 2010; Statistisk sentralbyrå, 2004). Samtidig har vi tilpasset opplegget for å kunne fungere godt når informantene er barn. For de første intervjuene på skole 1 var det spesielt viktig å tilpasse til at barna hadde nedsatt funksjonsevne, selv om vi ikke visste på forhånd hvilke konkrete vansker de hadde. På skole 2 var vi forberedt på at noen av elevene ville ha lese- og skrivevansker og planla feltarbeidet etter dette.

De ulike fasene i intervjuet ble lagt opp etter denne planen:

- Velkommen og presentasjon, samtykke og personvern, informasjon om intervjuet og arbeidsfordeling, spørsmål om de hadde erfaring med deltakelse i survey
- Oppvarming med tenke-høyt-øvelse der moderator viste hvordan vi ville at informantene skulle gå igjennom spørsmålene
- Fokuseringsfase der vi gikk nærmere inn på enkeltspørsmål/utdrag fra utkastet til Ungdata pluss

- Kun skole 1: gjennomføring av digital deltakelse i Ungdata junior (NOVA, 2019, 2023a): observasjon og oppfølgingsspørsmål
- Oppsummering om hvordan opplevelsen hadde vært, avrundning

Intervjuguidene¹¹ ble i liten grad brukt slik vi hadde tenkt, og dette gjaldt på begge skolene. Erfaringen var at de enkelte spørsmålene vi la inn i intervjuguiden fungerte dårlig der og da. Vi improviserte mye for å få samtalene i gang og få elevene til å fortelle om skjemaet og spørsmålene. Det var i stor grad svært muntlige og svært spontane samtaler rundt spørreskjemaet. Intervjuguidene fungerte som huskelister for noe som kanskje kan kalles (relativt) ustrukturerte forskningsintervju.

3.4. Intervjuguidene til datainnsamling på skole 1

Disse dagene hadde vi planlagt en utprøvende strategi der vi så for oss at vi ikke kom til å rekke så mange oppgaver, men dette slo delvis feil. De fleste elevene gjennomførte hele intervjuguiden i raskt tempo – såpass raskt at vi ikke alltid klarte å smette inn oppfølgingsspørsmål på de riktige stedene. Først hadde vi en tenke-høyt-øvelse der intervjuer skulle fylle inn et skjemaspørsmål på papir (stor skrift) mens hen første leste høyt selve spørsmålet, så snakke høyt om framgangsmåten og hva hen tenkte på mens hen vurderte seg fram til et svar. De fleste elevene 'overtok' raskt denne øvelsen og gjorde svarprosessen selv. Deretter hadde vi lagt inn to enkeltspørsmål om fritid, som også var printet ut på papir og som ble unnagjort fort.

Deretter ble det et skifte i intervjuet, der informantene skulle gjennomføre den digitale prosessen med å besvare Ungdata junior. Selve besvarelsene fungerte veldig fint for fire av seks elever, men påloggingsprosessen fungerte derimot ikke i det hele tatt og elevene var avhengige av at vi hjalp dem inn til skjemaet. Vi presenterer resultatene fra den tekniske brukertest-delen av intervjuene nedenfor.

For to av elevene i denne fasen ga intervjuet helt andre resultater. Bare en av disse startet opp den digitale undersøkelsen, men dette avsluttet vi raskt, og den andre eleven ønsket ikke dette overhode. Intervjuene av disse elevene viste at gjennomføring av en digital undersøkelse ikke vil fungere for elever som både har vansker med innholdsforståelse og redusert evne til å resonnerer, og som samtidig har store lese- og skrivevansker.

Oppsummert fungerte intervjuguidene for denne fasen for så vidt bra, i betydningen at vi gikk igjennom de skjemamodulene og oppgavene vi hadde planlagt. Samtidig kunne nok intervjuguiden være enda mer fokusert. Vi hadde et begrenset antall intervjuer og det er lite tid tilgjengelig – eller vi hadde følelsen av å ha lite tid. I etterkant ser vi at dette nok stresset oss veldig. Vi var opptatt av å ta det veldig rolig samtidig som vi ikke skulle bruke for lang tid.

¹¹ Se vedlegg 6 og 7 for eksempel på intervjuguiden

Elevenes kognitive kapasitet var svært ulik. For fire av seks elever var erfaringen at de var mye mer fokuserte og 'effektive' i besvarelsen av Ungdata junior-skjemaet enn vi hadde forventet. De gjennomførte langt på vei intervjuene på samme måte som i skole 2. Kanskje var de også opptatt av å 'prestere' overfor oss; de ga uttrykk for at de synes det var gildt å være med på undersøkelsen og de ønsket nok å delta 'på riktig måte'. En viktig lærdom fra disse intervjuene er at vi kunne roet ned tempoet på en mer aktiv måte. Vi kunne kanskje også stilt flere oppfølgings spørsmål som åpnet for refleksjon, slik som er ganske vanlig i kognitive intervjuer med voksne. Dette kan med fordel prøves ut i senere forskning.

3.5. Intervjuguidene til datainnsamling på skole 2

Den første dagen på skole 2, i 5. trinn, varmet vi opp med spørsmålene om bruk av lokalmiljø og lokal tilhørighet. Deretter lot vi elevene besvare en papirversjon av de spørsmålsmodulene vi ønsket å få vurdert, mens vi observerte dem. Vi stilte oppfølgings spørsmål etter at de hadde jobbet med å svare uten at vi blandet oss inn med spørsmål, men bare observerte.

I intervjuet la vi særlig vekt på å få fram informasjon om de ulike modulene for å måle funksjonsnedsettelse. Deretter fokuserte vi på ulike spørsmål om fritid, inkludert digital fritid. I denne delen la vi også inn en oppgave der elevene skulle sortere en rekke ulike skjermaktiviteter. Til sist snakket vi om utkastene til spørsmål om autonomi, mestring og tilhørighet knyttet til fritiden. Dette tilsvarer det som kalles variant A i intervjuguiden, se vedlegg 7.

Dag 2 på skole 2 fulgte vi i stor grad samme oppskrift, men nå inneholdt skjema en ny versjon av spørsmålsbolk for digital fritid, i tillegg til bolken for funksjonsnedsettelse, etterfulgt av spørsmålene om personlighet, livskvalitet, helse m.m. Dette tilsvarer det som kalles variant B i intervjuguiden, se vedlegg 2.

Resultatene fra alle disse kognitive intervjuene presenteres hovedsakelig i form av to spesifikke tema nedenfor: en for brukertesting av Ungdata junior, og en for prosessen med å komme fram til en ny spørreskjemamodul for å måle funksjonsnedsettelse. De kognitive intervjuene ga også en mengde andre resultater som handler om svarprosessen knyttet til spørsmål om fritid, om personlighet, om livskvalitet mm. Disse presenteres i dokumentasjonsrapporten til Ungdata pluss.

3.6. Resultater – brukertesting av Ungdata junior og forslag til forbedringer av teknisk løsning og brukergrensesnitt

Denne delen av intervjuene besto i at elevene logget seg på det digitale skjemaet og besvarte skjemaet som brukes i Ungdata junior. Undersøkelsen går blant elever i mellomtrinnet, som er samme aldersgruppe som i første runde med Ungdata pluss. Vår hensikt med å ta dette inn i de individuelle intervjuene var både å kunne gi innspill til ny teknisk løsning, samtidig som vi ønsket å bygge grunnleggende kunnskap om generelle utfordringer ved brukergrensesnittet i digitale undersøkelser for barn, i tråd med Tilgjengelighetsstudiens formål.

Prosjektet laget en egen rapport på grunnlag av intervjuene, spesifikt knyttet til løsningen for Ungdata junior i mars 2023. Det ble lagt særlig vekt på hvordan løsningen er utformet for barn og unge med fysiske funksjonsnedsettelse, slik som nedsatte motoriske funksjoner, nedsatt hørsel og nedsatt syn, men også med kognitive funksjonsnedsettelse. Rapportens hensikt var å gi råd og innspill til ulike tiltak som kan bedre den universelle utformingen (UU) av tekniske løsninger for datainnsamling til digitale spørreundersøkelser for barn og unge generelt og Ungdata-undersøkelser spesielt.

3.6.1. Om universell utforming (UU)

Krav om universell utforming er hjemlet i § 17 i lov om likestilling og forbud mot diskriminering (Likestillings- og diskrimineringsloven, 2017, § 17) med følgende ordlyd:

«Med universell utforming menes utforming eller tilrettelegging av hovedløsningen i de fysiske forholdene, inkludert informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT), slik at virksomhetens alminnelige funksjoner kan benyttes av flest mulig, uavhengig av funksjonsnedsettelse»

Dersom den universelle utformingen i spørreundersøkelser er god, vil dette legge til rette for at alle kan delta uten behov for tilpasning eller en spesiell utforming. Vi har tatt utgangspunktet i prinsipper hentet fra Goegan et al. (2018), Sandnes (2022) og 'Tilsynet for universell utforming av IKT', som anbefaler 47 ulike punkter for å sikre at IKT-løsninger oppfyller kravene for UU (Uutilsynet, 2021, 2023). Disse tar utgangspunkt i den internasjonale standarden for universell utforming av IKT for personer med funksjonsnedsettelse: Web Content Accessibility Guidelines (WCAG).

Rapporten organiseres med utgangspunkt i anbefalinger for tilgjengelighet i spørreundersøkelser av Goegan et al. (2018). Her deles tiltak for UU inn i fire hovedkategorier; sted/kontekst, tidsbruk, presentasjon og svarprosessen. Anbefalingene er basert på empiriske observasjoner og intervjuer.

3.6.2. Sted og kontekst

1. Ungdata gjennomføres vanligvis i klasserom på PC eller tilsvarende. Det er ønskelig at elever som har behov for ro og omgivelser som er fri for distraksjoner kan gjennomføre undersøkelsen på egnet sted
2. Spørsmålet om bisitter til elever med hjelp for bistand diskuteres ikke i detalj i denne rapporten. For elever som har vansker med å besvare kan det imidlertid vurderes om det er mulig å ha et eget digitalt spørreskjema for en assistent. Dette 'tvilling-skjemaet' kunne være en speiling av elevens skjema, men uten at svarene vises. Slik kan en assistent følge med i prosessen til eleven uten at de ser hva eleven svarer på hvert spørsmål. Dette vil bidra til å sikre elevens konfidensialitet samtidig som de kan motta en viss støtte

3.6.3. Tidsbruk

3. I Ungdata junior er passordet kun gyldig i tre timer. Dette utgjør et problem for elever som har utfordringer med konsentrasjon eller lignende, og som har behov for lengre tid til å besvare hele undersøkelsen. Det vil være hensiktsmessig å kunne dele opp svarprosessen i flere økter. F.eks. å kunne ta korte pauser, men også å kunne besvare over flere dager. Det er derfor behov for at passordet kan gjenbrukes av eleven
4. Ved eventuelt gjenbruk av passord må spørreskjemaet mellomlagres slik at eleven kommer tilbake der den avsluttet sist. I dag kan surveyeier NOVA administrere dette for enkeltelever, men målet må være at dette kan gjelde for alle som har behov, uten involvering av surveyeier, i tråd med UU prinsipper
5. Innloggingen til Ungdata junior gjøres i dag med passord som er en blanding av store og små bokstaver og tall. Brukertestene viste at mange av elevene syntes dette var vanskelig å lese og deretter skrive inn. Elever hadde også problemer med å huske koden i overgangen fra lesing til tasting. Mer leservennlige passord ville gjøre prosessen lettere. Kan det vurderes å bruke reelle ord, og unngå 'vilkårlig' blanding av store og små bokstaver?
6. Kan det vurderes om det er mulighet for klippeverktøy hvor man kan 'klippe' (ctr-c) digitalt fra epost/teams el. og lime koden direkte inn i Ungdata-nettskjema?

3.6.4. Presentasjon – lytte til undersøkelsen

For personer med synsnedsettelse, kognitive funksjonsnedsettelse og lese- og skrivevansker kan det å få spørsmålene lest opp være en god løsning. I Ungdata junior er dette kravet oppfylt med en digital opplesning øverst i venstre hjørne (Se bilde 1).

I Ungdata junior er det en mulighet for å få lest opp spørsmålene ved å klikke på «play», «stop», og det er også valgmuligheter for hastighet, stemmetype og kontrast for å følge teksten.

Illustrasjon 1 Printscreen fra Ungdata junior om tekstavlesning

Opplesningen er derimot ikke lett å følge, spesielt i matrisespørsmål (se illustrasjon under). Når det avleses tekst leses det fra toppen, f.eks. «Bruk av medier», så «Tenk på en (...)». Deretter leses svaralternativene «Ikke noe tid», «En halvtime eller mindre» (..) uten at selve spørsmålet er lest først. Så leses «Se på TV/fim (...)» før alternativene leses igjen for hvert enkelt spørsmål. Dermed blir svarprosessen nesten umulig å følge. Det er heller ikke mulig å følge visuelt hvilken knapp som hører til hvilket alternativ når spørsmålene leses nedover i batteriet.

Eleven kan besvare underveis mens teksten leses, men dersom eleven stopper opplesning og starter den på nytt, vil den gå tilbake til toppen av siden og lese opp derifra. Dette er en ikke en god løsning, og ikke i tråd med UU.

NaN%

BRUK AV MEDIER

Tenk på en vanlig dag etter skolen. Omtrent hvor mange timer bruker du på dette?

	Ikke noe tid	En halvtime eller mindre	Mellom en halvtime og en time	1-2 timer	2-3 timer	3 timer eller mer
Se på TV filmer/serier/YouTube	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Leser bøker	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Spille dataspill/TV-spill	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Spille på telefon/nettbrett	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sosiale medier	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Leser aviser eller se på nyheter	☐	☐	☐	☐	☐	☐

◀ Neste

ungdata

Bokmål Engelsk Nordsamisk Nynorsk

Illustrasjon 2 Printscreen fra Ungdata junior om design

Forslag for å gjøre dette enklere:

7. En visuell forbindelse mellom opplesningen og svaralternativet, slik at det blir lettere å knytte svaralternativ til knapp
8. Opplesningen følger naturlig leserekkefølge med spørsmål/svaralternativer, ikke 'linje for linje', som nå. Oppleser går nå først løs på selve svaralternativene i tabellhodet før selve spørsmålene leses opp. Dette er svært forvirrende
9. Unngå at opplesningen starter på nytt dersom avspillingen settes på pause

3.6.5. Presentasjon – design

Den fysiske presentasjonen av undersøkelsen er viktig. UU innebærer blant annet jevn bokstavstørrelse, likhet av fonter, størrelser og farger gjennom hele undersøkelse, god linjeavstand og riktig bruk av kontraster (Sandnes 2022; Uutilsynet, 2021, 2023). Sistnevnte er særlig viktig for svaksynte.

Det er positivt at det er gjennomgående design med tanke på fonter, farger og linjeavstand. I Ungdata junior er det imidlertid svært liten skrift på svaralternativene i tabellhodene på matrisespørsmålene. Dessuten er teksten på hvert skjermbilde plassert veldig høyt opp på siden, med mye luft mellom spørsmål og svaralternativer. Det er svært mye luft på sidene. Det er mulighet for å zoomes inn ved bruk av nettleserens zoomfunksjon (se bilde nedenfor), men ikke alle elever kjenner til denne funksjonen eller vet hvordan de finner den.

Det er uvisst om designet er bedre på tablet eller PC med mindre skjerm.

Vi har følgende forslag til forbedring:

10. Større font, spesielt på svaralternativene
11. Bedre kontrastbruk for svaksynte

12. Egen knapp for zooming på siden slik at man slipper å gå via webleser
13. Større linjeavstand mellom spørsmålene i matrisespørsmål

FRITIDEN DIN

Tenk på fritiden din utenfor skolen. Hvor ofte gjør du vanligvis disse tingene?

	Aldri	Sjeldnere enn 1 dag i uken	1 eller 2 dager i uken	3 eller 4 dager i uken	5 eller 6 dager i uken	Hver dag
Er sammen med venner hjemme hos noen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Henger ute sammen med venner	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Trener eller driver med sport	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Er i stallen eller driver med ridning	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Er på fritidsklubb eller juniorklubb	☐	☐	☐	☐	☐	☐

ungdata

Bokmål Engelsk Nordsamisk Nynorsk

Illustrasjon 3 Printscreen fra Ungdata junior for å illustrer matrisespørsmål

3.6.6. Svarprosess

Goegan et al. (2018) nevner en rekke dimensjoner ved svarprosessen som handler om utformingen av spørreskjemaet, svarskalaer, språkbruk mm, som ikke er aktuelt her. Innspill som handler om slike tema vil fremmes i andre rapporter, men også i gjennomgangen av resultatene fra arbeidet med å evaluere tidligere spørreundersøkelser og å utvikle modulen for funksjonsnedsettelse. I forhold til teknisk løsning er retning/orientering på spørsmålene viktig (horisontal versus vertikal retning), samt tilgangen til verktøy som kan assistere i svarprosessen. Vi har følgende forslag:

14. For svaksynte og de som strever med motorikken er det vanskelig å treffe svarpunktet/'knappen' med musa. Kan dette løses på bedre måter?
15. Når det gjelder retning og orientering: enkeltspørsmål som har mange svaralternativer (ikke matriser)
16. Åpne spørsmål kan være svært krevende å besvare for elever med lærevansker. Kan det gis mulighet for at elevene kan ta opp sine svar i form av tale i stedet for å skrive tekst (tale-til-tekst software)?

3.7. Resultater – vurderinger av ulike moduler for funksjonsnedsettelse hentet fra andre spørreundersøkelser

Nedenfor presenterer vi resultatene fra den delen av de kognitive intervjuene som utgjorde første del av arbeidet med å evaluere ulike spørsmålsmoduler for å måle funksjonsnedsettelse. Dette var en del av intervjuene for alle elevene på skole 2. Hvert delkapittel avrundes med nummererte forslag til videre testing/utvikling.

3.7.1. Modulen om subjektiv opplevelse av funksjon (en variant av WG-SS)

Det første batteriet vi testet var basert på prototypen til The Washington Group on Disability Statistics – Short Set (WG-SS) (Washington Group on Disability Statistics, 2020a). Dette er en standardisert spørreskjemaundersøkelse for sammenlignbare data som anbefales for datainnsamling på funksjonsnedsettelse. Med utgangspunkt i World Health Organization (WHO) sin 'International Classification of Functioning, Disability, and Health' (ICF) utviklet Washington Group on Disability Statistics spørsmål for å forbedre sammenlignbarheten og konsistensen av data på tvers av land og over tid (Washington Group on Disability Statistics, 2020b). WG-SS består av seks spørsmål som tar sikte på å identifisere personer som opplever at de har funksjonsnedsettelse på ulike områder: syn, hørsel, mobilitet, kognisjon, selvstell/-ivaretagelse og kommunikasjon. Disse spørsmålene er formulert på en slik måte at de kan besvares av personen selv eller av en informert respondent som kjenner personens situasjon godt (en proxy respondent).

Opprinnelig har WG-SS fire svarkategorier, fra 'No difficulty', 'Some difficulty', 'A lot of difficulty', og til sist 'Cannot do at all', i tillegg til 'Refused' og 'Don't know' (Washington Group on Disability Statistics, 2020b). Denne måten å konstruere en svarskala på etablerer en underliggende mening som handler om mengden av opplevde problemer (med å gjøre/få til' en funksjon, for eksempel å høre).

Vi testet først en versjon av dette med til sammen fem dimensjoner: tre fysiske funksjoner og to kognitive. De fire første spørsmålene var i tråd med WG-SS med hensyn til selve innholdet, altså hvilken funksjon de ba om vurdering av (Washington Group on Disability Statistics, 2022c). Versjonen skilte seg fra WG-SS ved at vi hadde inkludert et spørsmål om lese/skrive-funksjonen, som ikke er med i WG-SS, og at det manglet det som kalles 'self-care', altså å ivareta seg selv, og kommunikasjon (å forstå andre) i vår versjon.

Dessuten var svarskalaen vi testet ut her helt annerledes enn i WG-SS, med nominale ja/nei-svarkategorier i stedet for den ordinale, glidende, skalaen fra å ha ingen problemer til å ha et totalt, altomfattende problem (slik det er i WG sitt anbefalte oppsett). Grunnen til at vi ville prøve ut et enklere oppsett med ja/nei-svar var for å være i tråd med anbefalinger om generell forenkling av spørsmål og svar når barn skal svare.

Til felles med WG-SS hadde imidlertid denne versjonen de to ikke-substansielle svaralternativene 'Vet ikke' og 'Vil ikke svare' inkludert, men i omvendt rekkefølge i forhold til den engelskspråklige originalen, siden dette er mer i tråd med sedvane i norsk statistikk (se eksempelvis Statistisk sentralbyrås (SSB) sine dokumentasjonsrapporter og retningslinjer (2004, 2006b) eller Haraldsen (1999)).

Vi starter med noen spørsmål om hvordan hverdagen din er. Har du	Ja	Nei	Vet ikke	Vil ikke svare
Problemer med synet, selv om du bruker briller?	☐	☐	☐	☐
Problemer med å høre, selv om du bruker høreapparat?	☐	☐	☐	☐
Problemer med å gå eller bevege deg i trapper?	☐	☐	☐	☐
Problemer med å huske ting eller å konsentrere deg?	☐	☐	☐	☐
Problemer med å lese eller skrive?	☐	☐	☐	☐

Intervjuene viste at de to første funksjonene om syn og hørsel er vanskelige å lese (et komma og så en innskutt betingelse), og deretter tolke for elevene, men også vanskelige å vurdere og deretter besvare. Nesten alle elevene gir den samme spontane reaksjonen når de leser dette spørsmålet: 'Men jeg bruker jo ikke briller/jeg bruker ikke høreapparat. Hva skal jeg svare da?'. Dette bruker de mye tid på å gruble over, og i samtalene med oss gir de uttrykk for at det er en vanskelig og villedende betingelse som dermed legges inn i spørsmålet. En elev som bruker briller, resonnerer seg fram til at dette må handle om hvordan han ser når han går med brillene sine (som er i tråd med den intenderte måten dette spørsmålet skal tolkes på). Vi konkluderte med at dette med å integrere 'betingelsen' i selve spørsmålet, som WG-SS anbefaler, tilsynelatende ikke fungerer for barn og kanskje må løses på en annen måte.

Den tredje funksjonen om problemer med bevegelse fungerte tilsynelatende helt uproblematisk. Elevene syntes dette var lett å svare på, og de svarte fort og greit.

Den fjerde funksjonen om problemer med å huske ting/konsentrere seg oppfattes som lett å besvare, og elevene peker ikke selv på noen spesifikke problemer i spørsmålet. Når vi ber 1dem utdype hva de tenker på her så viser det seg likevel at de fleste av barna inkluderer det vi kan kalle vanlige problemer når de skal svare. Dette kan være av typen: 'jeg har noen ganger problemer med å konsentrere meg på skolen fordi det er så mye bråk der', eller at de noen ganger glemmer hvor de har lagt mobiltelefonen sin osv.

Det siste spørsmålet om problemer med å lese eller skrive er vanskelig å lese for noen av elevene. Noen synes også det er vanskelig å vurdere hva som kvalifiserer til å ha 'problemer' her.

På grunnlag av disse kognitive intervjuene formulerte vi følgende forslag til videreutvikling av spørsmålene om funksjonsnedsettelse:

- FORSLAG 0: Flytt frasen 'Har du...' fra introteksten ned til enkeltspørsmåla

- FORSLAG 1: Når det gjelder hørsel og syn: bak inn i setningen/omformuler slik at de skjønner at spørsmålet gjelder situasjonen slik den er når de har hjelpemidlene tilgjengelig. En måte å gjøre det på som er i tråd med spørreskjemalitteraturens anbefalinger (Haraldsen 1999) er å dele dette opp og spørre om én ting av gangen: først spørre om de bruker hjelpemidlene, og så gå videre til oppfølging om eventuelle problemer etter at bruken er klarlagt (mao et filterspørsmål)
- FORSLAG 2: ta ut huske-dimensjonen fordi det i dette spørsmålet er to forskjellige ting som slås sammen til ett, og som dessuten kanskje er svært marginalt for barna, og heller prioritere å spørre om konsentrasjon/det kognitive. Spørsmålet kan heller handle om uro og mangel på konsentrasjon
- FORSLAG 3: la det siste spørsmålet være 'Har du lese- eller skrivevansker?' fordi lese- og skrivevansker er et etablert begrep i norsk skole; det er noe de fleste elever har en viss kunnskap om

3.7.2. Svarkategorier: fra nominalt til ordinalt nivå

Når det gjelder svaroppsettet syns elevene at den første modulen vi la fram har svaralternativer som er for brutale, eller grove, med 'bare' kategoriene ja/nei. De foreslår selv av dette bør endres til en glidende (ordinal) skala. Flere av elevene sier at hen helst ville svart 'Av og til', og at det føles feil (det vi tolker som for kategorisk) å si ja.

Samtidig er elevene positive til at vi har inkludert de to siste svaralternativene: 'Vet ikke' og 'Vil ikke svare' i spørsmålet. En elev er veldig opptatt av at dette er en fin ting å ha med i spørsmålet, og at man alltid bør ha en slik mulighet når man skal svare.

Vi la deretter fram en alternativ svarskala for elevene, som i stedet for ja/nei fanger opp den opplevde mengden eller dybden av funksjonsproblemer.

Nei, jeg har ingen problemer	Ja, jeg har litt problemer	Ja, jeg har store problemer med dette	Ja, jeg kan ikke dette i det hele tatt
------------------------------	----------------------------	---------------------------------------	--

Dette er en norsk ikke-validert variant av WG/SS og 'Child Functioning Module' fra UNICEF (United Nations Children's Fund (UNICEF), 2022), der det brukes 'no/some/a lot of difficulty' for å få fram mengden av problemer. Merk likevel at den engelske variantens handler om antallet problemer (som i ingen/noen/massevis av problemer) som uttrykk for omfanget, mens vårt forslag her i stedet uttrykker en skala som handler om 'dybden', eller alvorlighetsgraden, av problemene: fra ingen problemer, til litt, til store problemer og 'ikke i det hele tatt' som siste trinn på skalaen. Vi mener dette rimer bedre med hvordan problemer gjerne omtales på norsk dersom vi snakker om en funksjonsnedsettelse; som en slags samlet og oppsummert dybde/tyngde av problemene. Å ha mange problemer, som er den direkte norske oversettelsen av WG-SS, kan på norsk oppfattes som at man har mange ulike typer av problemer, som når man for eksempel sier at man har mange problemer med vennene sine, eller med hjelpemidler.

Alle elevene mener at dette andre alternativet vårt var en bedre løsning enn det første alternativet med nominale ja/nei-kategorier. Eleven sier det er lettere å vurdere og besvare spørsmålene om funksjon nå, med denne skalaen, og at det åpner for nyanseringer som for eksempel at 'jeg har litt problemer noen ganger'. De gjentar at ja/nei-svar er veldig brutale og dermed vanskelige å ta stilling til.

Samtidig er det også flere elever som ønsker seg en versjon som har med 'av og til' i svaret, altså noe som handler om hyppighet: hvor ofte problemene oppleves. Det kommer også fram et ønske om å få med 'vanligvis' i spørsmålet: hvordan funksjonen vanligvis oppleves.

- FORSLAG 4: Konklusjonen i denne runden var at vi må fortsette arbeidet med svarskalaene og vurdere ulike måter å få fram graderinger på

3.7.3. Spørsmål om funksjonsnedsettelse går ut over skole- eller fritidsdeltakelse

Prosjektet bestemte tidlig at vi ville prioritere å få med spørsmål som handlet om konsekvenser for barna av å ha ulike funksjonsnedsettelse. Dette handler om at vi mangler kunnskap om hva funksjonsnedsettelse betyr for livskvalitet, helse og deltakelse i barndom og ungdomstid. Ungdata pluss vil gjennom sitt longitudinelle design gjøre det mulig å studere sammenhenger mellom funksjonsnedsettelse, omfang av problemene (helst innenfor ulike arenaer), og andre livsutfall som utdanning, arbeid eller helse. Vi hadde også notert oss at, den svenske HBSC-undersøkelsen utført av Statistiska centralbyrån (SCB), Skolbarns hälsövanor 2017/2018, inkluderte et spørsmål om konsekvenser av funksjonsnedsettelse for elevenes skoledeltakelse ¹² (Folkhälsomyndigheten, 2018).

Inspirert av den svenske HBS/SCB-versjonen laget vi et utkast til to oppfølgingsspørsmål dersom elevene først hadde svart at de hadde noen av problemene over. Se neste side for spørsmålene:

¹² Påverkar din långvariga sjukdom, funktionsnedsättning eller annat långvarigt hälsoproblem din närvaro och ditt deltagande i skolan? JA/NEI [spørsmålet går kun til de som har svart 'Ja' på om de har en funksjonsnedsettelse mm tidligere]. Kilde: Folkehälsomyndigheten (2018)

Påvirker disse problemene hva du kan gjøre på skolen?
☐ Nei
☐ Ja
☐ Vet ikke
☐ Vil ikke svare
Påvirker det hva du kan gjøre på fritida?
☐ Nei
☐ Ja
☐ Vet ikke
☐ Vil ikke svare

Også disse spørsmålene ble av elevene vurdert som veldig brutale når det gjaldt svaralternativene: valget mellom ja/nei var vanskelig. Elevene som rutes hit sier at det hadde vært fint med graderte, 'noen ganger'-aktige, svar her.

- FORSLAG 5: å legge inn en ordinal svarskala i spørsmålene om funksjonsnedsettelsenes konsekvenser på skolen og i fritida

I Eurostat (2015) sin såkalte GALI-indikator (Global Activity Limitation Indicator) brukes en ordinal svarskala med tre verdier på et spørsmål om generell aktivitetsbegrensning¹³: 'severely limited/limited, but not severely/not limited at all'. GALI brukes blant annet i den europeiske helseundersøkelsen (EHIS) og levekårsundersøkelsen EU-SILC (Eurostat, 2016). Også denne inndelingen er relativt grov og lite 'barnevennlig' på den måten at svaroppgaven krever stor abstraksjonsevne og er lite konkret. Det vil antakelig være relativt vanskelig for barn å plassere seg riktig i vurderingen av egenopplevde utfordringer og valget mellom 'begrenset, men ikke svært begrenset' og 'svært begrenset'.

Etter denne runden med individuelle intervjuer i november 2022 ble modulen bearbeidet slik at vi i januar kunne vurdere en ny, egenutviklet modul i den første fokusgruppa blant elever med kognitive funksjonsnedsettelse i den videregående skolen. Samtidig var vi fremdeles veldig usikre på om vi i stedet burde jobbe videre (og teste videre) med noen av de allerede eksisterende undersøkelsene. Vi henviser til kapittel 8 (Utviklingen av en modul om funksjonsnedsettelse) for informasjon om det videre arbeidet med denne delen av prosjektet.

¹³ 'For at least the past six months, to what extent have you been limited because of a health problem in activities people usually do? Would you say you have been....'

4. Datainnsamling 2: fokusgrupper i videregående skoler

Datainnsamling 3 ble gjennomført for å svare på forskningsspørsmål både i Arbeidspakke 1 og Arbeidspakke 2:

- Forskningsspørsmål 1.2 Hva er de største utfordringene for inklusjon av elever med funksjonsnedsettelse i Ungdata, og hvilke grupper gjelder dette?
- Forskningsspørsmål 1.3 Hvordan legges det til rette for at barn og unge med ulike funksjonsnedsettelse kan delta i Ungdata?
- Forskningsspørsmål 2.1 Hvilke erfaringer har elever med ulike funksjonsnedsettelse med å delta i Ungdata-undersøkelsen?

Vi startet med gruppen av elever med kognitive funksjonsnedsettelse og fikk aldri tid til å gjøre noe tilsvarende for elever med fysiske funksjonsnedsettelse. Utfordringer med og vurderinger av deltakelse, spørreskjemadesign og brukergrensesnitt for denne gruppen bør studeres i et eget prosjekt i forlengelsen av Tilgjengelighetsstudien.

4.1. Utvalg og rekruttering

Elever som har behov for opplæring utover ordinært undervisningstilbud ved videregående skoler i fylket ble valgt som grunnlag for rekruttering. Elevene vi rekrutterte hadde generelle, sammensatte og spesifikke lærevansker og/eller behov for opplæring med redusert elevtall i gruppene.

Rekrutteringens første fase var å kontakte rektor på skoler med undervisningstilbud for målgruppen vår. De første skolene vi kontaktet takket nei til deltakelse. De oppga samme begrunnelse som vi også hørte i forbindelse med rekruttering i barneskoler; at elevene hadde mer enn nok av ulike 'utenom-faglige' aktiviteter i undervisningstiden, og at skolene allerede deltok i ulike forskningsprosjekter. Senere ga to andre rektorer tillatelse til å ta ytterligere kontakt med avdelingsledere som ble kontaktet via e-post med informasjonsbrev. Deretter ble det gjennomført telefon-/teamsmøte med avdelingslederne for å avklare spørsmål og for å gi ytterligere informasjon om hvordan vi så for oss den videre rekrutteringsprosessen og rammene rundt intervjuene. Begge disse skolene ønsket å legge til rette for datainnsamling.

Rekrutteringen av elevene ble deretter gjort ved at skolene sendte ut informasjonsskriv som «ranselpost» til hjemmene, der også samtykkeskjema lå ved i papirformat. Skolene ble instruert til å dele ut informasjonsskrivet til hele klasser/grupper, slik at alle skulle ha lik mulighet til å delta. Skolene, dvs lærerne i de aktuelle klassene, sørget så for å samle samtykkene inn igjen.

Selv om det er praksis at unge som har fylt 16 år kan samtykke selv til deltakelse i forskning, kom prosjektet frem til at det er vanskelig å vurdere at deltakerne på gruppenivå har tilstrekkelig modenhet til å skjønne alle sidene ved informasjonen og hva deltagelse vil innebære for dem. I tråd med en anbefaling fra Sikt gikk informasjon om prosjektet til alle foreldre. Foreldre til elever over 16 år samtykket altså på vegne av barna. Sikt begrunnet anbefalingen at foreldrene er bedre i stand til å

ta vurderingen av forskningsdeltakelse på individnivå, samt at de vil fungere som støttepersoner for barna sine i prosessen, gitt at disse elevene utgjør en særlig sårbar gruppe.

Vi har ikke eksakt oversikt over hvor mange elever som mottok invitasjonen til å bli med i fokusgruppeintervju. Antakelig lå det på rundt 10-15 elever i hver av klassene vi rekrutterte fra. Relativt få foreldre og elever samtykket til deltakelse, men alle disse elevene gjennomførte fokusgruppene.

Det gikk om lag seks uker mellom datainnsamlingene på den første og den andre skolen. I mellomtiden fortsatte arbeidet med å utvikle spørreskjemaet. På den første videregående skolen deltok 3 elever i ett intervju: 1 gutt og 2 jenter. Alle var 16 år. På den andre videregående skolen gjennomførte vi to fokusgruppeintervjuer. Gruppe 1: 3 elever, hvorav 2 gutter og 1 jente. Gruppe 2: 4 elever, hvorav 2 gutter og 2 jenter. Alle var mellom 17 og 19 år.

I alle intervjuene var det en lærer til stede hele tiden, både for å gi elevene støtte og for at elevene skulle ha med seg en kjent person i tilfelle situasjoner med utrygghet oppsto. Arbeidsdelingen mellom oss to fra prosjektet var som i den første datainnsamlingen: en moderator og en assistent som tok notater og assisterte ved utdelingen av spørreskjema o.l.

4.2. Rammene rundt intervjuene

Skole nr. 1 er en stor videregående skole i en middels stor kommune. Skole nr. 2 ligger i en mindre kommune og mottar elever fra egen og nærliggende kommuner.

På skole nummer 1 ble intervjuet gjennomført i et ordinært undervisningsrom. På skole nummer 2 ble elevene delt i to grupper på forhånd av læreren, med hhv 3 og 4 elever i hver. Begge intervjuene ble gjennomført i et lite grupperom. Det ble servert frukt og vann under begge intervjuene.

Modulen om funksjonsnedsettelse ble lagt fram for elevene i papirversjon, selv om den i utgangspunktet skal være digital. For å komme riktig ut i det vi kaller de logiske «hoppene» i papirversjonen av modulen om funksjonsnedsettelse¹⁴ trengte elevene i begge intervjuene ekstra assistanse i gjennomgangen av spørsmål. For noen elever fungerte vi også som «høyttopplesere». Elevene hadde varierende leseferdigheter.

4.3. Beskrivelse av deltakerne

Det var ikke kjent for oss hvilke spesifikke utfordringer elevene hadde, og vi spurte heller ikke, men noen av elevene fortalte uoppfordret om egne diagnoser under intervjuene.

Inndelingen i de to gruppene ved skole 2 ble gjort av lærer på eget initiativ i forkant av intervjuet, og hen fortalte at dette var gjort etter *'en vurdering av elevens muligheter for å gjennomføre*

¹⁴ I det digitale skjemaet vil disse logiske hoppene ikke være merkbare for elevene.

spørreundersøkelser. Læreren mente at de elevene som ble plassert i gruppe 1 kunne gjennomført spørreundersøkelser (f.eks. Ungdata, trivselsundersøkelser o.l.) alene med enkel tilrettelegging, mens gruppe 2 ville ha behov for større grad av assistanse for å kunne tolke spørsmål rett, samt lese spørsmålene.

4.4. Struktur i intervjuene

Strukturen i intervjuguidene ble i stor grad lagt opp etter anbefalinger for gjennomføring av fokusgrupper i forbindelse med spørreskjema utvikling (Halkier, 2010; Statistisk sentralbyrå, 2006a). Samtidig har vi tilpasset opplegget for å kunne fungere i møte med informanter som har kognitive funksjonsnedsettelse. Vi hadde enklere, mer åpne og mindre omfattende intervjuguider enn det som er vanlig i fokusgruppeintervjuer¹³.

På begge skolene var det ønskelig at lærer var med for å støtte elevene. Dette var noe både vi og lærerne foreslo uavhengig av hverandre, for å sikre at elevene følte seg trygge og komfortable med situasjonen. Vi instruerte lærerne på forhånd til å ha en passiv rolle og å være bevisst på å ikke påvirke elevenes svar. På en av skolene opplevde vi likevel at læreren forsøkte å hjelpe elevene med å finne «rett» svar på skjemaspørsmålene og korrigerende/instruerte elevene i sine valg når det for eksempel skulle svares på spørsmål om elevens funksjonsnedsettelse. Vår opplevelse var at dette ikke hindret elevene i å snakke fritt akkurat i disse intervjuene, da relasjonen mellom elevene og læreren i dette tilfellet fremstod som svært trygg og likefrem. Elevene tok også til motmæle mot læreren noen ganger og gikk inn i diskusjoner med vedkommende om hva som var 'riktig' måte å tenke på. Elevene var eksplisitt opptatte av å markere selvstendighet overfor lærer. Tilstedeværelsen av en aktiv tredjeperson, slik som en lærer, bryter likevel med viktige etiske og personvernmessige prinsipper for forskningsintervjuet som datainnsamlingsmetode. Alle intervjuene startet med at vi snakket om Tilgjengelighetsstudiens formål, innhold i intervjuene og prinsippet om frivillig deltakelse. Lærerne hørte dette sammen med elevene. Likevel oppsto disse situasjonene, som må håndteres bedre i senere datainnsamlinger.

Det ble benyttet to ulike intervjuguider¹⁵ til utvalgene. For utvalg 1 ble det undersøkt hvordan ulike spørreskjemamoduler for funksjonsnedsettelse (Vedlegg 8 Intervjuguide VGS) kunne oppleves og forstås. I utvalg 2 (Vedlegg 9 Intervjuguide VGS 2) ble et modifisert utkast til spørreskjemamodul for å måle funksjonsnedsettelse i Ungdata pluss testet. De to datainnsamlingene med et lengre tidsrom imellom er synliggjort nedenfor ved at vi deler resultatene i to, for hhv `Skole 1` og `Skole 2`.

De ulike fasene i intervjuene var som følgende:

- Velkommen og presentasjon, informasjon om intervjuet og arbeidsfordeling, spørsmål om de hadde erfaring med deltakelse i survey
- Fokuseringsfase

¹⁵ Se vedlegg 8 og 9 for intervjuguider

- Skole 1: Elevene ble spurt om ulike enkeltspørsmål og etablerte moduler for å måle funksjonsnedsettelse i ulike eksisterende spørreskjemaundersøkelser
- Skole 2: Eleven testet utkast til spørsmål om funksjonsnedsettelse som var planlagt til Ungdata pluss
- Oppsummering om hvordan opplevelsen hadde vært, avrundning

Papirversjonene av spørsmålsbatterier som vi skulle snakke om, var printa ut på stort papir og også på flipover.

Ifølge faglitteraturen skal intervjuer med personer med kognitive funksjonsnedsettelse ikke vare for lenge (Collins, 2015). Vi la derfor stor vekt på å ikke ha for omfattende intervjuguide og var forberedt på å kutte før vi var gjennom den planlagte delen av intervjuet. Vi forsøkte være særlig oppmerksomme på om informantene virket utmattede eller lei og avsluttet tidligere når vi opplevde at dette var nødvendig. På skole 1 varte fokusgruppeintervjuet om lag 45 minutter, mens på skole 2 var det første intervjuet ca. 45 minutter og intervju nummer 2 ca. 30 minutter.

4.5. Deltakelse på tidligere undersøkelser og tilrettelegging i fremtidige undersøkelser

Blant elevene på skole 1 var det én elev som hadde deltatt på spørreundersøkelser tidligere. Den ene eleven forklarte at deltakelsen da gjaldt en undersøkelse om ulike fag i skolen. Videre fortalte eleven at hen da fikk hjelp av en lærer, men spesifiserte ikke hva denne hjelpen bestod i. Ingen av elevene på skole 1 hadde vært med på Ungdata-undersøkelser før.

På skole 2 fortalte to av elevene om tidligere erfaringer fra spørreskjemaundersøkelser. En av elevene hadde deltatt på Ungdata-undersøkelsen på ungdomsskolen, og dette hadde vært en fin opplevelse for vedkommende, som fortalte at opplesning av spørsmålene ble benyttet, men at det var litt dårlig tid. Undersøkelsen var for lang, og det var ikke mulighet for å ta pauser. Den andre eleven med erfaring fra spørreskjemaundersøkelser fortalte at hen bare krysset av for å bli ferdig «så fort som mulig».

4.6. Resultater fra fokusgruppe VGS skole 1 om ulike moduler for å måle funksjonsnedsettelse

Målsettingen for fokusgruppe 1 var å fortsette arbeidet med å teste ut ulike etablerte moduler for å identifisere funksjonsnedsettelse i spørreskjemaundersøkelser, som ledd i å utrede hva som burde/kunne benyttes i Ungdata Pluss. Elevene ble presentert for ulike skjemamoduler og ulike variasjoner av svarskalear. Vi brukte flipover og store ark aktivt under intervjuet, der vi la fram eksemplene og diskuterte med elevene som gruppe.

4.6.1. En testversjon basert på HBSC/SCB

Modulen nedenfor er basert på en kombinasjon av flere spørsmål om funksjonsnedsettelse som delvis er beregnet for barn: Levekårsundersøkelsen 2022¹⁶ (Dalen, Oppøyen, & Grimstad, 2022), et spørsmål tilknyttet Kidscreen-spørreskjemaet¹⁷ for barn 8-18 år (BTI Risør, Udatert) utviklet av Abel et.al. for å måle selvrapportert helse relatert livskvalitet (Nasjonalt servicemiljø for medisinske kvalitetsregistre), og et batteri¹⁸ hentet fra Sverige som inngår både i den svenske versjonen av den internasjonale Health Behaviour in School-aged Children (HBSC, som er en undersøkelse tilknyttet WHO) (Folkhälsomyndigheten, 2018, 2023) og den svenske levekårsundersøkelsen for barn som kalles Barn-LNU (Statistiska centralbyrån, 2022).

Her bes svarpersonen om å identifisere et problem og deretter om å sette et antatt kjent navn på dette problemet. Dersom forskerne ønsker å skille funksjonsnedsettelse fra helseutfordringer i analysene må svarene eventuelt bearbeides/kodes om i etterkant.

I forhold til det svenske spørsmålet har vi strøket den lange parenteser, og også den logiske betingelsen om legebekreftelse. Vi har byttet ut ordet funksjonshemming med -nedsettelse, i tråd med prosjektets valg av nøkkelbegrep, og vi har byttet ut 'medisinsk tilstand' med helseproblem, for å gjøre det enklere å forstå for barn. Vi har også lagt inn 'Vet ikke' og 'Vil ikke svare' som svaralternativer for å gi svarpersonen muligheter til å uttrykke slike 'gråsonesvar' (nonsubstantive options), i tråd med survey metodologiske anbefalinger (Haraldsen, 1999, s. 140) (Dillman et al., 2009, ss. 147-148).

	Nei	Ja	Vet ikke	Vil ikke Svare
Har du en langvarig funksjonsnedsettelse, en sykdom eller et helseproblem?	☐	☐	☐	☐
HVIS JA: Hvilken funksjonsnedsettelse, sykdom eller helseproblem har du?				

Elevene får først utdelt ark med spørsmålet ovenfor, og alle er usikre på hva og hvordan de skal svare. Elevene sliter med å lese spørsmålene, det er åpenbart vanskelig. To av elevene svarer 'Vet ikke', og den siste setter et lite kryss på streken mellom Nei og Ja (altså midt mellom de to svaralternativene), samtidig som eleven skriver i feltet under: 'autisme, ADHD, ser dårlig uten briller'.

¹⁶ Har du noen langvarige sykdommer eller helseproblemer, som har vart eller forventes å vare i minst seks måneder? Ta også med sykdommer eller problemer som er sesongbetonte eller kommer og går. JA/NEI.

¹⁷ Har du en langvarig funksjonshemming, sykdom eller medisinsk tilstand? Ja/Nei. Hva ja: Hvilken? © The KIDSCREEN Group, 2004; EC Grant Number: QLG-CT-2000- 00751

KIDSCREEN-27, Child and Adolescent Version oversatt av Haraldstad, Helseth og Eide 2006

¹⁸ Har du en långvarig sjukdom, funskjonsnädsettning eller annat långvarigt hälsoproblem (t.ex. diabetes, allergi, eksem eller ADHD) som du fått fästställd av en läkare? Kilde: Folkhälsomyndigheten (2018)

I samtalen etterpå begrunner eleven som svarte med et kryss midt mellom ja og nei i sin besvarelse at hen gjorde dette fordi: «ADHD er en nedsettelse, ikke sant, og at den både er langvarig og ikke [langvarig]».

Etter hvert forsto vi at det blant annet var begrepet «langvarig» som skapte usikkerhet hos elevene. Usikkerheten var knyttet til to forhold. Elevene synes både det var vanskelig å forstå hva ordet «langvarig» faktisk betyr, og deretter at det var vanskelig å forholde seg til hva som egentlig er en langvarig funksjonsnedsettelse. Med andre ord: hvor går grensa mellom langvarige og mer kortvarige funksjonsnedsettelser?

Batteriet inneholdt både begrepene funksjonsnedsettelse og sykdom i samme spørsmålet. Det gir mye innhold, det er meningstett. Her mente elevene både at det kunne være greit å skille mellom disse tilstandene, fordi det er ulike fenomen, men også at det var vanskelig å vite hva begrepene dekker. En elev spurte: «Er helseproblemer at man har dårlig syn?» og når intervjuer svarte «Ja» responderte eleven med: «Da har jeg dårlig syn også».

I samtalen om dette spørsmålet spør intervjuer om det hadde vært enklere å svare dersom dette hadde vært tre ulike spørsmål, hvor hvert av begrepene utgjorde et eget spørsmål, m.a.o. først spørre om funksjonsnedsettelser, så om sykdom, så om helseproblemer. En slik tilnærming ville være mer i tråd med generelle råd for spørreskjema om å spørre om én ting av gangen (Haraldsen, 1999). En av elevene svarte umiddelbart «ja», men dette var et ledende spørsmål som oppsto spontant og ikke var en del av intervjuguiden.

På spørsmål om hva eleven tenker om å gi disse spørsmålene til barn mellom 10 og 12 år, mente alle tre elevene at dette virket veldig vanskelig å svare på for barn i den alderen.

- **KONKLUSJON 1:** For elevene er ordlyd, innhold og sammenstilling av dimensjoner i utkastet til modul basert på HBSC/SCB ikke enkle å forstå eller besvare. En rekke problemer ble avdekket: det er mye å lese og tungt å lese, det inneholder vanskelige enkeltord (slik som langvarig) og har vanskelig meningsinnhold, det mangler definisjoner eller forklaringer, og det spørres om flere ting på én gang. Et slikt batteri må eventuelt videreutvikles på flere måter

4.6.2. Svarskalaer

På bakgrunn av intervjuene i barneskolen (der en enkel ja/nei-skala ble entydig 'forkastet' av elevene) blir elevene på videregående presentert for to ulike svarskalaer (uten et tilhørende spørsmål først). Den første skalaen handler om tid/hyppighet, mens den andre handler om omfang/mengde av ulike problemer. Den første skalaen om hyppighet er et forsøk på å møte innspillet fra elevene i de første kognitive intervjuene, som gjerne ville ha med dette med hyppighet uttrykt som 'noen ganger' eller 'av og til'. Dermed måles altså opplevelsen som en slags hendelse.

Samtidig har vi da ikke lagt inn en annen etterlysning fra elevene i barneskolen: ønsket om å få med 'vanligvis'. Dette vil være ulogisk å legge inn som premiss når man samtidig spør om hyppighet.

Jeg har aldri opplevd dette	Jeg har sjeldent opplevd dette	Jeg har opplevd dette noen ganger	Jeg opplever dette hele tiden
-----------------------------	--------------------------------	-----------------------------------	-------------------------------

Den andre skalaen vi legger fram, om mengden/dybden av problemene, er den samme som vi la fram i de kognitive intervjuene i barneskolen, der resultatene var positive. Dette var det foretrukne alternativet av elevene framfor varianten med enkle ja/nei-svar:

Nei, jeg har ingen problemer	Ja, jeg har litt problemer	Ja, jeg har store problemer med dette	Ja, jeg kan ikke dette i det hele tatt
------------------------------	----------------------------	---------------------------------------	--

Elevene har få kommentarer og det blir lite diskusjon når dette presenteres. På direkte spørsmål fra oss svarer de imidlertid at de mener varianten med litt/store problemer, altså omfang/dybde er enklest å forholde seg til.

- **KONKLUSJON 2:** Elevene er lite tydelige i tilbakemeldingene på denne oppgaven. Vi får en vag bekreftelse på at svarskalaen med mengde/dybde av problemene er bedre enn den som handler om hyppighet langs en ofte/sjeldent-skala, men elevene nøler, og det de faktisk sier er noe uklart. Oppgaven var antakelig for vanskelig. Dessuten er det vanskelig å analysere denne delen av intervjuet fordi vi mangler lydopptak – batteriet gikk tomt. Spørsmålet om svarskala bør følges opp med mer forskning

4.6.3. Spørsmålet fra Mitt Liv-studien

Elevene fikk deretter utdelt en eksisterende modul fra Mitt Liv-studien, som er en longitudinell undersøkelse om ungdoms muligheter og utfordringer i skole og fritid i forhold til rusmiddelbruk. Mitt Liv-studien gjennomføres av Folkehelseinstituttet (Brunborg et al., 2019, s. 8; Folkehelseinstituttet, 2018). I spørsmålet skal svarpersonen ta stilling til om vedkommende har tre ulike diagnoser og tre typer funksjonsnedsettelse, mens siste alternativet representerer 'ingen av delene'. Flere svar er mulig her. Vi ønsket å ta dette med i intervjuet for å få innblikk i hvordan elevene vurderte spørsmål som går rett på tilstander og diagnoser.

Gjelder noe av dette for deg?
☐ Har lese- og skrivevansker/dysleksi
☐ Har astma
☐ Har ADHD
☐ Er synshemmet
☐ Er hørselhemmet
☐ Er bevegelseshemmet (trenger rullestol eller annen hjelp)
☐ Nei, ikke noe av dette

Det første som skjer når vi legger dette fram på bordet er at en av eleven sier:

«Du har glemt en ting – autisme!»

Denne eleven lurer på hvorfor vi ikke har med denne diagnosen. Når vi følger opp med spørsmål til hele gruppa om de synes det mangler noe annet, kommer det fram at de mener både Asperger og Tourettes burde være representert – lista over relevante diagnoser er mangelfull. Alle elevene mener imidlertid at Mitt Liv-modulen er fin og lett å svare på, men at den altså 'mangler kategorier' for ulike tilstander. Elevene argumenterer for at utelatelse av sentrale diagnoser er undertrykkende. En av elevene uttrykker dette slik:

«Dersom dere har med alt det der [diagnoser/utfordringer] må dere ha med autismspekterforstyrrelser også, hvis ikke trykker dere oss ned. (..) Ikke vondt ment, men man blir trykt ned hvis dere spør oss om hva vi har, og hvis noen bare har autismspekterforstyrrelser, og de ikke har noen ting å svare på fordi dere har glemt å skrive det ned».

Denne eleven mener det er helt greit å bli spurt om ulike diagnoser og utfordringer, og dette støttes av de andre elevene i gruppen med non-verbale gester og nikk. Dette forklares med at det er lettere å forstå og forholde seg til. Når vi spør hva elevene liker best: spørsmål som angir 'lister' med ulike diagnoser, slik som i eksemplet over, eller spørsmål som har 'oppsummerende' og 'overordna' svarkategorier som «Nei», «Ja», «ingen problemer», «noen problemer» o.s.v., svarer to av tre elever at det er lettest å forstå og besvare spørsmål i form av lister, mens den siste eleven er usikker. De sier at det er lettere å lese lister med diagnoser enn å lese 'oppramsinger' av mange begreper som er vanskelige å forstå. Det er enklere og mer konkret. Listene trenger ikke være (helt) uttømmende, men bør omfatte de mest vanlige utfordringene, som f.eks. ADHD, autisme og Asperger, ifølge elevene. Dette støttes av læreren som er til stede i intervjuet, som kommenterer at valg mellom mer abstrakte kategorier kan oppleves som vanskelig for elevgruppen på.

Elevene kommer så med et annet forslag for å forbedre spørsmålet: å ha en åpen kategori som heter «Annet». Her kan respondentene selv skrive inn hvilke diagnoser eller funksjonsnedsettelse de har.

- KONKLUSJON 3: de eldste elevene oppfatter spørsmål om diagnoser som lette å svare på, og vi får en fornemmelse av at de også er litt stolte av dem. De snakker om diagnosene i positive vendinger og har et eierskap til dem
- KONKLUSJON 4: elevene er opptatt av at dersom man først spør om bestemte tilstander eller diagnoser, må listene være uttømmende. Ingen grupper må glemmes, og alle bør få mulighet til å kunne legge til egen informasjon dersom noe mangler

4.6.4. Test av utkast til modul for Ungdata pluss

Elevene blir avslutningsvis presentert for et nytt utkast til spørreskjemamodul for å måle funksjonsnedsettelse til Ungdata Pluss. Spørsmålene er basert på WG-SS, men med en variant av HBSC/SCB som siste dimensjon¹⁹ (ordenes rekkefølge er stokka om på i forhold til den svenske originalen). Basert på intervjuene i barneskolen i november har vi her slått sammen syn og hørsel til en dimensjon for om mulig å spare plass (altså antall spørsmål). Igjen er betingelsen om hjelpemidler lagt inn i selve spørsmålet. Så har vi også kalt den nest siste dimensjonen for 'lese- eller skrivevansker', som er et innarbeidet begrep i norsk språk og skolekontekst, også for elevene.

I vårt utkast er svaralternativene endra i forhold til WG-SS slik at den går langs en tidsakse fra 'nei, aldri' til 'ja, hele tida', men i motsetning til WG-SS har vi kun tre alternativer på skalaen for å forenkle, i tråd med anbefalingene om enkle svaroppsett for barn. Vi har beholdt løsningen fra november med at de to siste ikke-substansielle svaralternativene (vet ikke og vil ikke svare) har bytta plass.

	Nei, aldri	Ja, noen ganger [av og til]	Ja, hele tida	Vet ikke	Vil ikke svare
Har du problemer med å se eller høre? Dersom du bruker briller, linser eller høreapparat, tenk på hvordan det er når du har dette på deg	☐	☐	☐	☐	☐
Har du problemer med å konsentrere deg når du sitter alene og skal gjøre en oppgave?	☐	☐	☐	☐	☐
Har du problemer med å gå eller bevege deg i trapper?	☐	☐	☐	☐	☐
Har du lese- eller skrivevansker?	☐	☐	☐	☐	☐
Har du en annen langvarig sykdom, et helseproblem eller en funksjonsnedsettelse?	☐	☐	☐	☐	☐

Den første dimensjonen, om hørsel og syn, er vanskelig for elevene å forstå. De strever med å lese spørsmålet. Det virker som det er altfor mye informasjon på en gang.

Det andre spørsmålet fungerer fint – ingen negative ting kommer fram og elevene synes det er bra.

¹⁹ Har du en langvarig sykdom, funksjonsnädsettning eller annat långvarigt hälsoproblem (t.ex. diabetes, allergi, eksem eller ADHD) som du fått fästställd av en läkare?

<https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/53d5282892014e0fbfb3144d25b49728/skolbarns-halsovanor-2017-18-18065.pdf>

Elevene mener også det er bra at det står «lese- og skrivevansker» istedenfor dysleksi på den fjerde dimensjonen. En elev forteller at hen ikke har dysleksi, men likevel opplever at det er vanskelig å lese og skrive noen ganger. Dersom det står dysleksi, ville vedkommende ikke kunne svare bekreftende på dette spørsmålet.

Det siste spørsmålet, om sykdom/helseproblem/funksjonsnedsettelse er vanskelig for elevene. De sier de ikke skjønner hva funksjonsnedsettelse betyr, de strever med å lese hele spørsmålet, og de klarer heller ikke forholde seg til det. Svarprosessen er krevende i betydningen at de ikke forstår hvordan de skal tolke spørsmålet, eller hvordan de skal vurdere om deres spesielle situasjon tilsier at de skal svare ja eller nei.

Den mest aktive eleven i intervjuet kommer med forslaget om at respondentene burde ha et åpent spørsmål hvor man kan skrive inn *hva slags* «langvarig sykdom, helseproblem eller funksjonsnedsettelse» hen har.

- KONKLUSJON 5: Vi får bekrefte at det ikke fungerer godt for elevene å bake betingelsen om hjelpemidler inn i selve spørsmålet om hørsel og syn, slik originalen i WG-SS legger opp til (*'Do you have difficulty seeing, even when wearing glasses'*)
- KONKLUSJON 6: Elevene gir uttrykk for at HBSC/SCB-varianten er vanskelig å lese og forstå. Utviklingen må fortsette for å finne bedre måter å dekke hørsel, syn og ev andre problemer på
- KONKLUSJON 7: Elevene forstår ikke hva ordet funksjonsnedsettelse betyr. Konklusjonen må være at vi ikke kan bruke dette direkte i spørsmålene

Modulen blir også presentert med det 'forrige' oppsettet for svaralternativer, der svarene angir omfanget av problemer istedenfor en tidsakse:

	Nei, ingen problemer	Ja, litt problemer	Ja, store problemer	Kan ikke se/Klarer ikke dette	Vet ikke
--	----------------------	--------------------	---------------------	-------------------------------	----------

I denne oppgaven liker elevene den første versjonen best: den som går langs en tidsakse fra aldri til ofte. Dette står i kontrast til det som var resultatet på oppgaven der vi kun la fram to ulike svarskalaer. Elevene liker at det er mulighet for å svare «Nei, aldri», men også at det muligheter for å svare at man har problemer «bare av og til». En elev referer til at det er kun «av og til» hen har problemer.

- KONKLUSJON 7: Når det gjelder svaralternativene var det tidsakse-varianten som fungerte best for disse elevene når vi la fram den modifiserte WG-SS-modulen, mens mengde/dybde av problemer fungerte best når vi la fram isolerte skalaer. Resultatene spriker. Utviklinga må fortsette

4.6.5. Oppfølging med spørsmål om utfordringer som følge av funksjonsnedsettelse

Her la vi fram utkast til oppfølgingsspørsmål etter inspirasjon fra HBSC/SCB- -modulen, med spørsmål om konsekvenser av å ha funksjonsnedsettelse i henholdsvis skole og fritid. Vi spurte hva elevene synes om å skille ut spørsmålene om vanskeligheter som følge av opplevde funksjonsnedsettelse slik at man spør om fritida og skolen hver for seg, eller om disse kan være generelle, overordna, slik at de måler opplevelser generelt. Her gir elevene uttrykk for at det å dele opp i enkeltspørsmål vil være lettere. De uttrykker at funksjonsnedsettelsene de har ikke nødvendigvis er vanskelige over alt, i alle settinger. Noen ting er kun vanskelig på skolen, for eksempel.

- KONKLUSJON 8: elevene gir uttrykk for at det er positivt å spørre om konsekvenser av funksjonsnedsettelse i skolen og i fritida. Vi fortsetter utviklingen av ideen om å ha med det todelte oppfølgingsspørsmålet om konsekvenser av funksjonsnedsettelse

4.6.6. Oppsummering av intervjuet på VGS skole 1

- Elevene gir uttrykk for at Ja/Nei-spørsmål er vanskelige å svare på når det gjelder funksjonsnedsettelse og andre helseproblemer. De to svaralternativene oppleves altfor kategoriske og 'brutale', det blir for grovt i forhold til hvordan de opplever disse fenomenene
- Elevene gir motstridende og ulike vurderinger mht svarskalaer. Svaralternativer som har antall/omfang/dybde av et problem er muligens bedre enn svaralternativer som måler hvor ofte problemer oppstår/hyppighet, men her er det motstridende resultater
- Elevene mener at dersom svaroppgaven går ut på å ta stilling til ulike diagnoser eller tilstander og det brukes lister hvor en kan finne relevante funksjonsnedsettelse, må listen være relativt omfangsrik slik at alle finner noe de kan indentifisere seg med (eventuelt med åpent spørsmål for å skrive inn opplysninger selv)
- Elevene synes flere av ordene i spørsmålene er vanskelige å forstå, og de strever med meningen i flere av spørsmålene også. Bruk av vanskelige ord som «langvarig», «funksjonsnedsettelse», «kognitive funksjonsnedsettelse», og det å blande sammen flere begreper som hver for seg ikke er enkle innenfor samme setning/spørsmål, gjør det vanskelig å forstå hva spørsmålene handler om
- Oppsummert viser intervjuene at modulen basert på WG-SS vurderes som den beste av de presenterte modulene

4.7. Resultater fra fokusgrupper VGS skole 2: test av modul fra WG-SS modifisert til Ungdata pluss

I disse intervjuene, som foregikk 1,5 måneder etter første fokusgrupperunde i videregående skole, tok vi igjen utgangspunkt i en modifisert versjon av WG-SS-modulen, men tilpasset erfaringer fra intervjuene på skole 1. Nå har vi imidlertid med tre dimensjoner for fysisk funksjon og tre for kognitiv funksjon. Vi hadde bestemt oss for fullt ut å holde oss til WG-SS-tilnærmingen med å måle

funksjonsnedsettelse operasjonalisert som funksjon, altså hindringer eller problemer for spesifikke funksjoner, i tråd med det Tøssebro og Hvinden (2017) anser som mer lovende løsninger for framtida sammenlignet med generelle subjektive spørsmål om funksjonsnedsettelse uten at disse er konkretisert. På dette tidspunktet hadde vi også tatt beslutningen om helt å unngå å spørre etter diagnoser eller tilstander, selv om elevene vi intervjuet var svært positive til å bli stilt slike spørsmål.

Vi hadde også bestemt oss for å benytte en svarskala som går langs tidsdimensjonen. Dette gjorde vi på bakgrunn av de tidligere intervjuene, først i barneskolen og deretter i den første videregående skolen. Nå ville vi forsøke å fange opp hvordan elevene vurderte tidsaksen opp mot mengdeaksen som et alternativ. Vi hadde også gjort en annen endring: lagt inn fire steg eller verdier på skalaen i stedet for tre som i forrige testrunde. Dette mener vi vil gjøre det lettere å se dataene i sammenheng med WG-SS som også har fire substansielle steg på skalaen (selv om den skalaen altså måler 'mengden' av problemer, og ikke tidsdimensjonen).

Merk at vi nå har fjerna det ikke-substansielle 'vil ikke svare'-alternativet, fordi denne muligheten understrekes på flere andre måter i Ungdata-spørreskjemaene. Elevene kan alltid la være å svare, derfor blir det 'smør på flekk' å legge det inn som et eget svaralternativ.

Vi har også lagt til filterspørsmål for bruk av hjelpemidler for syn og hørsel, for å skille ut den vanskelige betingelsen som skapte så mange problemer for elevenes svarprosess i forrige runde. Dette med filterspørsmål som har som formål å kartlegge hjelpemidler er i tråd med strukturen i spørreskjemaet 'Child Functioning Module' som er Washington Group (WG) og UNICEF sin noe større undersøkelse for å måle barns funksjonsnedsettelse. Spørreskjemaet er utformet for å brukes til nasjonale undersøkelser med 24 spørsmål (United Nations Children's Fund (UNICEF), 2022). Strukturen medfører at ett eneste spørsmål for å måle for eksempel synsproblemer 'selv når du bruker briller' erstattes av tre spørsmål (som i realiteten bare er to) og en hoppstruktur: ett spørsmål først, for å spørre om man bruker hjelpemidlet eller ei. Om man så svarer ja, får man oppfølging om hvordan man ser med hjelpemidlet. Om man svarer nei til hjelpemiddel, så får man spørsmål om hvordan man ser.

I tillegg har vi videreutviklet to varianter av spørsmålet om hvorvidt funksjonsproblemer får konsekvenser for skolehverdag og fritid, men nå er disse også lagt inn på to steder for å skille mellom konsekvenser med opphav i ulike typer problemer. Spørsmålene om konsekvenser av funksjonsnedsettelsene er tenkt å komme etter spørsmålene om fysisk funksjon, og etter spørsmålene om kognitiv funksjon. De går kun til de elevene som har svart 'Noen ganger', 'Ofte' eller 'Hele tida' på minst ett av de foregående spørsmålene om hhv fysisk eller kognitiv funksjon. Svarskalaen følger samme prinsipp som spørsmålene over og går langs en tidsakse fra 'aldri' til 'hele tida'.

Informantene fikk utdelt ett og ett spørsmål av gangen, i samme rekkefølge som de ville fått i en digital spørreundersøkelse. Spørsmålene ble først lest høyt av en fra prosjektet, ett og ett, så svarte

elevene på papir, og så snakket vi om spørsmålet i gruppa etterpå. For en av elevene ble spørsmålene noen ganger lest opp av læreren som også var til stede.

Dessverre skjedde en feil med lydopptaket på det første intervjuet slik at vi her kun har skriftlige notater å holde oss til.

Begge fokusgruppene gikk igjennom de modifiserte spørsmålene fra WG-SS. Resultatene presenteres for de to gruppene i skole 2 samlet. Deretter avsluttes kapittelet med en felles oppsummering av alle de tre fokusgruppene (datainnsamling 2, skole 1 og 2).

4.7.1. Test av utkast til Ungdata pluss

Nedenfor har vi lagt på nummereringen fra Ungdata pluss-skjemaet fordi det angir hopp-strukturen.

Synsfunksjonen

Bruker du briller eller linser?	
☐	Ja – GÅ TIL Funk_fys1_1
☐	Nei - GÅ TIL Funk_fys1_2

Funk_fys1_1	Nei, aldri	Ja, noen ganger	Ja, ofte	Hele tida	Vet ikke
Har du problemer med å se når du har på deg brillene eller linsene?	☐	☐	☐	☐	☐

Funk_fys1_2	Nei, aldri	Ja, noen ganger	Ja, ofte	Hele tida	Vet ikke
Har du problemer med å se?	☐	☐	☐	☐	☐

Filterspørsmålet fungerte svært godt for alle elevene. Ingen hadde problemer med å besvare spørsmålene om synsfunksjon.

Hørselsfunksjonen

Bruker du høreapparat?	
☐	Ja – GÅ TIL Funk_fys2_1
☐	Nei - GÅ TIL Funk_fys2_2

Funk_fys2_1	Nei, aldri	Ja, noen ganger	Ja, ofte	Hele tida	Vet ikke
Har du problemer med å høre når du har på deg høreapparatet?	☐	☐	☐	☐	☐

Funk_fys2_2	Nei, aldri	Ja, noen ganger	Ja, ofte	Hele tida	Vet ikke
Har du problemer med å høre?	☐	☐	☐	☐	☐

Slik som med det foregående spørsmålet om syn, fungerte filterspørsmålet om hørsel og høreapparat godt for alle elevene. Tolkingsfasen er imidlertid litt mer vanskelig enn når det gjelder syn. Hva vil det egentlig si å ha problemer med å høre? En av informantene svarte at hen noen ganger hadde vansker med å høre fordi søstrene bråket så fælt hjemme. En annen forteller om at hen noen ganger kan ha vansker med å høre hva folk sier. Tolkningen av spørsmålet er for vedkommende at dette handler om lyd og lydnivå, ikke om forståelsen av hva som blir sagt, mens andre elever tuller litt med at de noen ganger har problemer med å 'høre etter' hva foreldre eller søsken sier, i betydningen 'å ta imot beskjeder'. Etter denne runden blir deltakerne enige seg imellom om at det ikke er noe vanskelig å skjønne at dette egentlig handler om lyd og lyd-/støynivå (ikke om å 'skjønne' hva som sies).

Vi mener det likevel er en generell utfordring i dette spørsmålet at hørsel og hørselsfunksjon kanskje er mer 'kontekstavhengig' enn syn og synsfunksjon. Tolkingsfasen i spørsmålet er kanskje vanskelig fordi god hørsel avhenger av situasjon og hva man kan 'forvente' i ulike situasjoner.

- KONKLUSJON 9: For elevene som deltok i fokusgruppene i VDG fungerte filterspørsmålene for syn og hørsel godt

Bevegelses-/motorikkfunksjonen

Funk_fys3	Nei, aldri	Ja, noen ganger	Ja, ofte	Hele tida	Vet ikke
Har du problemer med å gå eller bevege deg i trapper?	☐	☐	☐	☐	☐

En av elevene er opptatt av at det var slitsomt å gå i trapper når hen hadde korona. En annen snakker om at det er vanskelig 'nå for tida', underforstått at hen er i dårlig form nå. Flere sier at de har vondt når de går, vondt i beina. Likevel velger de fleste «Nei, aldri» når de svarer, og på spørsmål fra oss sier de at de tolker spørsmålet som at dette handler om hverdagene. Vi spurte om det ville være bedre dersom vi satte inn 'Tenk på en vanlig dag' i starten av spørsmålet. Dette svarte de ikke på, i stedet var de opptatt av egen fysisk form og 'unntakene' knytta til det dette med å være i dårlig form eller syk.

- KONKLUSJON 10: Elevene ser ut til å tolke spørsmålet om bevegelse i tråd med intensjonen.

Konsekvenser av fysiske funksjonsnedsettelse

Du har svart at du har problemer med å se, høre eller bevege deg. Hvor ofte påvirker dette hva du kan gjøre på skolen?
☐ Aldri
☐ Noen ganger
☐ Ofte
☐ Hele tida
☐ Vet ikke

Hvor ofte påvirker det hva du kan gjøre på fritida?	
☐	Aldri
☐	Noen ganger
☐	Ofte
☐	Hele tida
☐	Vet ikke

I fokusgruppe 1 krysset to av elevene ikke av noe, mens den tredje satte et kryss midt mellom to svar. Lydopptaket er ødelagt fra dette intervjuet, men vi har notert at elevene synes det var et vanskelig spørsmål.

I fokusgruppe 2 er det to elever som skal ha dette spørsmålet (jmf hva de svarte på de tre foregående spørsmålene). Den første svarer her med en gang og sier at spørsmålet er lett, og følger opp med at han hadde lyst til å svare, og at det er gøy. Den andre eleven setter et kryss og blir umiddelbart spurt av læreren sin om hvorfor hen svarte sånn og slik: læreren vil ha forklaring på svaret eleven har gitt. Eleven svarer at hen synes det er gøy, og læreren svarer megetsigende tilbake; 'ja, *veldig gøy*' og himler med øynene til oss.

Begge elevene sier eksplisitt til oss at de synes det var lette spørsmål å svare på. Når vi så spør om hva elevene legger i ordet 'ofte', svarer en av dem at hen gleder seg til å bli ferdig med intervjuet. Vi forsøker nå å følge opp svaret til en av elevene som har svart 'hele tida' med å dreie samtalen inn på fritida og spør hva de driver med da. Læreren blir igjen svært ivrig og ber elevene om å forklare svarene sine til oss: hen vil at svarene skal være 'riktige'. Hen spurte også flere ganger på en insisterende måte hva ordet «påvirke» egentlig betyr, før vedkommende forklarte med egne ord og fortsatte med å bruke flere eksempler fra informantenes egne skoledager for tilsynelatende å hjelpe dem til å tolke dette på det hen oppfattet som riktig måte. Samtidig var hen entydig opptatt av å formidle til oss at dette var et (altfor) vanskelig spørsmål og ga tydelig uttrykk for det. Elevene sluttet seg til denne fortellingen – spørsmålene virket tilsynelatende vanskelige for elevene å svare på.

Det er vanskelig å vurdere for oss i hvilken grad lærerens oppfatninger ble delt av elevene. På lydfila kan vi høre at elevene er raske og entydige i sine svar på skjema og i sine responser til oss.

- **KONKLUSJON 11:** Oppfølgingsspørsmålene om konsekvenser av funksjonsnedsettelse er antakelig ganske krevende. Intervjuet fungerte dårlig i denne bolken. Våre data er mangelfulle, og det er vanskelig å vurdere fullt ut hvordan elevene opplevde dette p.g.a. lærerens aktive deltakelse i intervjuet.

Lese- og skrivefunksjonen

Funk_kog1	Nei, aldri	Ja, noen ganger	Ja, ofte	Hele tida	Vet ikke
Har du problemer med å lese eller skrive?	☐	☐	☐	☐	☐

Dette spørsmålet fremsto som lett for alle informantene å svare på. Ingen hadde spørsmål eller kommentarer til dette og de svarte umiddelbart, uten særlig tenketid.

- KONKLUSJON 12: Elevene hadde ingen synlige problemer med lese- og skrivespørsmålet og vi beholder dette inntil videre

Konsentrasjon/oppmerksomhet

Funk_kog2	Nei, aldri	Ja, noen ganger	Ja, ofte	Hele tida	Vet ikke
Tenk deg at du er alene og holder på med noe du liker. Har du da problemer med å konsentrere deg?	☐	☐	☐	☐	☐

I den ene gruppa ble det en diskusjon om ordlyden i dette spørsmålet. En av informantene mente at «da» i «Har du da problemer med å konsentrere deg?» gjorde at spørsmålet ble vanskelig å forstå. I den andre gruppa var dette spørsmålet uproblematisk og ingen av elevene ga uttrykk for vanskeligheter med å besvare.

Elevene snakker ellers mye om hvordan de reagerer med irritasjon og sinne når de holder på med noe de liker, dersom de plutselig blir forstyrret. Vi spør hva slags aktiviteter dette kan være, som de har i tankene. De kommer med mange eksempler: dataspilling, at en må ha musikk i bakgrunn for å kunne synge, osv.

- KONKLUSJON 13: Alt i alt fungerte spørsmålet om konsentrasjon godt og vi beholder spørsmålet inntil videre

Forståelse/kognisjon

Funk_kog3	Nei, aldri	Ja, noen ganger	Ja, ofte	Hele tida	Vet ikke
Tenk deg at du er sammen med noen du ikke kjenner så godt. Har du problemer med å forstå hva de mener?	☐	☐	☐	☐	☐

Dette spørsmålet var av de mer krevende i bolken. Her svarte samtlige elever «Ja, noen ganger» eller «hele tida».

I det siste intervjuet ble dette spørsmålet satt i sammenheng med ganske ulike situasjoner, med flere ulike tolkninger. Den første tolkningen gjaldt språkferdigheter hos 'den andre'. En av elevene relaterte det til problemer med å skjønne hva andre sier dersom de er fremmedspråklige og snakker dårlig norsk. Vedkommende fortalte at hen spilte mye dataspill online med andre som snakket engelsk og det var noen ganger vanskelig å skjønne hva de mente. Selv mente hen å ha gode engelskkunnskaper. To av de andre elevene relaterte også spørsmålet til det å treffe noen med andre språk enn norsk, at de har problemer med å forstå hva andre sier når disse snakker 'annerledes', som i en vanskelig dialekt el. l.

Den andre tolkningen handla om det vi kan kalle en opplevelse av å bli oversett eller ignorert. En elev relaterte spørsmålet til situasjoner der man ikke 'får respekt tilbake', da kunne det være vanskelig å forstå hva de andre mener. Vi tolket dette som at det er vanskelig å skjønne andre dersom man ikke blir 'møtt med forståelse'. Dette ble på en måte bekreftet da en annen elev fulgte opp med å si at hen ikke ble møtt med respekt og forståelse hjemme. Vårt inntrykk var at elevene med de største kognitive vanskene blant dem som deltok opplevde dette spørsmålet som vanskelig.

- KONKLUSJON 14: spørsmålet om forståelse/kommunikasjon fikk fram variasjon i tolkning og forståelse i elevgruppa. Spørsmålet ble forstått etter intensjonen av de fleste elevene, men det var også vanskelig å besvare for noen av dem.

Konsekvenser av nedsatt kognitiv funksjon

Du har svart at du har problemer med å se, høre eller bevege deg. Hvor ofte påvirker dette hva du kan gjøre på skolen?
☐ Aldri
☐ Noen ganger
☐ Ofte
☐ Hele tida
☐ Vet ikke

Hvor ofte påvirker det hva du kan gjøre på fritida?
☐ Aldri
☐ Noen ganger
☐ Ofte
☐ Hele tida
☐ Vet ikke

Flere av elevene i de to gruppene svarte ikke på disse spørsmålene. Igjen var læreren veldig aktiv med 'påvirke'-ordet og skulle ha elevene til å forklare. En elev forsto imidlertid spørsmålene helt etter intensjonen, hen fortalte om utfordringer når hen spilte dataspill og synes det var vanskelig å forstå

andre noen ganger, særlig med ikke-norsktalende. Hen fortalte også at det å ikke forstå hva andre sier, påvirket hen negativt, at det var dumt.

- KONKLUSJON 15 – Her henviser vi til KONKLUSJON 11. Fokusgruppene bekreftet at disse oppfølgingsspørsmålene om konsekvenser av kognitive funksjonsnedsettelse antakelig er ganske krevende for en del elever. Samtidig var det en av elevene som besvarte helt i tråd med den intenderte meningen. Det er stor variasjon i elevgruppen her

4.7.2. Svarskalaen: inn med tidsdimensjonen

Svarskalaen fungerer tilsynelatende godt blant disse elevene i den videregående skolen. Elevene svarer relativt raskt når de forstår hva spørsmålene handler om, og ingen kommenterer på selve svarskalaen.

Når vi så legger fram svarskalaen med mengde/dybdeaksen som alternativ er det motstridende resultater i de ulike fokusgruppene. Noen mener svarskalaen som måler mengde/dybde av problemer er best, andre at tidsaksen (aldri/sjelden/ofte) er best. Det er generelt vanskelig å få klare svar på dette. Samtidig har det gjennomgående vært slik i feltarbeidet at det å legge fram alternativer opp mot hverandre som kontraster har gitt lite tydelige signaler fra disse elevene i videregående skole, mens løsninger som har blitt presentert alene noen ganger blir vurdert svært kritisk, andre ganger ikke, på en måte som er mer i tråd med erfaringer fra andre brukertesting og intervjuer. I surveymetodisk tradisjon er det å reflektere sammen med informanten over ulike versjoner av spørsmål eller svaroppsett en vanlig og oftest svært givende metode for å få fram ulike tolkninger (tolkningsbredde), vanskelige ord og begreper, variasjon i framhentingsteknikker, eller problemer med svaroppsett. I denne undersøkelsen har denne metoden ikke gitt så god uttelling. Dette kan ha sammenheng med elevgruppens sammensetning.

Vår erfaring var at det å sammenligne versjoner og å 'velge' var vanskelig. Dette kan ha blitt forsterket ved at flere av elevene hadde kognitive funksjonsnedsettelse (bla. utviklingshemning, autismspekterforstyrrelser). I disse gruppene ser man at det å ta valg i seg selv ofte kan være krevende (Helverschou & Steindal, 2017, s. 229; Linde, 2022, s. 6). I tillegg ser vi at det å la intervjuene inneholde oppgaver som handler om å reflektere sammen over kontrasterende løsninger kanskje ikke var så hensiktsmessig.

- KONKLUSJON 16: Sett under ett gir elevene uttrykk for at svarskalaen med tidsaksen er enklere å forholde seg til enn svarskalaen med dybde/mengde. Vi går videre med tidsaksen som skalaprinsipp

4.7.3. Tidligere erfaringer med å delta i Ungdata og andre spørreskjemaundersøkelser

I disse to gruppene hadde 2 av 7 elever deltatt i Ungdata-undersøkelser tidligere. Den ene av disse husket at hen skulle ønske det var bedre tid til å svare på alle spørsmålene, og den andre fortalte at hen hadde krysset av alle spørsmålene 'fort for å bli ferdig'.

En av elevene har også vært med på en annen undersøkelse om hvordan de hadde det på skolen, men klarte ikke huske navnet på denne undersøkelsen.

Når vi spør hva som skal til for at det skal bli lettere å delta i spørreskjemaundersøkelser svarer de at de må ha mer tid til å fylle ut, det må være lette spørsmål, det må være 'noen som kan hjelpe meg', og aller helst en de kjenner som kan sitte sammen med dem.

4.8. Oppsummerende refleksjoner etter fokusgrupper i den videregående skolen

Spørsmålsmodulen som er under utvikling for å måle funksjonsnedsettelse til Ungdata pluss får fram spennet blant elevene med kognitive funksjonsnedsettelse i den videregående skolen. Flere av de til sammen syv elevene viser at de forstår spørsmålene godt og svarer etter intensjonene, mens noen av dem har store utfordringer med å forstå spørsmålenes mening og språk, og også å sette selve svaret. Disse elevene nøler med å velge svaralternativ, noen setter krysset midt mellom to alternativer.

Selv om det absolutt burde være flere fokusgruppeintervjuer å bygge konklusjonene på, mener vi resultatene tyder på at de fleste spørsmålene fra denne modulen i den siste runden nå fungerer relativt godt i seg selv. Vi er mer usikre mht spørsmålene for å følge opp konsekvenser av funksjonsnedsettelse («fritids»- og «skole»-spørsmålene). Ordet «påvirke» er kanskje vanskelig, og flere elever har problemer med å forstå hva spørsmålet egentlig skal fange opp (men ikke alle!).

Selv om svarskalaen, som nå er 'landa' langs en tidsdimensjon, fungerer tilsynelatende godt i de siste intervjuene, er vi usikre på om vi får fram forskjellene i svarskalaene godt nok med de metodiske valga vi har tatt: gruppeintervjuer og det å sette ulike alternative spørsmålsdesign opp mot hverandre. Dette er et vanskelig tema som bør undersøkes videre gjennom individuelle kognitive intervjuer, der de ulike designversjonene vurderes 'hver for seg', men hver versjon prøves ut i et visst antall intervjuer. På den måten får man bedre innsyn i systematiske forskjeller i hvordan de ulike spørsmålsversjonene oppfattes. Ideelt sett trengs det altså mer studier av hvordan svarskalaen fungerer, og alternative måter å gjøre det på. Dette var det verken tid eller ressurser til å undersøke i dette prosjektet.

Når det gjelder tidligere deltakelse i spørreskjemaundersøkelser og hvordan disse kan gjøres enklere å delta i, er det et mindretall av elevene som har slike erfaringer. Disse har imidlertid klare meninger

om hvordan dette kunne vært enklere å være med på. De ønsker seg bedre tid til svarprosessen, enklere/lette spørsmål, en person som kan hjelpe dem, og aller helst en de kjenner godt, som kan sitte sammen med dem.

5. Datainnsamling 3: fokusgrupper med lærere

Datainnsamling 3 ble gjennomført høsten 2023 for å svare på forskningsspørsmålene i Arbeidspakke 1 (Kunnskap om gjennomføring av Ungdata lokalt):

- F1.1 Hvordan vurderer de ulike aktørene som gjennomfører Ungdata hvilke skoler, elevgrupper og klasser som bør delta, og hvordan vurderer de elevenes deltakelsesevne og svarkompetanse?
- F1.2 Hva er de største utfordringene for inklusjon av elever med funksjonsnedsettelse i Ungdata, og hvilke grupper gjelder dette?
- F1.3 Hvordan legges det til rette for at barn og unge med ulike funksjonsnedsettelse kan delta i Ungdata?

Som del av den kvalitative undersøkelsen for å svare på disse spørsmålene gjennomførte USN et fokusgruppeintervju med lærere ved en av skolene i fylket. På denne skolen gjennomførte vi også intervjuer med barn, men dette foregikk på andre dager. Vi hadde kjennskap til skolen fra tidligere feltarbeid i studien. Det var derfor hensiktsmessig å gjennomføre fokusgruppeintervjuet på denne skolen da elevene er i målgruppen for Tilgjengelighetsstudien. Videre opplevde vi et stort engasjement blant både ledelse og lærere ved skolen om tema for studien.

5.1. Utvalg og rekruttering

Fokusgruppeintervjuet ble gjennomført på en skole som tar imot elever med generelle lærevansker og elever med lett til moderat utviklingshemming. Alle elever har individuell opplæringsplan (IoP), og elevgruppa deles inn i klasser på 6-10 elever, der elevenes alder kan variere noe. Elevenes undervisning foregår både i klasser og individuelt.

5.2. Rammene rundt intervjuet og beskrivelse av utvalget

Intervjuet ble gjennomført på "morgenmøte" på lærerværelset fra kl. 08:00 – 08:30 en vanlig skoledag. Den relativt korte tiden for å gjennomføre et fokusgruppeintervju handler om at vi ikke ville belaste skolen ved å beslaglegge mer tid enn det de mente de kunne avse, og dette var ledelsens forslag til gjennomføring. Vi syntes det var viktig å være fleksible mht skolens behov kontra våre metodologiske 'behov'. Gruppen på totalt 10 personer besto av 9 fra pedagogisk personell samt inspektør.

5.2.1. Intervjuet

Intervjuet²⁰ ble gjennomført som et semistrukturert opplegg med tre tema; (1) elevenes tidligere deltakelse i ulike skolebaserte spørreundersøkelser, (2), hvordan velge ut elever som kan delta på spørreundersøkelser og (3) hvordan kan en spørreundersøkelse gjennomføres for målgruppen.

²⁰ Se vedlegg 10 for intervjuguide

5.2.2. Resultater fra fokusgruppeintervjuet

Resultatene fra intervjuet er tematisert i to hovedfunn om deltakelse og tilrettelegging for elever med kognitive funksjonsnedsettelse.

5.2.2.1. *Hvem skal være med? Hvordan velge ut elever for deltakelse?*

Både inspektør og lærere forteller at skolen ikke har deltatt på større spørreundersøkelser som Elevundersøkelsen eller Ungdata tidligere. Inspektør eller lærere har heller ikke vært involvert i vurderingene om hvorvidt skolen skal delta i spørreundersøkelser eller ei. Beslutningen tas «over hodet» på de ansatte ved skolen, det vil si på kommunens oppvekstkontor. To erfarne lærere forteller imidlertid at elevene var med på en trivselsundersøkelse for mange år siden.

I intervjuet blir lærerne bedt om å tenke høyt rundt hva som skal til for at de skal kunne velge ut hvilke elever som de mener kan delta på spørreundersøkelser. Det første en av lærerne sier er at:

«det første punktet er at de må kunne lese... på et visst nivå, det er inngangsporten».

Videre forteller en av de andre:

«så er det veldig problemer med begrepsforståelse (...) du kan teknisk sett lese, men du forstår ikke hva du leser».

Lærerne mener at utvelgelsen av deltakere må skje på lavest mulig nivå, det vil si på skolen, og av lærerne som kjenner elevene godt. Dette begrunnes ved lærernes kjennskap til variasjonene i elevenes lese- og skriveferdigheter og deres forutsetninger for å forstå spørreskjemaspørsmål (eller andre spørsmål). Lærerne hevder at de er dem som kjenner elevene best og kan redegjøre for eller vurdere om elevene «deres» kan delta.

På spørsmål om de mener det ville vært vanskelig å velge ut elever til deltakelse i en undersøkelse mener lærerne at dette hadde vært en enkel oppgave. En lærer sier imidlertid at hen *måtte ha sett undersøkelsen først*, med andre ord sett spørreskjemaet. Læreren henviser til at hen må vite grunnlaget som vurderingen om deltakelse må tas på.

5.3. Hvordan gjennomføre på en måte som sikrer vern av integritet?

Lærerne blir spurt om hvordan de tenker rundt en eventuell bisitter-rolle i gjennomføringen av spørreskjemaundersøkelser, hvilke utfordringer dette kan ha, og eventuelt om de har noen erfaringer fra dette.

Lærerne med lengst ansiennitet refererte igjen til en «miljøundersøkelse» som ble gjennomført for mange år siden (tidligere referert til som en trivselsundersøkelse). En av lærerne forteller om sine erfaringer:

«Jeg syntes det var vanskelig. Det var fra den undersøkelsen, [en undersøkelse, f. a.], fordi atte, elevene har allerede en relasjon til meg, sånn atte, når de skulle svare på skoleting, så var det liksom: svarer de [sånn] fordi atte jeg sitter der? Ville de svart noe annet hvis jeg ikke gjorde det? Det samme gjelder, ... svarer de «det er så flott og fint hjemme» fordi jeg sitter der? Hadde de svart noe annet hvis jeg ikke hadde sitti der? Så jeg syntes det hadde vært bedre å ha en undersøkelse hvor ikke er noen voksne til stede nødvendigvis.. for du blir, de blir, automatisk påvirka av at du er der.»

Opplevelsen deres var at elevene ikke svarte objektivt på spørsmålene, i betydningen at elevene tok hensyn til at den læreren som var til stede som bisitter, var involvert i, eller fikk med seg, svarene. Læreren opplevde at eleven svarte det vedkommende trodde læreren ville se/høre, altså svar som «pleaser» den som er til stede.

Dersom lærerne skal være bisittere, kan det også resultere i at det er foreldre som ikke vil la sine barn svare. En lærer beskriver dette slik *«De fleste ungene forsvarer foreldrene sine, da fanges ikke opp det de egentlig vil svare»*. Derfor mente disse lærerne at det ville vært bedre om det var studenter eller en «nøytral» person som var lært opp til å være bisitter, og som hadde taushetsplikt, men som kunne være til stede med elevene under hele undersøkelsen. Utfordringen med slike nøytrale bisittere er imidlertid mangel på relasjon og kjennskap til elevene. En lærer forteller om en sårbarhet blant elevgruppen som gir usikkerhet når det kommer inn ukjente personer i klasserommet el. l.

I intervjuet ble det også fremmet en annen løsning på dette: at bisitteren kunne sittede overfor eleven, men ikke kan se annet enn spørsmålene som elevene får via en ekstern skjerm.

Et annet problem som trekkes fram i forhold til deltakelse er tidspress i skolen og hvor mye tid lærerne egentlig har til ekstra oppgaver i en allerede hektisk hverdag. Lærerne er bekymret for å få enda flere oppgaver i en allerede hektisk hverdag, og derfor er måten undersøkelsene rigges på og informeres om viktig for en god gjennomføring.

5.4. Implikasjoner for rekrutteringen av elever til intervjuene ved skolen

Lærerne er veldig opptatt av at informasjonsbrevene som vi i Tilgjengelighetsstudien hadde laget til foreldrene og elevene før vi skulle komme og gjøre kognitive intervjuer hadde et svært vanskelig språk. Her er den samlede vurderingen fra ledelsen og lærerne at den vanskelige og lange informasjonen om studien vår gjør at vi kan miste en del av elevene på grunn av variasjoner i foreldrenes kunnskap og leseferdigheter.

«... En del av disse elevene kommer fra svake hjem også. Sånn atte da hjelper det ikke om det står den derre blekka med «offentlig».. Altså de orker ikke ... »

Lærerne er opptatt av at foreldrene til elevene ved skolen ofte har lese- og skrivevansker, i tillegg til at flere også har språkbakgrunn fra andre land. Noen elever sliter kanskje med norsk. Lærerne påpekte at informasjonsflyten til foresatte er viktig, og denne må være enkel og tilgjengelig på flere språk. Det vanskelige språket bidrar til å gjøre deltakelse i undersøkelser ytterligere vanskelig, ikke bare for elevene, men også for foreldrene. Kommunikasjonen i prosessen med å informere foreldrene og innhente samtykker er viktig å gjøre så enkel som mulig.

For alle elevene som ble rekruttert til Tilgjengelighetsstudien ved denne skolen ble det levert papirbaserte samtykker. Dette har overføringsverdi til rekruttering av elever for deltakelse i Ungdata pluss og andre spørreskjemaundersøkelser i skolen.

5.5. Oppsummering

Hovedfunnene fra dette fokusgruppeintervjuet er:

- Utvelgelsen av hvilke skoler, og dermed også hvilke elever, som skal delta i Ungdata og andre spørreskjemaundersøkelser skjer sentralt i kommunen, og ikke lokalt på den skolen vi samlet inn data fra
- Lærerne mener at de «enkelt» kunne valgt ut hvilke elever som burde delta fra denne skolen dersom de på forhånd hadde kjennskap til spørreskjemaet. Elevenes språkferdigheter er nøkkelen til deltakelse, og lærerne mener at de selv vil være de beste til å ta avgjørelsen om mulig deltakelse – på individnivå
- Lærerne mente informasjonsskrivet til Tilgjengelighetsstudien (som altså var forenkla i forhold til Sikt sine maler) var vanskelig å forstå, også for dem selv, og dermed altfor vanskelig for barn og foreldre som kanskje strever med lese- og skrivevansker, og i tillegg kanskje også strever med det norske språket.
- Inspektør og lærere mener analoge systemer for rekruttering er nødvendig som et alternativ til den digitale løsningen vi opprinnelig planla å bruke i Tilgjengelighetsstudien – ranselposten fungerer bra.
- En eventuell bisitter som kunne hjelpe eleven med tekniske utfordringer og forklare vanskelige ord/begreper ville være nyttig. Utfordringen ligger i elevenes behov for trygghet og kjente ansikter. Hvorvidt bisitter kan være en som eleven kjenner eller ikke, er lærerne usikre på
- Det vil være viktig å kunne ha støtte tilgjengelige for eleven i svarprosessen. Dersom det tekniske er på plass, kunne bisitter kanskje sittet i samme rom som eleven, slik at de er tilgjengelige for eleven under utfylling, men med en egen 'tvillingskjerm' der de kan følge med på *hvor* eleven er i skjemaet, *uten* å se selve svarene.

6. Datainnsamling 4: Fokusgrupper med Ungdata pluss-ansvarlige i kommunene

Datainnsamling 5 ble gjennomført i forbindelse med Arbeidspakke 1 (Kunnskap om gjennomføring av Ungdata lokalt) for å svare på forskningsspørsmålene:

- F1.1 Hvordan vurderer de ulike aktørene som gjennomfører Ungdata hvilke skoler, elevgrupper og klasser som bør delta, og hvordan vurderer de elevenes deltakelsesevne og svarkompetanse?
- F1.2 Hva er de største utfordringene for inklusjon av elever med funksjonsnedsettelse i Ungdata, og hvilke grupper gjelder dette?
- F1.3 Hvordan legges det til rette for at barn og unge med ulike funksjonsnedsettelse kan delta i Ungdata?

Som del av den kvalitative undersøkelsen gjennomførte KORUS Sør fokusgruppeintervjuer med kommunale kontaktpersoner for Ungdata pluss.

6.1. Utvalg og rekruttering

Utvalget ble rekruttert ved at KORUS sør sendte en e-post med forespørsel om deltakelse til alle kontaktpersonene for Ungdata pluss i kommunene i Vestfold og Telemark, med spørsmål om de kunne tenke seg å bli med på et gruppeintervju på Teams, med varighet på en times tid²¹. Åtte kommuner meldte interesse for å være med: tre store, tre mellomstore og to små. I syv av kommunene var det kontaktpersonen for Ungdata pluss som stilte i intervjuet, mens i en kommune var det kommunens IP-koordinator²² som stilte. Dette var en person med ekstra god kjennskap til målgruppen barn og unge med funksjonsnedsettelse i den aktuelle kommunen.

Deltakerne som meldte seg på kunne velge mellom ulike tidspunkt for intervjuene, som til slutt fordelte seg på tre ulike datoer i januar 2023.

6.2. Rammene rundt intervjuene

Intervjuene fant sted på Teams. Det var to representanter fra KORUS Sør til stede, hvorav den ene introduserte hva vi skulle snakke om og ledet intervjuene, mens den andre skrev rånotater. I tillegg deltok Hanne Cecilie Hougen, leder av Ungdatasekretariatet ved NOVA, som både kunne svare på eventuelle spørsmål fra kommunene og som stilte egne oppfølgingsspørsmål. Det ble ikke tatt opp lyd fra intervjuene, men fyldige erfaringsnotater etter hvert intervju.

Intervjuguiden ble utviklet av KORUS Sør og USN med utgangspunkt i prosjektets problemstillinger²³.

²¹ Se vedlegg 11 for brev sendt til ansvarlige i kommunene

²² IP: Individuell plan, d.v.s. plan for personer som har behov for sammensatte og koordinerte tjenester.

²³ Se vedlegg 12 for intervjuguide

6.3. Hovedfunn

- Alle deltakerne i fokusgruppene syntes det var viktig med søkelys på tilgjengelighet og deltakelse fra denne elevgruppen. Noen har også tatt dette opp flere ganger ved tidligere undersøkelser, og snakket med skoler om dette på eget initiativ
- Det er store forskjeller mellom kommuner og skoler når det gjelder å tilrettelegge for deltakelse i digitale spørreundersøkelser
- Ofte er det opp til den enkelte lærer å vurdere sine elevers 'gjennomføringsevne'
- Flere av deltakerne nevner at det er et potensial for at flere elever kan inkluderes i undersøkelsen enn det som er tilfelle i dag. Dette gjelder særlig elever med utfordringer knyttet til uro/konsentrasjonsvansker
- En gjennomgående utfordring var ifølge deltakerne at lærere har/vil ha ulike syn på sin rolle som tilrettelegger når elever skal gjennomføre spørreskjemaundersøkelser i skolen. Mens noen lærere umiddelbart tenker at det kan være vanskelig for enkelte elevgrupper å delta, vil andre strekke seg langt for å få flest mulig med – så langt at det kanskje kan gå utover elevens autonomi
- Hovedinntrykket fra fokusgruppene er at det er ønske om mer standardisert informasjon fra sentralt hold om hvordan man kan/skal tilrettelegge spørreundersøkelser slik som Ungdata og andre undersøkelser for barn med funksjonsnedsettelse. Med mer standardisert informasjon kan rammene rundt gjennomføring i mindre grad bli overlatt til den enkelte skole eller lærer

6.4. Tema fra intervjuene

6.4.1. Utvelgelse lokalt av hvilke elever som kan delta i Ungdata-undersøkelsen og andre undersøkelser

Vårt inntrykk etter intervjuene er at det er store forskjeller mellom kommunene og skolene når det gjelder å tilrettelegge for deltakelse i Ungdata. Flere av kommunene har som prinsipp at alle skolene inviteres til å delta, men at leder på den enkelte skolen så eventuelt «siler» ut (forsterkede) avdelinger der elevenes funksjonsnivå generelt blir vurdert å være for lavt til at det er mulig å gjennomføre på en god måte. Andre ledere gjør det på en annen måte; de inviterer også disse klassene, og så gjør lærer en individuell vurdering av hver enkelt elevs funksjonsnivå.

En av de større kommunene melder at undersøkelsen ikke blir sendt ut til en spesialskole der det er store variasjoner i barnas kognitive ferdigheter. Den samme informant forteller at utfordringene blant elevene på spesialskolene har blitt mer og mer sammensatte, samtidig som det har blitt færre elevplasser. En annen av informantene er tydelig på at potensialet for å inkludere flere elever absolutt er der:

«... Lett å si at det blir vanskelig og det får vi ikke til. Så vi har litt å gå på for å få med alle».

6.4.2. Ulike typer funksjonsnedsettelse gir ulike muligheter til å tilrettelegge

Informantene beskriver hvordan de grovt sett grupperer elevene med funksjonsnedsettelse etter evne til å svare på spørreundersøkelser og behov for ulike typer tilrettelegging. En av gruppene, ifølge en informant, er barna med såkalte «BUPA-diagnoser» som ADHD og Tourette. Dette er barn som i ulik grad sliter med konsentrasjon og tålmodighet. En annen gruppe er de som ikke har språk eller der hvor det er vanskelig å måle kognitiv evne, som autisme eller CP grad 5. Evnen til å svare på spørreundersøkelser vil som regel være lav hos denne gruppa. I tillegg vil det være barn med nedsatt syn, hørsel eller andre mer fysiske funksjonsnedsettelse.

Flere av informantene nevner at de særlig har mer «å gå på» for å tilrettelegge for flere elever i elevgruppa med utfordringer knyttet til uro:

«Vi har også elever som ikke fungerer i klassen på grunn av uro – der har vi ikke gjort en stor innsats for å inkludere, det må jeg innrømme».

«Når det gjelder evne til å forstå spørsmålene, så vil de med uro i større grad kunne forstå spørsmålene. Med rette tilrettelegging vil de kunne svare på flere spørsmål».

Flere av deltakerne er opptatt av å inkludere flere grupper i undersøkelsene. Det er flere elevgrupper som ikke nødvendigvis har funksjonsnedsettelse som også kan inkluderes i denne typen spørreundersøkelser i langt større grad enn de gjør i dag, blant annet de som er ikke er på skolen:

«Det er også kjempeviktig å inkludere skolevegrere, og barn med psykiske vansker. Disse er ganske mange, de er unge, og de ville utgjort mye informasjon. Det er lite fokus på de som ikke er i klasserommet».

«Én ting er de med lese- og skrivevansker, men hva med de med andre utfordringer? De siste årene har vi fått flere elever som ikke er mye på skolen fysisk, og de blir stadig yngre. Dette er en kjempeviktig og sammensatt gruppe!»

6.4.3. Refleksjoner rundt at spørsmålene ikke passer alle, eller oppleves som såre

Et annet poeng som nevnes av flere av informantene, er at det for noen elevgrupper kan være ubehagelig å gjennomføre digitale spørreundersøkelser som Ungdata. Å svare på spørsmål om for eksempel ulike fritidsaktiviteter kan være med på å bekrefte utenforskap eller «annerledeshet». Flere nevner at dette også kan gjelde barn med ulike fysiske funksjonsnedsettelse. For elever som stort sett har undervisning utenfor klasserommet kan flere av spørsmålene om skolehverdagen være lite tilpassede, for eksempel spørsmål om klasserommiljøet. I intervjuene nevnes det av flere at det er viktig å reflektere rundt disse etiske sidene ved gjennomføringen:

«Hva vil man egentlig med dette? Bør det kanskje være en egen undersøkelse som er spesielt tilpasset denne gruppen? Vi må hele tiden tenke: Hva vil man med det å inkludere? Er det barnets beste?»

En informant er imidlertid tydelig på at det sjelden er skadelig å spørre:

«Fra terapeutisk perspektiv er det ikke så skadelig å spørre – at det spørres om og anerkjennes, og at man vet det kan være noen som kjenner på det i klassen, det bør man kjenne til og ha en beredskap på (...). Når man tar opp temaer, uansett hva, så kan de skape bevegelse, det bør vi ikke være redd for, men viktig at det ivaretas.»

6.4.4. Hvordan tilrettelegge og samtidig ivareta elevenes autonomi?

Én av informantene forteller at flere av skolene i den aktuelle kommunen muligens trår over noen grenser når det gjelder hvordan de tilrettelegger for at elevene skal få delta. Lærere gir beskjed om at de tar opp spørreskjemaet på tavla og forklarer spørsmål og svarskala. Dette er ikke i tråd med instruksene for Ungdata-undersøkelsene som eksplisitt sier at lærerne ikke skal gjennomgå skjema på forhånd (se Vedlegg 14 Instruks til administrator og Vedlegg 15 Informasjon til kontaktperson). Elever får informasjon gjennom filmen som spilles av i klasserommet først. Andre lærere hjelper elever gjennom skjemaet. Tilbakemeldingene til kommunene handler om at selv om lærerne er instruert i at de ikke skal påvirke resultater, så synes flere det er ille å gjennomføre undersøkelsen når ikke alle barna kan være med. Lærerne strekker seg derfor langt i tilretteleggingen.

Det er et dilemma mellom å tilrettelegge for den enkelte elev på en god måte, og å passe på så man ikke ser eller påvirker svarene som gis. Flere av deltakerne trekker frem at lærerne tolker sin rolle som hjelper ulikt, og at mange lærere nok kan være hjelpelige på en måte som truer elevenes autonomi. En av informantene beskriver dette som en balansegang mellom viktigheten av å få frem en elevs stemme (selv om denne stemmen kanskje kan være noe påvirket av en voksen) kontra det å ikke få frem elevens stemme i det hele tatt.

Når det gjelder effekten på datamaterialet kan lærernes tilstedeværelse og engasjement kanskje sammenlignes med en viss intervjuereffekt slik vi kjenner det fra surveymetodikken (Haraldsen, 1999): effekten av å bruke intervjuere i datainnsamlingen sammenlignet med å ha selvadministrerte undersøkelser, slik som digitale undersøkelser eller papir/post.

Bruk av personlig assistent/bisitter i gjennomføringen blir trukket frem som et område der det trengs tydelige retningslinjer. Mens én informant trekker frem at enkeltelever kan være helt avhengige av bistand fra en de kjenner godt og er trygge på for å kunne gjennomføre, påpeker en annen at nettopp dette kan være problematisk:

«Når du er veldig kjent med en elev kan du fort tenke at du vet alt om eleven, og det kan være lett å påvirke.»

6.4.5. Tips til hvordan tilrettelegge bedre

Gjennom intervjuene kom det frem flere konkrete innspill til hvordan vi kan tilrettelegge bedre for deltakelse i spørreskjemaundersøkelser for elever med funksjonsnedsettelse:

- Vurdere et kortere spørreskjema med mindre komplekse spørsmål.
- Gi mulighet for å dele opp svarperioden, slik at man for eksempel kan logge seg på flere ganger i løpet av en uke.
- Lage flere verktøy som kan skape engasjement rundt gjennomføringen.
- Tilrettelegge slik at en assistent/bisitter kan sitte ansikt til ansikt med eleven, altså uten mulighet til å se elevens tastatur og skjerm.

7. Datainnsamling 5: Oppfølgingsintervjuer med elever 5.-7. trinn etter deltakelse i Ungdata pluss

Datainnsamling 5 ble gjennomført for å svare på forskningsspørsmål både i Arbeidspakke 1 og Arbeidspakke 2:

- Forskningsspørsmål 1.2 Hva er de største utfordringene for inklusjon av elever med funksjonsnedsettelse i Ungdata, og hvilke grupper gjelder dette?
- Forskningsspørsmål 1.3 Hvordan legges det til rette for at barn og unge med ulike funksjonsnedsettelse kan delta i Ungdata?
- Forskningsspørsmål 2.1 Hvilke erfaringer har elever med ulike funksjonsnedsettelse med å delta i Ungdata-undersøkelsen?

Formålet var å få et innblikk i hvilke tanker og vurderinger elever med kognitive funksjonsnedsettelse hadde om selve deltakelsen i Ungdata pluss. Denne informasjonen er viktig både i forhold til vurderinger av hvordan spørreskjemaet fungerte og hvordan den praktiske deltakelsen var sett fra elevenes perspektiv. Vi ønsket å kartlegge faktorer som hindrer eller virker ekskluderende i svarprosessen:

- Få informasjon om tilrettelegging og behov for dette
- Få informasjon om positive og negative sider ved deltakelsen
- Få informasjon om elevenes vurderinger av tema og innhold i skjemaet
- Få informasjon om eventuelle problemer med bruk av det digitale spørreskjemaet
- Tekniske forhold
- Informasjonsframhenting for det som spørreskjemaet ber om
- Vurderingsproblemer knyttet til eksempelvis vanskelige begreper, formuleringer
- Problemer knyttet til forståelse og fortolkning av svaralternativer, valg mellom ulike svaralternativer

På grunnlag av de gode erfaringene vi hadde fra datainnsamlingen i en skole for elever med behov for særskilt tilrettelegging tidligere i prosjektet, henvendte vi oss til denne skolen på ny. Vi vurderte det som det ville være en fordel om vi kunne møte igjen noen av de elevene vi hadde intervjuet før, siden de da kanskje kjente oss igjen, men dette ville jo avhenge av en rekke ulike forhold, blant annet hvilke elever som hadde samtykke til å delta og også ønsket å delta.

Vi ønsket å gjennomføre intervjuet så raskt som mulig etter selve gjennomføringen av Ungdata pluss, så oppfølgingsintervjuene ble lagt til samme dag som Ungdata pluss ble gjennomført ved denne skolen.

7.1. Utvalg og rekruttering

Foreldrene til fire elever hadde samtykket til at barna deres kunne delta i Ungdata pluss. Vi fikk mulighet til å invitere disse fire elevene til individuelle intervjuer i etterkant av deltakelsen. Elevene ønsket både å delta i Ungdata pluss selv, og å møte oss.

To gutter og to jenter ble intervjuet, alle var om lag 12 år. Av disse var det imidlertid kun én elev som vi kjente igjen fra høstens intervjuer.

7.2. Rammene rundt intervjuene

Først besvarte elevene Ungdata pluss. Dette foregikk ved at de som skulle delta satt i det samme klasserommet og gjennomførte samtidig, med unntak av en elev som kom til skolen litt seinere denne dagen. Vedkommende fikk oppfølgingsintervjuet med en gang etter gjennomføring av selve spørreskjemaundersøkelsen.

Vi erfarte at skolen ønsket at vi som kom utenfra skulle organisere datainnsamlingen til Ungdata pluss fordi vi 'likevel var der'. Dette var kanskje ikke uventet; læreren i den aktuelle gruppa var stresset, det var hektisk stemning. Selv om vi ikke egentlig var forberedte på dette, opplevde vi det som vanskelig å si nei til dette, og det ble til at vi organiserte hvordan elevene skulle sitte, vi ønsket velkommen og viste informasjonsvideoen. Vi delte ut passordene og bisto også i påloggingen: tre av fire elever hadde store problemer med å skrive passordene riktig (se nedenfor).

Etter gjennomføringen av Ungdata pluss hadde elevene et lengre friminutt. Deretter kom de inn én etter én for oppfølgingsintervjuet, som foregikk i samme rom som deltakelsen i Ungdata pluss.

Vi ønsket at disse individuelle intervjuene skulle være litt annerledes enn et vanlig kognitivt intervju²⁴: mer som en helt åpen samtale om hvordan det var å fylle ut Ungdata pluss-skjemaet, med stor grad av sensitivitet overfor hva elevene ønsket å snakke om og hvor lenge vi skulle holde på. Alle samtalene startet med at vi snakket om formål med undersøkelsen og innholdet. Vi understreket at samtalen skulle være frivillig og at eleven når som helst kunne gå ut. Alle elevene var svært positive til begge undersøkelsene og hadde gledet seg til å være med på Ungdata pluss. Vårt inntrykk var at dette var noe de var stolte av å skulle gjøre.

Samtalene vi hadde med elevene varierte mellom 3 og 12 minutter.

7.3. Resultater

Informasjonsvideoen fra Ungdata fungerte kjempebra. Alle elevene sa at de syntes det var en fin start på prosessen og en fin video. De gjentok seinere flere poenger fra filmen og hadde tydelig fått med seg detaljer i hva som ble sagt.

²⁴ Se vedlegg 13 for intervjuguide

De første tre elevene fortalte på eget initiativ at det var gøy å svare på spørsmålene i undersøkelsen og gøy å bli spurt om hva man driver med. De synes også det var lett å være med. De mente selv at de klarte svarprosessen helt fint, bortsett fra innloggingen, som de synes var svært vanskelig.

Den siste eleven syntes også at selve svarprosessen hadde vært svært vanskelig. På oppfølgingsspørsmål svarte hen at det var så mange vanskelige ord. Stort sett ga hen enkle svar som 'ja', 'nei', og 'vet ikke'. Om dette skyldes den ukjente konteksten eller elevens språklige ferdigheter er vanskelig å vite. Vi avsluttet samtalen med denne eleven etter få minutter. Selv om vedkommende ga uttrykk for å være fornøyd, og dessuten blid og positiv mot oss, er det grunn til å tro at selve svarprosessen ikke var en spesielt hyggelig eller fin opplevelse for denne eleven.

På grunnlag av våre tolkninger av samtalene konkluderer vi med at deltakelsen i Ungdata pluss var en positiv opplevelse for tre av de fire elevene, med unntak av erfaringene med innloggingsprosedyren.

Alle elevene unntatt én ønsket og hadde åpenbare behov for hjelp med å skrive inn passordet i innloggingsprosedyren. Lappene med passord har svært liten skrift, og elevene strever med å lese bokstavene og tallene. En av elevene sa selv at hen blanda 5- og 6-tallene og S- og G-bokstavene. Disse er lette å forveksle. I tillegg var det bindestrek inne i passordene. På papirutskriften var det også en mørkere tone som bidro til at det var vanskelig å se tegna eller bokstavene. Den digitale originalen hadde farget bakgrunn. Ved utskrift ble dermed bakgrunnen 'grået ut'.

Noen av elevene hadde benyttet seg av lydspilleren for å få intervjuene lest opp, men vi fikk ingen vurderinger av denne funksjonen i samtalene.

Når det gjaldt hvilke deler av skjema, eller enkeltspørsmål, som hadde vært vanskelige å svare på, ble disse spørsmålene nevnt som særlig vanskelige:

- Å beregne tid brukt på skjermaktiviteter
- Å beregne tidsbruk generelt
- Spørsmålet om hvem som bestemmer hvilke fritidsaktiviteter du får være med på
- Spørsmålet om hvem du pleier å være sammen med på fritiden
- Spørsmålet om hvilke fritidsaktiviteter du går på
- Spørsmål om du kan bestemme selv hva slags fritidsaktiviteter du skal gå på
- Spørsmålene om hvordan du har det i livet. En elev hadde hoppet over disse spørsmålene. På oppfølgingsspørsmål klarte hen ikke å si noe mer om hva som var problematisk, men vi hadde en tydelig fornemmelse av at dette handlet om at det var krevende eller ubehagelig å tenke på for denne eleven. I de tidlige individuelle kognitive intervjuene fikk vi imidlertid erfare at mange elever syntes disse spørsmålene var morsomme

- Flere elever trekker særlig fram spørsmålene med en svarskala som går fra 0-10 (uten etiketter) som spesielt artige å besvare; dette er spørsmålene om tilfredshet med livet²⁵, og om opplevd mening i livet²⁶ (Nes et al., 2018).

7.4. Oppsummerende refleksjon etter feltarbeid fra gjennomføringen av Ungdata pluss

Informasjonsvideoen før oppstart av Ungdata pluss var noe elevene likte godt, som de husket, og som hadde gjort inntrykk på dem.

Innloggingen til Ungdata pluss fungerte dårlig for elevene med behov for særskilt tilrettelegging. Passordene er skrevet med liten skrift og har vanskelige kombinasjoner av tegn som gir visuelle variasjoner i passordene. Alt dette vanskeliggjør lesingen og deretter selve oppstartsprosessen. De fleste elevene på den skolen vi besøkte trengte hjelp i denne fasen.

Tre av fire elever forteller at de har gjennomført selve svarprosessen uten problemer. De er entydig positive og uttrykker at Ungdata pluss var gøy og interessant å være med på. De sier at de gjennomførte hele undersøkelsen til siste slutt.

En av de fire elevene har hatt store problemer med svarprosessen og avbrøt tidlig.

Enkeltspørsmål som elevene mente var vanskelige å svare på var enten knyttet til fritid og tidsbruk/hyppighet eller til livskvalitet/personlighet. Dette er spørsmål der svaroppgaven omfatter en form for beregning av egen tidsbruk eller hyppighet i aktiviteter, og det er spørsmål som går tett innpå hvordan man har det i livet. Den første typen spørsmål handler om vanskelige svaroppgaver, den andre typen spørsmål handler om hva elevene oppfatter som sensitivt.

²⁵ Global satisfaction with life

²⁶ En tilpasset variant av Nordis meningsspørsmål (eudaimonisk livskvalitet), se side 26 i Nes m. fl. (2018).

8. Utviklingen av en modul om funksjonsnedsettelse til Ungdata pluss

Måling av selve omfanget av funksjonsnedsettelse er en utfordring som statistikkprodusenter og forskersamfunn løser på svært ulike måter. Variasjonen i operasjonaliseringer henger selvsagt tett sammen med variasjon i definisjoner, og generelle endringer i synet på hva fenomenet funksjonsnedsettelse egentlig er. Den første tiden i prosjektet gikk med til å skaffe en viss oversikt over de ulike operasjonaliseringene. Deretter brukte vi tid på å innhente barnas vurdering av hvordan de ulike måtene å spørre på fungerer for barn i ulike aldersgrupper og med ulike typer funksjonsnedsettelse.

Grovt sett kan vi skille mellom målestrategier som baserer seg på å innhente data om diagnoser og ulike konkrete tilstander, og de som baserer seg på å måle opplevde utfordringer eller problemer med ulike funksjonsområder. Mange eksisterende spørreskjemaer for å måle funksjonsnedsettelse som brukes i barnepopulasjoner er beregnet på at en voksen som kjenner dem godt, skal kunne svare på vegne av barnet (en såkalt proxy respondent). Flere av de store internasjonale undersøkelsene som har som hovedformål å måle helse og/eller funksjon er dessuten svært omfattende. I likhet med andre spørreskjemaer er det i tillegg ganske vanlig at spørsmål i etablerte spørreskjemaer har et språk og en terminologi som er vanskelig for barn å forstå. Dette gjelder ikke bare når formålet er å lage statistikk om funksjonsnedsettelse, som kan være vanskelig nok dersom spørsmålene skal besvares av voksne (Groves et al., 2009).

De generelle utfordringene når barn på mellomtrinnet besvarer spørreskjemaundersøkelser kan grovt oppsummeres slik (de Leeuw, Borgers, & Smits, 2004; Gulløy & Haraldsen, 2012):

- Vanskeligheter med å tolke og forstå spørsmålenes innhold
- Lese- og skriveferdigheter varierer
- Vanskeligheter med hukommelse og gjenkallingsteknikk.
- Behov for lengre tid enn voksne for å gjennomføre svarprosessen uten å 'stresse'
- Tendens til å gi sosialt ønskelige svar på bestemte tema og enkeltspørsmål

Som respondenter er altså barn annerledes enn voksne. Kognitive, sosiale og kommunikative eller språklige ferdigheter utvikles og endres gjennom oppveksten.

For å få god svar kvalitet i undersøkelsen, må vi ta hensyn til disse prosessene når spørreskjemaet utformes (de Leeuw et al., 2004; Larsen, 2002). En god spørreskjemaer for å måle funksjonsnedsettelse blant barn bør dermed ideelt sett ha enkel ordlyd/enkle ord, ha endimensjonale spørsmål og relativt få svaralternativer å velge mellom. Samtidig kan det tenkes at denne orienteringen mot det enkle kan gå på bekostning av behovet for å gi et godt bilde av det fenomen vi ønsker å måle.

Dette var vårt bakteppe før vi startet feltarbeidet i Tilgjengelighetsstudien. De samme kriteriene gjelder også for alle andre spørreskjema som barn skal svare på. Dersom undersøkelsen gjøres lettere å delta i for barn med funksjonsnedsettelse, er den også lettere for alle andre barn. For prosjektet ble det dermed viktig å bidra til å gjøre Ungdata pluss til en enklere og mer *tilgjengelig* undersøkelse for barn enn den ville være uten våre bidrag.

I utviklingsarbeidet var det hele tiden klart at vi ikke kunne regne med å få inn *mange* spørsmål om funksjonsnedsettelse i Ungdata pluss. Fra starten av var det snakk om en svært begrenset modul; kanskje to eller tre spørsmål. Dermed startet arbeidet med å vurdere eksisterende spørreskjema for å måle funksjonsnedsettelse ut fra et spørreskjemametodisk perspektiv, som legger vekt på hvordan spørsmålene fungerer for respondenten. Den kognitive modellen for svarprosessen går ut på at alle respondenter gjennomgår fire kognitive faser når de skal besvare et spørsmål fra et spørreskjema: tolkningsfasen, framhentingfasen, vurderingsfasen og formuleringsfasen (Haraldsen, 1999; Miller, 2014; Tourangeau et al., 2000). Modellen ligger til grunn for intervjuguidene i de individuelle intervjuene om spørreskjemaet til Ungdata pluss. Disse hadde som mål at vi skulle få innsikt i om elevene forstår innholdet i enkeltord og hele spørsmål, og om de tolker det slik som hensikten er. I slike intervjuer bør oppmerksomhet rettes mot kompleksitet i språket, negasjoner, logikk og logiske operatører (og, eller, hvis mm), og forekomst av indirekte spørsmål. For spørreskjemadesignerne er det viktig å jobbe for å redusere kompleksitet i svaroppgaven, og ha et øye for hvordan svarkategorier forstås og fungerer for barn. Det er også viktig å undersøke barnas tidsbehov for å gjennomgå hele svarprosessen.

Denne måten å tenke på lå til grunn for prosjektets tidlige vurdering av ulike eksisterende spørreskjema for å måle funksjonsnedsettelse, og for intervjuene der egenutviklede utkast ble besvart og vurdert av elevene.

Utviklingen av modulen fra de første datainnsamlingene fram til det ferdige resultatet kan følges gjennom kapittel 3 og kapittel 4 i denne rapporten. Dette var datainnsamlinger i form av individuelle intervjuer med barn og fokusgruppeintervjuer med ungdom.

Her presenterer vi kun den modulen som til sist ble inkludert i Ungdata pluss. Resultatet bygger på Washington Group's Short Set on Functioning (heretter kalt WG-SS) (Washington Group on Disability Statistics, 2020a).

Washington Group on Disability Statistics (WG) ble etablert 2001 for å dekke behovet for å samle inn sammenlignbare data om funksjonsnedsettelse på tvers av land, med særlig vekt på lav- og middelinntektsland. Hovedmålet var å gi nasjonal statistikk om funksjonsnedsettelse. Resultatet var et spørreskjema som fokuserer på funksjonsevne og muligheter og begrensninger for deltakelse i aktiviteter, snarere enn medisinske diagnoser. Dette innebærer at skjemaet måler vanskeligheter folk opplever innenfor ulike funksjonsområder, som syn, hørsel, mobilitet, kommunikasjon, osv., snarere enn å kategorisere respondentene basert på bestemte sykdommer eller lidelser. Skjemaet finnes i en

lang versjon (Washington Group on Disability Statistics, 2022a), en kort (Washington Group on Disability Statistics, 2022c), og en kort versjon som er noe utvidet (Washington Group on Disability Statistics, 2020b, 2022b). Siden etableringen har Washington Group-skjemaene blitt adoptert som et verktøy for nasjonal datarapportering og oversatt til en rekke språk.

Nedenfor presenterer vi den engelske originalen av den korteste kortversjonen 'WG-SS' (Washington Group on Disability Statistics, 2022c) (Washington Group on Disability Statistics, 2020b). Spørreskjemaet måler tre fysiske funksjoner (syn, hørsel og mobilitet/bevegelse) og tre kognitive funksjoner (hukommelse/konsentrasjon, egenomsorg/personlig hygiene og forståelse/kommunikasjon). Samtidig måler den funksjonene med utgangspunkt i situasjonen når personen det gjelder har hjelpemidler tilgjengelige (gjelder kun syn og hørsel). Denne betingelsen er innbakt i de to første spørsmålene. Det viste seg å være en løsning som var svært krevende for barna som deltok i Tilgjengelighetsstudiens utviklingsprosess.

For mer informasjon om hvordan utviklingen av modulen foregikk som en iterativ prosess (utvikling – testing – evaluering – utvikling av ny versjon – ny test, og så videre), og hvorfor ulike løsninger til slutt ble valgt, henvises til kapittel 3 (Datainnsamling 1) og kapittel 4 (Datainnsamling 2) i denne rapporten.

WG-SS kortversjon

Preamble to the WG-SS:

Interviewer read: "The next questions ask about difficulties you may have doing certain activities because of a HEALTH PROBLEM."

VISION

VIS_SS [Do/Does] [you/he/she] have difficulty seeing, even if wearing glasses? Would you say...

[Read response categories]

1. No difficulty
2. Some difficulty
3. A lot of difficulty
4. Cannot do at all
7. Refused
9. Don't know

HEARING

HEAR_SS [Do/Does] [you/he/she] have difficulty hearing, even if using a hearing aid(s)? Would you say... [*Read response categories*]

1. No difficulty
2. Some difficulty
3. A lot of difficulty
4. Cannot do at all
7. Refused
9. Don't know

MOBILITY

MOB_SS [Do/Does] [you/he/she] have difficulty walking or climbing steps? Would you say... [*Read response categories*]

1. No difficulty
2. Some difficulty
3. A lot of difficulty
4. Cannot do at all
7. Refused
9. Don't know

COGNITION (REMEMBERING)

COG_SS [Do/does] [you/he/she] have difficulty remembering or concentrating? Would you say... [*Read response categories*]

1. No difficulty
2. Some difficulty
3. A lot of difficulty
4. Cannot do at all
7. Refused
9. Don't know

SELF-CARE

SC_SS [Do/does] [you/he/she] have difficulty with self-care, such as washing all over or dressing? Would you say... [*Read response categories*]

1. No difficulty
2. Some difficulty
3. A lot of difficulty
4. Cannot do at all
7. Refused
9. Don't know

COMMUNICATION

COM_SS Using [your/his/her] usual language, [do/does] [you/he/she] have difficulty communicating, for example understanding or being understood? Would you say... [*Read response categories*]

1. No difficulty
2. Some difficulty
3. A lot of difficulty
4. Cannot do at all
7. Refused
9. Don't know

Nedenfor viser vi den norske modulen utviklet for Ungdata pluss. Denne er modifisert for å passe i en norsk kontekst og en populasjon av elever på mellomtrinnet. Den er heller ikke oversatt i tråd med Washington Group sine anvisninger for oversettelser. Det er viktig å være oppmerksom på at spørsmålsmodulens kvalitet skal vurderes i grundige metodiske studier etter at undersøkelsen er gjennomført.

I likhet med WG-SS måler den tre fysiske og tre kognitive funksjoner: syn, hørsel, bevegelse, , konsentrasjon/kognisjon og forståelse/kommunikasjon, men i stedet for å ha med dimensjonen 'self-care' har den norske modulen inkludert et spørsmål om lesing og skriving. I tillegg måles det hvor ofte dette påvirker skolehverdag og fritid gjennom oppfølgingsspørsmål knyttet til hver av funksjonsgruppene. Den norske modulen avviker også fra WG-SS ved at den har filterspørsmål for å kartlegge hjelpemidler for hørsel og syn, og ved at svarskaalen går langs en tidsdimensjon. Den norske versjonen har heller ikke muligheten for å svare 'vil ikke svare', siden dette er en gjennomgående mulighet som ligger innbakt i Ungdata-spørreskjemaet fra start. På de neste tre sidene finnes er den endelig versjonen av modulen 'Hvordan går det med deg fortida?':

Hvordan det går med deg for tida?

ALLE

Bruker du briller eller linser?	
☐ Ja	
☐ Nei	

HVIS JA PÅ SPØRSMÅLET OM MAN BRUKER BRILLER ELLER LINSER:

Har du problemer med å se når du har på deg brillene eller linsene?	Nei, aldri	Ja, noen ganger	Ja, ofte	Hele tida	Vet ikke
	☐	☐	☐	☐	☐

HVIS NEI PÅ SPØRSMÅLET OM MAN BRUKER BRILLER ELLER LINSER:

Har du problemer med å se?	Nei, aldri	Ja, noen ganger	Ja, ofte	Hele tida	Vet ikke
	☐	☐	☐	☐	☐

ALLE

Bruker du høreapparat?	
☐ Ja	
☐ Nei	

HVIS JA PÅ SPØRSMÅLET OM MAN BRUKER HØREAPPARAT:

Har du problemer med å høre når du har på deg høreapparatet?	Nei, aldri	Ja, noen ganger	Ja, ofte	Hele tida	Vet ikke
	☐	☐	☐	☐	☐

HVIS NEI PÅ SPØRSMÅLET OM MAN BRUKER HØREAPPARAT:

Har du problemer med å høre?	Nei, aldri	Ja, noen ganger	Ja, ofte	Hele tida	Vet ikke
	☐	☐	☐	☐	☐

ALLE

Har du problemer med å gå eller bevege deg i trapper?	Nei, aldri	Ja, noen ganger	Ja, ofte	Hele tida	Vet ikke
	☐	☐	☐	☐	☐

HVIS MAN HAR SVART 'NOEN GANGER', OFTE' ELLER 'HELE TIDA' PÅ ETT AV SPØRSMÅLENE OM PROBLEMER MED SYN, HØRSEL ELLER BEVEGELSE:

Du har svart at du har problemer med å se, høre eller bevege deg. Hvor ofte påvirker dette hva du kan gjøre på skolen?	Aldri	Noen ganger	Ofte	Hele tida	Vet ikke
	☐	☐	☐	☐	☐

Hvor ofte påvirker det hva du kan gjøre på fritida?	Aldri	Noen ganger	Ofte	Hele tida	Vet ikke
	☐	☐	☐	☐	☐

ALLE

Har du problemer med å lese eller skrive?	Nei, aldri	Ja, noen ganger	Ja, ofte	Hele tida	Vet ikke
	☐	☐	☐	☐	☐

ALLE

Tenk deg at du er alene og holder på med noe du liker. Har du da problemer med å konsentrere deg?	Nei, aldri	Ja, noen ganger	Ja, ofte	Hele tida	Vet ikke
	☐	☐	☐	☐	☐

ALLE

Tenk deg at du er sammen med noen du ikke kjenner så godt. Har du problemer med å forstå hva de mener?	Nei, aldri	Ja, noen ganger	Ja, ofte	Hele tida	Vet ikke
	☐	☐	☐	☐	☐

HVIS MAN HAR SVART 'NOEN GANGER', OFTE' ELLER 'HELE TIDA' PÅ ETT AV SPØRSMÅLENE OM PROBLEMER MED Å LESE/SKRIVE, KONSENTRASJON ELLER FORSTÅELSE:

Hvor ofte påvirker disse problemene hva du kan gjøre på skolen?	Aldri	Noen ganger	Ofte	Hele tida	Vet ikke
	☐	☐	☐	☐	☐

Hvor ofte påvirker disse problemene hva du kan gjøre på fritida?	Aldri	Noen ganger	Ofte	Hele tida	Vet ikke
	☐	☐	☐	☐	☐

9. Referanseliste

- Andersen, D., M.H. Ottosen (Red.) (2002). *Børn som respondenter. Om børns medvirken i surveys.* (Vol. 02:23). Socialforskningsinstituttet.
- Backe-Hansen, E. (2002). Barns deltakelse i spørreskjemaundersøkelser sett i forhold til generelle, forskningsetiske krav. In D. Andersen, M.H. Ottosen (Red.), *Børn som respondenter. Om børns medvirken i survey* (Vol. 02:23). København: Socialforskningsinstituttet.
- Backe-Hansen, E., & Frønes, I. (2012). Innledning. Hvordan forske på og med barn og unge? In E. Backe-Hansen & I. Frønes (Red.), *Metoder og perspektiver i barne- og ungdomsforskning* (ss. 11-32). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Borgers, N., de Leeuw, E., & Hox, J. J. (2000). Children as Respondents in Survey Research: Cognitive Development and Response Quality. *Bulletin de Méthodologie Sociologique*, April 2000(N. 66), 60-75.
- Bradburn, N. M. (2015). Surveys as Social Interactions. *Journal of Survey Statistics and Methodology*, 4(1), 94-109. <https://doi:10.1093/jssam/smv037>
- Brenner, P. S. (2020a). Advancing Theories of Socially Desirable Responding: How Identity Processes Influence Answers to “Sensitive Questions”. In P. S. Brenner (Red.), *Understanding Survey Methodology: Sociological Theory and Applications* (ss. 45-65). Springer International Publishing.
- Brenner, P. S. (2020b). Why Survey Methodology Needs Sociology and Why Sociology Needs Survey Methodology. Introduction to Understanding Survey Methodology: Sociological Theory and Application. In P. S. Brenner (Red.), *Understanding Survey Methodology: Sociological Theory and Applications* (ss. 1-11). Springer International Publishing.
- Brenner, P. S. (Red). (2020c). *Understanding Survey Methodology: Sociological Theory and Applications*, Springer International Publishing. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-47256-6>
- Brunborg, G. S., Scheffels, J., Tokle, R., Buvik, K., Kvaavik, E., & Andreas, J. B. (2019). Monitoring young lifestyles (MyLife) - a prospective longitudinal quantitative and qualitative study of youth development and substance use in Norway. *BMJ Open*, 9(10), e031084. <https://doi:10.1136/bmjopen-2019-031084>
- BTI Risør. (Udatert). *KIDSCREEN-27. Barne-/ungdoms versjon. 8-18 år*. Hentet fra https://www.bti-risor.no/filer/dokumentarkiv/30052018_kidscreen-27_child_version.pdf
- Collins, D. (Red.) (2015). *Cognitive Interviewing Practice*. Sage.
- Dalen, H. B., Oppøyen, M. S., & Grimstad, S. (2022). *Levekårsundersøkelsen 2022. Dokumentasjonsnotat*. Hentet fra https://www.ssb.no/soziale-forhold-og-kriminalitet/levekars/artikler/levekarsundersokelsen-2022.dokumentasjonsnotat/_attachment/inline/da08955b-c1cd-407b-9150-a309330e6216:6c6ce43ca4dc18bbac0eddab138e7e3b0f40790a/NOT2022-36.pdf
- de Leeuw, E., Borgers, N., & Smits, A. (2004). Pretesting Questionnaires for Children and Adolescents. In S. Presser, J. M. Rothgeb, M. P. Couper, J.T. Lessler, E. Martin, J. Martin, E. Singer (Red.), *Methods for Testing and Evaluating Survey Questionnaires*. John Wiley & Sons.
- Dillman, D. A. (2020). Towards Survey Response Rate Theories That No Longer Pass Each Other Like Strangers in the Night. In P. S. Brenner (Red.), *Understanding Survey Methodology: Sociological Theory and Applications* (ss. 15-44). Springer International Publishing.
- Dillman, D. A., Smyth, J. D., & Christian, L. M. (2009). *Internet, mail, and mixed-mode Surveys. The Tailored Design Method* (3.utg.). John Wiley & Sons, Inc.

- Eurostat (2015). *Global Activity Limitation Indicator (GALI) as a core variable*. Hentet fra <https://circabc.europa.eu/sd/a/8eec189a-3389-47d3-999e-c12afc4a0f7d/DSS-2015-Sep-04.3%20GALI%20as%20a%20core%20variable.pdf>
- Eurostat (2016). *Eurostat Statistics Explained. Glossary: Activity limitation*. Hentet fra https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Activity_limitation
- Forente Nasjoner (FN) (2006). *Konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD)* Hentet fra [konvensjon-om-rettighetene-til-mennesker-med-nedsatt-funksjonsevne.pdf \(regjeringen.no\)](https://www.regjeringen.no)
- Folkehelseinstituttet. (2018). *Hva er Mitt Liv-undersøkelsen?* Hentet fra <https://www.fhi.no/le/studier/mittliv/om-mittliv/>
- Folkhälsomyndigheten. (2018). *Skolbarns hälsovanor i Sverige 2017/2018*. Hentet fra: <https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/53d5282892014e0fbfb3144d25b49728/skolbarns-halsovanor-2017-18-18065.pdf>
- Folkhälsomyndigheten. (2023). *Skolbarns hälsovanor i Sverige. Nationell rapport*. Hentet fra <https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/48b881b57779498595394ca05525d5d8/skolbarns-halsovanor-sverige-2021-2022-nationella-resultat.pdf>
- Goegan, L. D., Radil, A. I., & Daniels, L. M. (2018). Accessibility in Questionnaire Research: Integrating Universal Design to Increase the Participation of Individuals With Learning Disabilities. *Learning Disabilities - A Contemporary Journal*, 16(2), 177-190. Hentet fra <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=aph&AN=136134309&site=ehost-live>
- Groves, R. M. (1989). *Survey errors and survey costs*. Wiley.
- Groves, R. M., Fowler, F. J., Jr., Couper, M. P., Lepkowski, J. M., Singer, E., & Tourangeau, R. (2009). *Survey Methodology. Second Edition* (2 utg.). John Wiley & Sons.
- Groves, R. M., & Lyberg, L. (2010). Total Survey Error: Past, Present, and Future. *Public Opinion Quarterly*, 74(5), 849-879. <https://doi:10.1093/poq/nfq065>
- Gulløy, E., & Haraldsen, G. (2012). Spørreskjemaundersøkelser blant barn og ungdom In E. Backe-Hansen & I. Frønes (Red.), *Metoder og perspektiver i barne- og ungdomsforskning* (ss. 174-204). Oslo: Gyldendal Akademiske.
- Halkier, B. (2010). *Fokusgrupper*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Haraldsen, G. (1999). *Spørreskjemametodikk etter kokebokmetoden*. ad Notam Gyldendal.
- Haraldsen, G. (2012). Måleinstrumenter i spørreskjemaundersøkelser. *Tidsskriftet Den norske legeforening* 132 (27. mars 2012), 616-617. <https://doi:10.4045/tidsskr.12.0175>
- Haraldsen, G., & Dale, T. (2002). Hvordan spørre barn og ungdom? In D. Andersen & M. H. Ottosen (Red.), *Børn som respondenter. Om børns medvirken i surveys*. Socialforskningsinstituttet.
- Helverschou, S. B., & Steindal, K. (2017). Autisme – kjennetegn, forekomst og årsaker I I. R. Mæhle, J. Eknes, & G. Houge (Red.), *Utviklingshemning: årsaker og konsekvenser*. Universitetsforlaget.
- IMDI. (2010). *Veileder i brukerundersøkelser når innvandrere er brukere*. Hentet fra www.imdi.no/rapporter
- Larsen, H. B. (2002). Spørsmålformuleringer til barn - set fra et utviklingspsykologisk perspektiv. In D. Andersen, M.H. Ottosen (Red.), *Børn som respondenter. Om børns medvirken i survey* (Vol. 02:23). Socialforskningsinstituttet.
- Likestillings- og diskrimineringsloven (2017). Lov om likestilling og forbud mot diskriminering (likestillings- og diskrimineringsloven), Kultur- og likestillingsdepartementet. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2017-06-16-51>

- Linde, S. (2022). *Beslutningsstøtte for personer med utviklingshemming: En oppsummering av kunnskap*. Hentet fra <https://hdl.handle.net/11250/2997370>
- Miller, K. (2014). Introduction. In K. Miller, S. Willson, V. Chepp, & J.-L. Padilla (Red.), *Cognitive Interviewing Methodology : A Sociological Approach for Survey Question Evaluation*. John Wiley & Sons, Inc.
- Miller, K., Chepp, V., Willson, S., & Padilla, J.-L. (2014). *Cognitive Interviewing Methodology : A Sociological Approach for Survey Question Evaluation*. John Wiley & Sons, Incorporated.
- Nasjonalt servicemiljø for medisinske kvalitetsregistre. Generiske skjema, Barn/unge, KIDSCREEN. Hentet fra <https://www.kvalitetsregistre.no/skjema-0>
- Nes, R. B., Hansen, T., & Barstad, A. (2018). *Livskvalitet. Anbefalinger for et bedre målesystem*. Hentet fra Oslo: <https://www.helsedirektoratet.no/rapporter/livskvalitet-anbefalinger-for-et-bedre-malesystem/Livskvalitet%20%E2%80%93%20Anbefalinger%20for%20et%20bedre%20m%C3%A5lesystem.pdf/attachment/inline/e6f19f43-42f9-48ce-a579-2389415a2432:8d0fbf977b7dbd30e051662c815468072fb6c12c/Livskvalitet%20%E2%80%93%20Anbefalinger%20for%20et%20bedre%20m%C3%A5lesystem.pdf>
- NOU 2005:8 (2005). *Likeverd og tilgjengelighet — Rettslig vern mot diskriminering på grunnlag av nedsatt funksjonsevne. Bedret tilgjengelighet for alle*. Regjeringen. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2005-8/id390520/>
- NOU 2016:17 (2016). *På lik linje — Åtte løft for å realisere grunnleggende rettigheter for personer med utviklingshemming*. Hentet fra [Høring - NOU 2016:17 På lik linje. Åtte løft for å realisere grunnleggende rettigheter for personer med utviklingshemming - regjeringen.no](https://www.regjeringen.no/Høring-NOU-2016:17-På-lik-linje-Åtte-løft-for-å-realisere-grunnleggende-rettigheter-for-personer-med-utviklingshemming-regjeringen.no)
- NOU 2023:13 (2023). *På høy tid - Realisering av funksjonshindredes rettigheter*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2023-13/id2974659/>
- NOVA. (2019). Ungdata Junior spørreskjema 2019-2022. NOVA.
- NOVA. (2023a). Hva er Ungdata junior? Hentet fra <https://www.ungdata.no/hva-er-ungdata-junior/>
- NOVA. (2023b). *Ungdata pluss*. Hentet fra <https://www.ungdata.no/pluss/>
- Sandnes, F. E. (2022). *Universell utforming av IKT-systemer. Brukergrensesnitt for alle* (3 utg). Universitetsforlaget.
- Schouten, B., van den Brakel, J., Buelens, B., Giesen, D., Luiten, A., & Meertens, V. (2021). *Mixed-Mode Official Surveys: Design and Analysis*. Chapman and Hall/CRC.
- Schwarz, N. (2007). Cognitive aspects of survey methodology. *Applied Cognitive Psychology*, 21(2), 277-287. <https://doi:10.1002/acp.1340>
- Scott, J. (2008). Children as Respondents: the Challenge for Quantitative Methods. I P. Christensen & A. James (Red.), *Research with children. Perspectives and practices. Second edition* (ss. 87-108). Routledge.
- Statistisk sentralbyrå. (2004). *Råd for utvikling og utforming av webskjema. Versjon 1.1*. Hentet fra <http://www.ssb.no/skjema/handbok81.pdf>
- Statistisk sentralbyrå. (2006a) Praktisk brukertesting. Statistisk sentralbyrås håndbøker nr 87. I: Vol. 87. Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå.
- Statistisk sentralbyrå. (2006b). *Retningslinjer for visuell utforming av spørreskjema. Versjon 1.1* Hentet fra <http://www.ssb.no/publikasjoner/pdf/handbok-88.pdf>
- Statistiska centralbyrån. (2022). *Insamlingsmetod i Undersökningarna av barns levnadsförhållanden. Experiment och metodval*. Hentet fra https://www.scb.se/contentassets/76843a178148487bb60589a7e4397793/le0106_2021a_01_br_lebr2201.pdf

- Tourangeau, R., Rips, L. J., & Rasinski, K. (2000). *The Psychology of Survey Response*. University Press.
- Tøssebro, J. and B. Hvinden (2017). Operational definitions of disability. Usable in comparative research on Active Citizenship? The Changing Disability Policy System. Active Citizenship and Disability in Europe Volume 1. R. Halvorsen, B. Hvinden, J. Bickenbach, D. Ferri and A. M. G. Rodriguez. Oxon/New York, Routledge. 1: 55-71.
- United Nations Children's Fund (UNICEF). (2020). Producing Disability-Inclusive Data: Why it matters and what it takes. Hentet fra <file:///C:/Users/elisabeg/AppData/Local/Temp/Producing-disability-inclusive-data-brochure-English-2020.pdf>
- United Nations Children's Fund (UNICEF). (2022). Module on Child Functioning: Questionnaires. Hentet fra <https://data.unicef.org/resources/module-child-functioning/>
- Uutilsynet (2021). *WCAG -standarden*. Hentet fra <https://www.uutilsynet.no/wcag-standarden/wcag-standarden/86>
- Uutilsynet (2023). *WCAG sortert etter tema*. Hentet fra <https://www.uutilsynet.no/wcag-standarden/wcag-sortert-etter-tema/729>
- Washington Group on Disability Statistics. (2020a). *About the Washington Group on Disability Statistics*. Hentet 18 September 2023 fra <https://www.washingtongroup-disability.com/>
- Washington Group on Disability Statistics. (2020b, 10 desember). *An Introduction to the Washington Group on Disability Statistics Question Sets. The Washington Group Primer*. Hentet fra: https://www.washingtongroup-disability.com/fileadmin/uploads/wg/Documents/WG_Resource_Document_5_-_The_WG_Primer_-_An_Introduction_to_the_WG_Tools_February_2023_.pdf
- Washington Group on Disability Statistics. (2022a). *The Washington Group Extended Set on Functioning (WG-ES)*. Hentet fra https://www.washingtongroup-disability.com/fileadmin/uploads/wg/Washington_Group_Questionnaire_2_-_WG_Extended_Set_on_Functioning_October_2022_.pdf
- Washington Group on Disability Statistics. (2022b). *The Washington Group Short Set on Functioning – Enhanced (WG-SS Enhanced)*. Hentet fra https://www.washingtongroup-disability.com/fileadmin/uploads/wg/Washington_Group_Questionnaire_3_-_WG_Short_Set_on_Functioning_-_Enhanced_October_2022_.pdf
- Washington Group on Disability Statistics. (2022c, 11 oktober). *The Washington Group Short Set on Functioning (WG-SS)*. Hentet fra https://www.washingtongroup-disability.com/fileadmin/uploads/wg/Washington_Group_Questionnaire_1_-_WG_Short_Set_on_Functioning_October_2022_.pdf
- Willis, G. B. (2005). *Cognitive Interviewing. A Tool for Improving Questionnaire Design*. Sage Publications.

10. Vedlegg

Standard Informasjonsskriv i Tilgjengelighetsstudien

- 1 Informasjonsskriv skole
- 2 Informasjonsskriv foreldre
- 3 Informasjonsskriv elever
- 4 Samtykkeerklæring individuelle intervjuer
- 5 Samtykkeerklæring fokusgruppeintervjuer

Datainnsamling 1

- 6 Intervjuguide Skole 1
- 7 Intervjuguide Skole 2 versjon A & B

Datainnsamling 2

- 8 Intervjuguide 1
- 9 Intervjuguide 2

Datainnsamling 3

- 10 Intervjuguide lærer 1

Datainnsamling 4

- 11 Informasjonsskriv skole- og kommunekontakter
- 12 Intervjuguide skole- og kommunekontakter

Datainnsamling 5

- 13 Intervjuguide Skole 2 etter gjennomført Ungdata Pluss

Tilgjengelighet i Ungdata+: intervjuer med elever i mellomtrinnet

Av Elisabeth Gulløy, USN

Hei **NAVN PÅ KONTAKTPERSON OG SKOLE**

Våren 2023 gjennomføres første runde av den longitudinelle barne- og ungdomsundersøkelsen Ungdata+ i Vestfold og Telemark. Elever ved 5., 6. og 7. trinn i fylket inviteres med. Det er Universitetet i Sørøst-Norge (USN), Vestfold og Telemark fylkeskommune, Velferdsforskningsinstituttet NOVA og KORUS Sør som står bak undersøkelsen. Ungdata+ har fritid og digitale aktiviteter som hovedtema.

I forbindelse med planleggingen av Ungdata+ gjennomfører vi intervjuer med barn for å undersøke hvordan opplegget og spørreskjemaet fungerer. I et forprosjekt ser vi også på hvordan elever med funksjonsnedsettelse i 5.-7. trinn i større grad kan inkluderes i undersøkelsene. Vi planlegger en rekke individuelle intervjuer med elever som har særskilte behov fra ulike skoler og klasser på mellomtrinnet i fylket. I den forbindelse håper vi å få besøke deres skole.

Om intervjuene

Undersøkelsen retter seg mot flere elevgrupper, og vi vil gjerne også snakke med barn med ulike funksjonsnedsettelse. Elevene rekrutteres gjennom et informasjonsskriv til foreldrene som sendes ut fra lærer i de aktuelle klassene. I forkant vil vi gjerne snakke med lærerne i de aktuelle klassene. Vi håper lærerne kan bidra til å identifisere hvilke elever som er aktuelle i undersøkelsen.

I utgangspunktet er det vanlig å være to til stede under slike samtaler: en som snakker og en som observerer og skriver. I dette prosjektet er det Elisabeth Gulløy og Christian Møller-Skau fra USN og Frøydis Enstad fra NOVA som utgjør teamet, men vi er aldri mer enn to personer i hver samtale. Her kommer vi imidlertid til å være fleksible i gjennomføringen, både på antall til stede i rommet og bruk av PC. Vi legger vekt på at deltagelsen skal være en god opplevelse for barna der vi følger en løselig, men strukturert plan for spørsmål og aktiviteter. I utgangspunktet ønsker vi at barna forsøker å fylle inn noen utdrag av spørreskjemaet, enten på papir eller digitalt. Deretter snakker vi litt om hva de synes om skjemaet og om det var lett eller vanskelig å fylle inn, å forstå spørsmålene og å svare på dem m.m. Varigheten pr intervju vil være om lag en halv time, men også her er fleksibilitet viktig. Dersom det er ønskelig, kan gjerne lærer eller andre fra skolen være til stede. Dette avtaler vi med den enkelt lærer i forkant.

Informasjonen fra alle intervjuene vil benyttes fortrinnsvis til planlegging av gjennomføring av undersøkelsen og innholdet i selve spørreskjemaet til Ungdata og Ungdata+, men også til publiseringer om hvordan elevundersøkelser kan gjøres mer inkluderende for barn og unge med funksjonsnedsettelse.

Forskere som involverer barn i forskning, har et særlig ansvar for at gjennomføring og må sørge for at databehandling er i tråd med personvernreglene og etiske prinsipper for forskning blant barn (se

Postadresse:

Universitetet i Sørøst-Norge
Postboks 235
3603 Kongsberg

Besøksadresse:

Universitetet i Sørøst-Norge
Kjølnes ring 56
3918 Porsgrunn

www.usn.no

Tlf: 31 00 80 00
postmottak@usn.no
Org. nr: 911 770 709

eksempelvis <https://www.nsd.no/personverntjenester/oppslagsverk-for-personvern-i-forskning/barnehage-og-skoleforskning>). Undersøkelsen er i tråd med prinsippene herfra, og forutsettes godkjent av SIKT <https://sikt.no/>, som er det nye navnet på Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD). Prosjektnummer/meldingsnummer i NSD vil være 606720.

Elevenes deltakelse må godkjennes av foreldrene på forhånd. Derfor må informasjonsbrevene (ett til foreldre/foresatte og ett til elevene) deles ut i god tid før gjennomføringsdagene, med en tidsfrist for tilbakelevering av samtykkene. Innsamlingen av samtykkene vil skje elektronisk via Nettskjema fra Universitetet i Oslo. Nettskjemamodulen sikrer at opplysningene som samles inn behandles i tråd med gjeldende regelverk.

Tidspunkt og klasser

Vi trenger nå å avklare tidspunkt og hvilke klasser/trinn som skal involveres. Angående tidspunkt ønsker vi å gjennomføre intervjuene en av disse dagene:

- *onsdag 28.september*
- *torsdag 29.september*
- *fredag 30.september*
- *onsdag 5.oktober*
- *torsdag 6. oktober etter 1300*

Intervjuene kan helst gjennomføres i skoletida, men også rett etter skoletid dersom skolen ønsker det og foreldrene/eleven godkjenner det. Dette kan vi diskutere i detalj seinere.

For mer informasjon: kontakt Christian Møller-Skau, Institutt for helse-, sosial- og velferdsfag ved USN, epost christian.moller-skau@usn.no, tlf. 90023084. Vi ser fram til å høre fra dere!

Hilsen prosjektgruppa, som består av:

- Christian Møller-Skau, Institutt for helse-, sosial- og velferdsfag ved USN, epost christian.moller-skau@usn.no, tlf. 90023084. *Kontaktperson mot skolene. Spørsmål kan rettes til ham*
- Elisabeth Gulløy, Institutt for helse-, sosial- og velferdsfag ved USN, epost elisabeth.gulloy@usn.no, tlf 98691809. *Prosjektleder.*
- Frøydis Enstad, Velferdsforskningsinstituttet NOVA, OsloMet. E-post: froydise@oslomet.no. Tlf 97130533

Vil du at ditt barn blir med i samtale om deltakelsen i Ungdata pluss?

Spørreundersøkelser som gjennomføres i forbindelse med forskning, utredning og offisiell statistikk blir ofte gjennomført uten at det tilrettelegges for at personer med funksjonsnedsettelse kan delta. Dette er en form for usynliggjøring som vi ønsker å gjøre noe med.

Derfor spør vi om ditt barn kan bli med i en studie som handler om hvordan spørreundersøkelser som gjennomføres i skolen kan tilrettelegges for barn og unge med funksjonsnedsettelse. Dette har vært en forstudie til Ungdata pluss, som er en undersøkelse om barns fritid, digitalt hverdagsliv, helse og livskvalitet som gjennomføres i Vestfold og Telemark denne våren.

Nå ønsker vi å snakke med barnet ditt om erfaringer fra deltakelsen i Ungdata pluss ved skolen. Dette skrivet gir deg informasjon om formålet med undersøkelsen og hva deltakelse vil innebære for ditt barn.

Formålet med intervjuene

Vi ønsker å få kunnskap om hvordan barn med funksjonsnedsettelse i aldersgruppen 10-12 år erfarer å være med i Ungdata pluss. Kunnskapen fra intervjuene skal brukes til å komme med anbefalinger for hvordan Ungdata pluss, men også andre digitale undersøkelser, kan gjøres mer tilgjengelige for alle elever i framtida.

Målet med forstudien er å komme med anbefalinger og tiltak som vil være relevante for Ungdata+, men også andre digitale skolebaserte undersøkelser.

Hvorfor får barnet ditt spørsmål om å delta?

Barnet ditt får spørsmål om å delta fordi dere og barnet selv har samtykket til å delta i Ungdata pluss.

Siste frist for å svare er 20. mai 2023.

Hva innebærer det for barnet ditt å delta?

To voksne fra prosjektet er til stede under intervjuet: en som fører ordet og en som tar notater på pc eller på papir. Dersom det er behov for støtte for eleven under samtalen, inviterer vi med læreren til å sitte sammen med eleven.

Vi tar opp samtalen med en diktafon for å ha gode muligheter til å analysere materialet etterpå. Lydfilene skal slettes seinest 31.12.2023.

Foreldre og foresatte til barn som inviteres med kan få se intervjuguiden på forhånd ved å ta kontakt med prosjektleder Elisabeth Gulløy: elisabeth.gulloy@usn.no, tlf 98 69 18 09.

Om intervjuene

Denne typen forskningsamtaler er vanlig i evalueringer. Det er en delvis planlagt samtale om hvordan det var å delta i undersøkelsen. Vi legger vekt på at samtalen skal være en god opplevelse for barna der vi følger

Postadresse:

Høgskolen i Sørøst-Norge
Postboks 235
3603 Kongsberg

Besøksadresse:

Høgskolen i Sørøst-Norge
Kjølnes ring 56
3918 Porsgrunn

www.usn.no

Tlf: 31 00 80 00
postmottak@usn.no
Org. nr: 123 456 789

en løselig plan for spørsmål, men der det viktigste er å få en god samtale om barnas synspunkter. Spørsmålene vi stiller handler bare om spørreskjemaet, den tekniske løsningen og opplevelsen av å delta. Vi stiller *ikke* spørsmål om hva elevene har svart.

Med intervjuene ønsker vi å belyse hva elevene mener om:

- **Erfaringer med** å delta i Ungdata pluss
- **Tolkning og forståelse** av spørreskjemaet
- **Vurderinger** av spørreskjemaets vanskelighetsgrad
- **Vurderinger** av den tekniske løsningen

Vi planlegger å bruke om lag 30 minutter på hvert intervju, men her tilpasser vi etter dagsform og situasjon. Det er viktig at ikke elevene opplever intervjuet som ubehagelig eller slitsomt, og vi er forberedt på å avbryte straks elevene viser tegn til ubehag eller uro.

Elevene vil få gode muligheter til å stille spørsmål underveis, og vil når som helst selv kunne avbryte samtalen.

Etter gjennomføring vil vi lage en rapport med anbefalinger for neste runde av Ungdata pluss, samt for det videre arbeidet med å kartlegge tilgjengelighet i digitale elevundersøkelser. Studien har flere faser, derfor skal rapporten ikke ferdigstilles før i andre halvdel av 2023.

I tillegg vil vi skrive en forskningsartikkel om resultatene. Ingen av elevene eller skolene vil kunne gjenkjennes i publiseringene: all rapportering vil være anonym.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Universitetet i Sørøst-Norge (USN) er ansvarlig for dette forprosjektet, i nært samarbeid med forskere fra Velferdsforskningsinstituttet NOVA ved OsloMet.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Dette gjelder både for deg som forelder/foresatt, og for barnet selv. Hvis du velger å la barnet ditt delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Ingen personopplysninger vil forekomme i notatene. Barna kan også trekke seg når som helst underveis i intervjuet.

Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg eller barnet ditt om du ikke vil la han/hun delta, eller senere velger å trekke barnet ut av undersøkelsen. Dette gjelder også for barnets eller ditt forhold til lærerne eller skolen.

Ditt og ditt barns personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker deres opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg og ditt barn til formålene vi har fortalt om i dette skrevet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

Det vil ikke være filmopptak fra intervjuene, kun lydopptak og referat som nedskrives under intervjuene.

I tillegg vil prosjektmedarbeiderne ha oppsummeringssamtaler rett etter gjennomføring av hvert intervju. Notatene derfra vil også være helt anonyme. De oppbevares sammen med resten av materialet fra intervjuene. Notatene skrives på prosjektgruppas passord-beskyttede pc-er som tilhører USN.

Det vil ikke foreligge en elektronisk liste over deltakerne sammen med notatene; altså ingen kobling mellom notater og deltakerliste. Navn eller andre identifiserende opplysninger om elevene som deltar, om tredjeperson eller om skolen vil ikke framgå av notatene.

Samtykkene fra foreldrene for barna som deltar makuleres så fort intervjuene er skrevet ned og lydopptak er slettet, seinest innen 31. desember 2023. De vil aldri oppbevares sammen med de anonyme notatene fra intervjuene.

Det er kun de to navngitte forskerne i prosjektgruppa som vil ha tilgang til notatene fra intervjuene:

- Elisabeth Gulløy, Institutt for helse-, sosial- og velferdsfag ved USN, epost elisabeth.gulloy@usn.no, tlf 98691809. Prosjektleder
- Christian Møller-Skau, Institutt for helse-, sosial- og velferdsfag ved USN, epost christian.moller-skau@usn.no tlf 90023084. Kontaktperson

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om dere?

Vi behandler opplysninger om deg og ditt barn basert på ditt eksplisitte (aktive) samtykke. På oppdrag fra Universitetet i Sørøst-Norge (USN) har SIKT Personverntjenester vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Deres rettigheter

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter kan du ta kontakt med Elisabeth Gulløy på epost: elisabeth.gulloy@usn.no eller telefonnummer 98 69 18 09.

Du kan også velge å snakke med USN sitt personvernombud i stedet. Han heter Paal Are Solberg. Eposten hans er paal.a.solberg@usn.no og han har telefonnummer 91 86 00 41.

Hvis du har spørsmål knyttet til Personverntjenester sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med: Personverntjenester på epost (personverntjenester@sikt.no) eller på telefon: 53 21 15 00.

PS husk svarfristen 20. mai 2023. Samtykkeskjema er et eget skriv som vi ber deg skrive under på

Med vennlig hilsen
Elisabeth Gulløy
Universitetslektor og prosjektleder
Universitetet i Sørøst-Norge

Hei! Har du lyst å være med i et forskningsprosjekt?

Vi ønsker å finne ut hvordan barn opplever å svare på spørreskjemaundersøkelser

Hva vil vi finne ut av?

Vi vil finne ut hvordan vi kan lage undersøkelser som barn synes det er lett å være med på. Vi har vært med og planlagt den nye undersøkelsen Ungdata pluss som er for alle barn fra 5.- til 7. trinn på skolene i Vestfold og Telemark. Nå er det mange barn som har vært med og svart på spørreskjemaet, så nå vil vi gjerne vite mer om hvordan det var.

Vi har lyst til å snakke med deg om spørsmål som:

- *Hvordan var det å åpne spørreskjemaet på skjermen/PC-en?*
- *Var det lett eller vanskelig å svare på spørsmåla i skjemaet?*
- *Er det noe som voksne kan gjøre for å gjøre det lettere for barn å svare på Ungdata pluss neste gang?*

Forskningsprosjektet ledes av Universitetet i Sørøst-Norge (USN), men vi samarbeider med OsloMet, NOVA om å gjennomføre det. Under ser du bilde av oss som reiser rundt og snakker med barna.

Christian

Elisabeth

Hvem leder forskningsprosjektet?

Forskeren heter Elisabeth Gulløy. Sammen med Elisabeth kommer Christian Møller-Skau.

Når vi skal intervjuer kommer vi til å være to voksne. I tillegg vil kanskje læreren være med noen ganger.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Vi spør deg om å være med, fordi du går i på en skole i Vestfold og Telemark fylke og er i den rette aldersgruppa. Vi vet enda ikke hvem du er eller hva du heter, men din lærer på skolen gir deg dette brevet fra oss.

Hvis du har lyst å være med må du si fra til læreren eller oss den dagen vi kommer til skolen din, men du må også få lov til å bli med fra foreldrene dine eller dine foresatte. De får et eget brev om undersøkelsen, og de må også svare at det greit.

Hva betyr det for deg å delta?

Vi vil ha en samtale med deg der vi stiller forskjellige spørsmål som vil handle om hvordan det var å delta i Ungdata pluss, og om det var lett eller vanskelig.

Vi vil helst gjøre lydopptak slik at det skal være lettere å huske hva som ble sagt. Intervjuet vil ta ca. en halv time og vil foregå i skoletida.

Det er frivillig å være med

Hvis du ikke har lyst eller ikke får lov til å være med, er det helt greit for oss. Ingen blir sure for det, og det vil ikke ha noe å si for hvordan du har det på skolen. Det betyr at du kan velge helt selv å gi samtykke til å være med. Samtykke betyr at du sier at du synes noe er greit å være med på.

Selv om du har sagt at du vil være med, kan du når som helst ombestemme deg. Du trenger ikke fortelle oss hvorfor du ikke vil.

Hvordan vi oppbevarer og bruker det du forteller om deg selv

- Vi vil bare bruke det til å finne ut av hvordan Ungdata pluss kan bli bedre til neste gang
- Dersom du ønsker å lære mer om hva dette betyr, kan du lese om det på denne nettsida:

<https://www.dubestemmer.no/tema/mellomtrinn/personvern/>

- Vi passer på at alt vi skriver og lyden vi tar opp ligger på en sikker datamaskin.
- Vi passer på at ingen kan kjenne deg igjen når vi skriver om det etterpå

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter arbeidet?

Lydfila og det vi skriver fra intervjuet med deg vil vi slette seinest 31.12.2023, altså til nyttårsaftnen.

Dine rettigheter

Hvis du vil kan du få se det som vi har samlet inn av informasjon om deg. Du kan også klage til voksne dersom du synes at vi har vært uforsiktige med opplysningene om deg, eller om vi har gjort noe som ikke er riktig. Da kan du ringe til dette nummeret 53 21 15 00.

Hvor kan du finne ut mer?

Hvis du har spørsmål om det vi skal gjøre, kan du spørre læreren din, eller du kan ta kontakt med Elisabeth Gulløy, enten på epost: elisabeth.gulloy@usn.no eller på tlf 98 69 18 09. Du kan også velge å snakke med USN sitt personvernombud i stedet. Han heter Paal Are Solberg. Eposten hans er paal.a.solberg@usn.no og han har tlf 91 86 00 41.

Personverntjenester har sagt at det er greit at vi gjør dette. Hvis du lurer på hvorfor Personverntjenester har bestemt dette, kan du ta kontakt med Personverntjenester på epost (personverntjenester@sikt.no) eller på telefon: 53 21 15 00.

Med vennlig hilsen

Elisabeth Gulløy

Universitetet i Sørøst-Norge (USN)

Samtykkeerklæring til individuelle intervjuer – planlegging av Ungdata+ spørreskjema

(distribueres digitalt via Nettskjema)

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «Tilgjengelighetsstudien – en forstudie til Ungdata+», og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til at barnet jeg er forelder/foresatt til:

.....
Navn på barnet

får lov til

- å delta i individuelle intervjuer om digitale undersøkelser og spørreskjema

Jeg samtykker til at mitt navn og mitt barns opplysninger behandles frem til forstudien er avsluttet.

(Signert av foreldre/foresatt, dato)

Samtykkeerklæring til fokusgruppeintervjuer – planlegging av Ungdata+ spørreskjema

(distribueres digitalt via Nettskjema)

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «Tilgjengelighetsstudien – en forstudie til Ungdata+», og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til jeg ønsker å delta i studien:

.....
Navn

ønsker å

- å delta i gruppeintervjuer om digitale undersøkelser og spørreskjema

Jeg samtykker til at mitt navn og mine opplysninger behandles frem til forstudien er avsluttet.

(Signert, dato)

Intervjuguide individuelle intervjuer Tilgjengelighetsstudien

Velkommen (rammesetting, fra løst prat til informasjon om hva som skal skje. Formaliteter)

Jeg heter ... og dette er Vi kommer fra Universitetet i Sørøst-Norge for å snakke med dere som går på skolen her.

Formål, hva intervjuet går ut på, rollefordelingen: at en av oss snakker og en av oss er stille, men kanskje skriver notater i en bok.

Formaliteter

- Vi ønsker å ta opp lyd med diktafonen for å huske hva som skjedde
- Er det greit for deg at vi tar opp lyden?
- Har du lyst til å spørre oss om noe før vi starter?

Tema 1 Erfaringer

Vet du hva et spørreskjema er? [et skjema der vi svarer på spørsmål]

Har du gjort det noen gang? Svart på et spørreskjema? Husker du hvordan det var?

Tema 2 Vi øver på å tenke høyt rundt spørreskjema

Først viser vi et eksempel på hvordan det kan være å tenke høyt mens man svarer på spørreskjema.

Intervjuer legger fram et spørsmål på papir og fyller det ut mens hen tenker høyt.

Hvor ofte leker eller er du ute i nærheten av der du bor?
☐ Sjelden eller aldri
☐ Noen ganger i måneden
☐ Omtrent 1 gang i uken
☐ 2-3 ganger i uken
☐ 4 ganger i uken eller oftere

Deretter prøver vi oss fram med en eller begge av disse spørsmålsbatteriene vi har funnet fram under. Formålet er å få i gang en samtale om hvordan det er å svare på skjemaspørsmål. Avhengig av tid og stemning vil vi se på ett eller to stykker. Vi kan bytte på hvilke vi tar først.

Oppgave 1

Eksempel fra utkast til Ungdata+, 5.-7. trinn pr sept. 2022 om tidsbruk på skjerm

Tenk på en vanlig dag etter skolen, hvor mye tid pleier du å bruke på aktiviteter på mobil, nettbrett eller PC?
☐ Ikke noe tid
☐ Mindre enn en halv time
☐ Omtrent en halv time
☐ Omtrent 1 time
☐ Omtrent 2 timer
☐ Omtrent 3 timer
☐ Omtrent 4 timer
☐ Omtrent 5 timer
☐ Omtrent 6 timer
☐ Omtrent 7 timer eller mer

Hvordan var det å fylle ut dette? Var det lett eller vanskelig?

HVIS NOEN IKKE VIL SVARE': Kan du fortelle oss litt om hvorfor du ikke vil svare, eller er det hemmelig?

HVIS NOEN SVARER 'HUSKER IKKE': Kan du si litt om hvorfor dette er vanskelig å huske?

Handler det om at vi spør om 'en vanlig dag'?

Handler det om at vi spør om 'etter skolen'?

Eller handler det om at det er vanskelig å regne ut hvor mye tid du bruker?

Hva synes du om den som vi har laga under her da? Er det lett eller vanskelig å svare på det?

Eksempel fra utkast til Ungdata+, 5.-7. trinn pr sept. 2022 om fritidsaktiviteter

Hvor ofte går du på fritidsaktiviteter etter skolen?
☐ Sjelden eller aldri
☐ Noen ganger i måneden
☐ 1 gang i uken
☐ 2-3 ganger i uken
☐ 4-5 ganger i uken
☐ Omtrent hver dag

Hva tenker du at vi spør etter i det spørsmålet, altså hva slags fritidsaktiviteter tror du vi tenker på? Kan du nevne noen eksempler på slike aktiviteter?

Ville det være bedre om vi heller spurte «Hvor ofte *driver du med* fritidsaktiviteter etter skolen»?

Hvordan var det å tenke ut hvor ofte du går på noe? Er det lett eller vanskelig å regne ut?

Tema 3 Eleven fyller inn Ungdata junior (NOVA, 2019) - digitalt spørreskjema

Vi må ha en test-pc med mus der vi har lenken liggende klar.

Så har vi en lapp med brukernavn og passord som eleven kan bruke for å logge seg på og starte opp et skjema. Det er to varianter av intervjuguiden herfra:

- Enten kan eleven starte fra begynnelsen av med å logge seg på og ta de første delene av spørreskjemaet.
- Eller vi har på forhånd funnet fram til den bolken i skjemaet som begynner med *Bolk 8 Faste fritidsaktiviteter og ender med Bolk 10 Bruk av medier*
- Underveis oppmuntrer vi eleven til å 'tenke høyt' mens de fyller ut. I hovedsak er denne delen av intervjuet en observasjon.

Tema 4 Oppsummerende samtale om hvordan det var å fylle inn skjemaet: tilgang, flyt, rekkefølge, layout, tilgjengelighet (fokusering)

Planlagte spørsmål dersom det passer inn:

Var det lett eller vanskelig å

- Fylle inn brukernavn og passord?
- Åpne skjemaet?
- [Å manøvrere rundt i skjemaet/gå tilbake]?
- Hvordan syns du det var å lese spørsmålene?

Om fritidsspørsmålene:

- Hva forstår du med uttrykket 'faste fritidsaktiviteter'? Kan du nevne et eksempel på slike?
- Hvordan går du fram når du skal finne ut hva du pleier å gjøre på en vanlig dag?
- Hvordan syns du det er å regne ut hvor mye tid du bruker på de to spørsmålene i Bolk 10?

Hva syns du om å gjøre deltakelsen digitalt? Ville du foretrukket at du kunne delta i undersøkelsen gjennom å bruke et papirskjema?

Tema 5 Avrunde

Takke, spørre om vi kan få komme igjen en annen gang og spørre om mer

Intervjuguide individuelle intervjuer Tilgjengelighetsstudien Versjon A

Elisabeth Gulløy og Christian Møller-Skau

Struktur på intervjuene

Velkommen (rammesetting, fra løst prat til informasjon om hva som skal skje.

Formaliteter)

Jeg heter ... og dette er Vi kommer fra Universitetet i Sørøst-Norge for å snakke med dere som går på skolen her.

Formål, hva intervjuet går ut på, rollefordelingen: at en av oss snakker og en av oss er stille, men kanskje skriver notater i en bok.

Formaliteter

- Vi ønsker å ta opp lyd med diktafonen for å huske hva som skjedde
- Er det greit for deg at vi tar opp lyden?
- Har du lyst til å spørre oss om noe før vi starter?

1 Erfaringer

Kan du huske at du har svart på spørreskjema på skolen noen gang? Husker du hvordan det var?

2 Vi øver på å tenke høyt rundt spørreskjema gjennom spørsmål om nærmiljøet

Først viser vi et eksempel på hvordan det kan være å tenke høyt mens man svarer på spørreskjema.

Intervjuer legger fram et spørsmål på papir og fyller det ut mens hen tenker høyt. **MÅ IKKE BRUKE FOR MYE TID!**

Deretter ber hen eleven om å besvare det samme spørsmålet mens hen tenker høyt.

Oppfølgingsspørsmål:

Hvordan syns du det var å svare på dette – var det lett eller vanskelig?

Kan du si litt om hva du tenker at 'å leke eller være ute' handler om? Hva er det dere holder på med når dere 'leker eller er ute'?

Når det står 'i nærheten av der du bor', hva tenker du at vi mener da? Hvor bor du? Det som er 'i nærheten av der du bor', er det slik som skolen og kirken og området rundt her, eller er det sånn somIMPROVISER.... ETTER HVOR DE BOR?

Syns du det var vanskelig å vite hva vi mente med det, eller vanskelig å bestemme seg for hva vi mente?

Hvor ofte leker eller er du ute i nærheten av der du bor?
☐ Sjelden eller aldri
☐ Noen ganger i måneden
☐ Omtrent 1 gang i uken
☐ 2-3 ganger i uken
☐ 4 ganger i uken eller oftere

Dersom de har svar 'noen ganger i måneden' eller mer: oppfølging

HVIS «Noen ganger i måneden» eller oftere.				
Hvor pleier du å leke eller bare være ute i nærheten av der du bor? Sett ett kryss for hver linje	Ofte	Av og til	Sjelden	Aldri
Gate, vei, fortau	☐	☐	☐	☐
Hage, bakgård eller felles tun	☐	☐	☐	☐
Lekeplass, idrettsplass, skolegård, skatepark eller liknende	☐	☐	☐	☐
Skogen, en park eller ved sjøen	☐	☐	☐	☐
Utenfor butikken, kjøpesenteret eller på torget	☐	☐	☐	☐

Var det vanskelig å svare på disse spørsmålene?

Er det noen av de orda du synes var vanskelig å forstå?

Vanskelig å bestemme hva du skal svare på hver av dem?

Kan du tenke deg å bo på stedet der du nå bor når du blir voksen?
☐ Ja, svært gjerne
☐ Ja, det tror jeg
☐ Nei, det tror jeg ikke
☐ Nei, ikke i det hele tatt
☐ Vet ikke

Hva synes du om dette spørsmålet, da? Er det vanskelig å avgjøre, synes du?

3 Tenk-høyt-gjennomgang av bolker/enkeltspørsmål med oppfølging av særskilte tema

Herfra er det to varianter av intervjuguiden: en som fokuserer mest på fritid, hverdagsliv og autonomi-mestring- tilhørighet knytta til dette (versjon A), og en som fokuserer på personlighet, helse, livskvalitet (versjon B). De følger samme hovedstruktur: først høytlesning, deretter oppfølgingsspørsmål.

Alle spørsmålene ligger i to ulike samledokumenter som er printversjoner vi kan dele ut/inn.

VERSJON A

Funksjonsnedsettelse [7]

Vi starter med noen spørsmål om hvordan hverdagen din er. Har du	Ja	Nei	Vet ikke	Vil ikke svare
problemer med synet, selv om du bruker briller?	☐	☐	☐	☐
Problemer med å høre, selv om du bruker høreapparat?	☐	☐	☐	☐
Problemer med å gå eller bevege deg i trapper?	☐	☐	☐	☐
Problemer med å huske ting eller å konsentrere deg?	☐	☐	☐	☐
Problemer med å lese eller skrive?	☐	☐	☐	☐

Er det vanskelig å svare enten ja eller nei på sånne spørsmål?

Ville det vært bedre om det heller var for eksempel

Nei, jeg har ingen problemer	Ja, jeg har litt problemer	Ja, jeg har store problemer med dette	Ja, jeg kan ikke dette i det hele tatt
------------------------------	----------------------------	---------------------------------------	--

HVIS JA (svaralternativ 2-4 PÅ EN ELLER FLERE AV SPØRSMÅLENE OVER):

Påvirker disse problemene hva du kan gjøre på skolen?
☐ Nei
☐ Ja
Vet ikke
Vil ikke svare

Påvirker det hva du kan gjøre på fritida?
☐ Nei
☐ Ja
Vet ikke
Vil ikke svare

Organisert fritid

Organisert fritid (hyppighet) [1]

Hvor ofte går du på fritidsaktiviteter etter skolen?
☐ Sjelden eller aldri
☐ Noen ganger i måneden
☐ Omtrent 1 gang i uken
☐ 2-3 ganger i uken
☐ 4-5 ganger i uken
☐ Omtrent hver dag

Hva tenker du at vi spør etter i det spørsmålet, altså hva slags fritidsaktiviteter tror du vi tenker på? Kan du nevne noen eksempler på slike aktiviteter?

Hva forstår du med uttrykket 'faste' aktiviteter? Kan du nevne et eksempel på slike?

Under her kommer tre andre varianter av spørsmålet:

Hvor ofte er du på fritidsaktiviteter etter skolen?
Hvor ofte deltar du på fritidsaktiviteter etter skolen?
Hvor ofte driver du med fritidsaktiviteter etter skolen?

Hvilke av disse tenker du er best dersom vi ønsker å finne ut hvor ofte dere er med på sånne aktiviteter som idrettslag eller korps eller karate?

Hvordan var det å tenke ut hvor ofte du går på noe? Er det lett eller vanskelig å regne ut og å svare på?

Organisert fritid (type aktivitet) [8]

<u>HVIS «Noen ganger i måneden» eller oftere</u> Hvilke aktiviteter går du på, og hvor ofte? Sett et kryss på hver linje	Flere ganger i uken	En gang i uken	Sjeldnere	Aldri
Idrett eller sport	☐	☐	☐	☐
Dans eller ballett	☐	☐	☐	☐
Teater, sang eller musikk	☐	☐	☐	☐
Fritidsklubb eller juniorklubb	☐	☐	☐	☐
Annen aktivitet	☐	☐	☐	☐

HVIS NOEN svarer 'Annen aktivitet': hva er det for slags aktiviteter? Hva kan det være? Hva 'mangler' her?

Hvor ofte er du så fysisk aktiv at du blir andpusten eller svett?
☐ Sjelden eller aldri
☐ Noen ganger i måneden
☐ Omtrent 1 gang i uken
☐ 2-3 ganger i uken
☐ 4-5 ganger i uken
☐ Omtrent hver dag

Kan du fortelle litt om hva slags aktiviteter du tenkte på her?

Var det noen aktiviteter du synes var vanskelig å bestemme om du skulle ta med eller ei?

Trening (hyppighet) [1]

Hvor ofte pleier du å trene?
☐ Sjelden eller aldri
☐ Noen ganger i måneden
☐ Omtrent 1 gang i uken
☐ 2-3 ganger i uken
☐ 4-5 ganger i uken
☐ Omtrent hver dag

Trening (innhold) [4]

<u>HVIS «Noen ganger i måneden» eller oftere</u> Hvordan pleier du å trene?	Flere ganger i uken	En gang i uken	Sjeldnere	Aldri
Jeg trener i et idrettslag	☐	☐	☐	☐
Jeg trener med venner uten at det er organisert av voksne	☐	☐	☐	☐
Jeg trener på egen hånd	☐	☐	☐	☐
Jeg trener med noen i familien	☐	☐	☐	☐

Friluftsliv

Friluftsliv (hyppighet type aktivitet) [7]

Hvor ofte pleier du å gjøre følgende ting? Tenk på den tida på året da det er sesong for de ulike aktivitetene.	Aldri	Sjelden	Av og til	Ofte	Veldig ofte
Går på tur i skogen eller på fjellet	☐	☐	☐	☐	☐
Går på langrennsski	☐	☐	☐	☐	☐
Kjører ski eller snowboard	☐	☐	☐	☐	☐
Bader på stranda eller et annet sted i naturen	☐	☐	☐	☐	☐
Fisker eller jakter	☐	☐	☐	☐	☐
Drar på sykkeltur	☐	☐	☐	☐	☐
Overnatter ute i naturen (ikke på campingplass)	☐	☐	☐	☐	☐

På dette spørsmålet lurer jeg bare på hvordan det var å tenke ut fra sesong. Var det greit eller ble det vanskelig?

Hva er badesesongen for deg, for eksempel?

Digitalt hverdagsliv

Digital fritid (tidsbruk hverdag og helg)

Tenk på en vanlig dag etter skolen, hvor mye tid pleier du å bruke på aktiviteter på mobil, nettbrett eller PC?
☐ Ikke noe tid
☐ Mindre enn en halv time
☐ Omtrent en halv time
☐ Omtrent 1 time
☐ Omtrent 2 timer
☐ Omtrent 3 timer
☐ Omtrent 4 timer
☐ Omtrent 5 timer
☐ Omtrent 6 timer
☐ Omtrent 7 timer eller mer

Hvordan var det å fylle ut dette? Var det lett eller vanskelig?

Gjør det at vi spør om 'en vanlig dag etter skolen' at spørsmålet blir lettere eller vanskeligere?

Er det vanskelig å regne ut hvor mye tid du bruker?

Dersom vi endra denne til å lage tre forskjellige som ligna litt på hverandre, men som handla om forskjellige slags digitale aktiviteter, hva tenker du om det? Ville det vært bedre eller dummere å gjøre det slik? Hvorfor ville det være bedre/dummere?

Tenk på en vanlig dag etter skolen, hvor mye tid pleier du å bruke på sosiale medier?

- Ikke noe tid
- Mindre enn en halv time
- Omtrent en halv time
- Omtrent 1 time
- Omtrent 2 timer
- Omtrent 3 timer
- Omtrent 4 timer
- Omtrent 5 timer
- Omtrent 6 timer
- Omtrent 7 timer eller mer

Tenk på en vanlig dag etter skolen, hvor mye tid pleier du å bruke på gaming og spill?

- Ikke noe tid
- Mindre enn en halv time
- Omtrent en halv time
- Omtrent 1 time
- Omtrent 2 timer
- Omtrent 3 timer
- Omtrent 4 timer
- Omtrent 5 timer
- Omtrent 6 timer
- Omtrent 7 timer eller mer

Tenk på en vanlig dag etter skolen, hvor mye tid pleier du å bruke på å se på youtube, videoer og filmer?

- Ikke noe tid

☐ Mindre enn en halv time
☐ Omtrent en halv time
☐ Omtrent 1 time
☐ Omtrent 2 timer
☐ Omtrent 3 timer
☐ Omtrent 4 timer
☐ Omtrent 5 timer
☐ Omtrent 6 timer
☐ Omtrent 7 timer eller mer

Digital fritid (innhold)

Jeg bruker mobil, nettbrett, PC eller TV til å...
snakke, skrive eller sende bilder/videoer til venner
lage min egen video eller musikk
spille spill alene
spille spill sammen med andre
høre på musikk, se på videoer eller filmer/serier alene
høre på musikk, se på videoer eller filmer/serier sammen med andre
dele bilder/videoer jeg har laget på sosiale medier
lese bøker eller fan fiction
lese eller se på nyheter
lære nye ting
surfe bare fordi jeg kjeder meg

DELER UT ARK MED DISSE KATEGORIENE PÅ, BER DEM SORTERE OG DERETTER SETTE ORD PÅ FELLESNEVNERNE/BEGREPENE:

Her har vi en ryddejobb å gjøre. Kan du hjelpe oss å sortere disse ulike aktivitetene slik at de som liksom hører sammen, kommer sammen?

Klarer du å finne et ord som du synes passer til å beskrive de ulike haugene?

Hvis vi lurer på hvor mye barn holder på med slike aktiviteter, hvordan syns du at vi burde spurt dere, om hvor mange timer om dagen, eller hvor mange ganger om dagen dere dreiv med det, eller burde vi spurt mer sånn om hvor mange ganger i måneden eller uka?

Tilfredsstillelse av basale behov i fritiden

Autonomi – mestring - tilhørighet [6]

Her er noen påstander om deg selv og dine fritidsaktiviteter. Er du enig eller uenig i det som står der?	Helt enig	Litt enig	Verken enig eller uenig	Litt uenig	Helt uenig
Jeg bestemmer selv hvilke aktiviteter jeg skal gå på	☐	☐	☐	☐	☐
Foreldrene mine bestemmer hvilke aktiviteter jeg skal gå på	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg lærer interessante ting i aktivitetene på fritiden	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg får til de aktivitetene jeg driver med på fritida	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg liker de jeg er sammen med på fritidsaktivitene	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg føler at jeg passer inn sammen med de andre på fritidsaktivitetene	☐	☐	☐	☐	☐

Kan du fortelle oss hvilke/hva slags fritidsaktiviteter du tenker på her?

[når du leste og besvarte dette, tenkte du her bare på det som du 'går på' fast, slik som idrett, korps eller musikkskolen, eller tenkte du også på sånne aktiviteter som å spill fotball på løkka, henge ute med venner eller dra til byen?]

LEGG FRAM DETTE FRA KIDSCREEN 52:

Det som står under her er et helt annet spørsmål – men det handler om noe av det samme.

Hvilke av de to syns du er enklest å svare på?

Er det noe du syns funker dårlig med det spørsmålet her?

Dersom vi hadde lage svarene sånn: Ja, vet ikke, nei – ville det vært lettere å svare på da?

5. Fritid

Når du tenker på den siste uka ...		Aldri	Sjelden	Ganske ofte	Veldig ofte	Alltid
1.	Har du hatt nok tid for deg selv?	☐	☐	☐	☐	☐
2.	Har du kunnet gjøre de tingene du ønsker i fritiden din?	☐	☐	☐	☐	☐
3.	Har du hatt nok muligheter til å være ute?	☐	☐	☐	☐	☐
4.	Har du hatt nok tid til å være sammen med venner?	☐	☐	☐	☐	☐
5.	Har du kunnet velge hva du vil gjøre i fritiden din?	☐	☐	☐	☐	☐

Tema 4 Oppsummerende samtale om hvordan det var å være med på intervjuet

Tema 5 Avrunde

Takke, spørre om vi kan få komme igjen en annen gang og spørre om mer

Intervjuguide individuelle intervjuer Tilgjengelighetsstudien Versjon B

Funksjonsnedsettelse [7]

Vi starter med noen spørsmål om hvordan hverdagen din er. Har du	Ja	Nei	Vet ikke	Vil ikke svare
problemer med synet, selv om du bruker briller?	☐	☐	☐	☐
Problemer med å høre, selv om du bruker høreapparat?	☐	☐	☐	☐
Problemer med å gå eller bevege deg i trapper?	☐	☐	☐	☐
Problemer med å huske ting eller å konsentrere deg?	☐	☐	☐	☐
Problemer med å lese eller skrive?	☐	☐	☐	☐

Er det vanskelig å svare enten ja eller nei på dette?

Ville det vært bedre om det heller var for eksempel

Nei, jeg har ingen problemer	Ja, jeg har litt problemer	Ja, jeg har store problemer med dette	Ja, jeg kan ikke dette i det hele tatt
------------------------------	----------------------------	---------------------------------------	--

HVIS JA (svaralternativ 2-4 PÅ EN ELLER FLERE AV SPØRSMÅLENE OVER):

Påvirker disse problemene hva du kan gjøre på skolen?
☐ Nei
☐ Ja
Vet ikke
Vil ikke svare

Påvirker det hva du kan gjøre på fritida?
☐ Nei
☐ Ja
Vet ikke
Vil ikke svare

Personlighet

Hvordan er du?	Veldig uenig	Litt uenig	Både og	Litt enig	Veldig enig
Jeg er ofte stille	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg er medfølende	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg er ofte rotete	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg er ofte bekymret	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg er veldig interessert i kunst, musikk eller bøker	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg er ofte den som leder en gruppe	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg er av og til frekk mot andre	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg kan være lat	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg er ofte trist	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg liker ikke å tenke dype tanker	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg er full av energi	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg tror det beste om folk	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg er alltid å til å stole på	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg blir sjelden opprørt	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg er kreativ	☐	☐	☐	☐	☐

Hvordan var det å svare på dette spørsmålet? Var det fint eller teit?

Er det noen av disse som var vanskelige å skjønne hva vi mente?

Syns du det er greit å svare på spørsmål som handler om ting som ikke er så bra, eller blir du stressa av det?

Fysisk helse

[1]

Til vanlig, hvordan vil du si at helsen din er?
☐ Utmerket
☐ Veldig bra
☐ Bra

☐ Ganske bra
☐ Dårlig

På dette spørsmålet lurer vi på hva du tenkte på om helse når du skulle svare.

Hva legger du i ordet 'utmerket'?

Globalt selvbilde

[3]

I hvilken grad stemmer det som står her for deg?	Stemmer veldig godt	Stemmer nokså godt	Stemmer nokså dårlig	Stemmer veldig dårlig
Jeg liker meg selv slik jeg er	☐	☐	☐	☐
Jeg er stort sett fornøyd med meg selv	☐	☐	☐	☐
Jeg er ofte skuffet over meg selv	☐	☐	☐	☐

Er dette morsomt eller vanskelig å svare på?

Hva syns du om svaralternativene, er det fint med fire som du kan velge mellom, eller burde det vært flere eller færre?

Livskvalitet

Tilfredshet med livet

Alt i alt, hvor fornøyd er du med livet ditt for tiden? Oppgi svaret på en skala fra 0-10, der 0 betyr ikke fornøyd i det hele tatt og 10 betyr svært fornøyd

☐ 0 Ikke fornøyd i de hele tatt
☐ 1
☐ 2
☐ 3
☐ 4
☐ 5
☐ 6
☐ 7
☐ 8
☐ 9
☐ 10 Svært fornøyd

Affektiv livskvalitet

Tenk på hvordan du har følt deg de siste 7 dagene. I hvilken grad var du....?	Ikke opplevd følelsen i det hele tatt 0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	Opplevd følelsen i svært stor grad 10
Glad	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Bekymret	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Nedfor eller trist	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Irritert	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ensom	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Engasjert	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Rolig og avslappet	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Engstelig	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Er det noen av de orda som er vanskelig å forstå?

Hvordan syns du det å velge tall er i denne oppgaven?

Hvis du skulle forklart et svar på en annen måte, hva slags ord tror du at du ville bruke?

Er det vanskelig å velge et tall?

Mening [1]

Alt i alt, synes du livet ditt stort sett er spennende og gøy, eller synes du det ofte er tomt og kjedelig? Svar på en skala fra 0-10 der 0 betyr «alltid tomt og kjedelig» og 10 betyr «alltid spennende og gøy»

☐ 0 Alltid tomt og kjedelig
☐ 1
☐ 2
☐ 3
☐ 4
☐ 5
☐ 6
☐ 7
☐ 8
☐ 9
☐ 10 Alltid spennende og gøy

På dette spørsmålet er tallrekka der du kan krysse av, snudd slik at den går nedover. Hva syns du om det? Var det lettere eller vanskeligere å se på og skjønne det her, sammenligna med spørsmålet over? Er det best å ha det bortover eller nedover?

Hvordan var det å svare på dette?

Noe du ble usikker på når du leste starten, eller var det helt klart hva du skulle gjøre?

Hvorfor svarte du slik som du gjorde?

Sosial tilknytning

	Nesten aldri	Av og til	Ofte	Veldig ofte	Nesten alltid
Når noe bra skjer med meg, har jeg noen rundt meg jeg kan dele de gode nyhetene med	☐	☐	☐	☐	☐
Når jeg har et problem, har jeg noen som vil være der for meg	☐	☐	☐	☐	☐

Det er mennesker i livet mitt som virkelig bryr seg om meg	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg har venner som jeg virkelig bryr meg om	☐	☐	☐	☐	☐

Optimisme [4]

	Nesten aldri	Av og til	Ofte	Veldig ofte	Nesten alltid
Jeg er optimistisk med tanke på fremtiden min	☐	☐	☐	☐	☐
I usikre tider forventer jeg det beste	☐	☐	☐	☐	☐

Jeg tror gode ting kommer til å skje med meg	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg tror at ting vil ordne seg, uansett hvor vanskelig det virker	☐	☐	☐	☐	☐

Hva synes du om disse spørsmålene – var de lette eller vanskelige å svare på?

Under her kommer et annet spørsmål – hva tenker du om det?

Side 36 Klimaendringer

I hvilken grad bekymrer du deg for klimaendringer?
☐ Ikke bekymret i det hele tatt
☐ Litt bekymret
☐ Ganske bekymret
☐ Veldig bekymret
☐ Vet ikke

Syns du det er rart å bli spurt om hva du tenker om klimaendringer, eller synes du det er ok?

Er klima noe du snakker om med vennene dine eller foreldrene dine, eller er det noe som du aldri prater med andre om?

Tema 4 Oppsummerende samtale om hvordan det var å være med på intervjuet

Tema 5 Avrunde

Takke, spørre om vi kan få komme igjen en annen gang og spørre om mer

Intervjuguide fokusgrupper - forstudien til Ungdata+

Fase 1 Rammesetting (informasjon og rolleavklaring) (10 min totalt)

Informasjon

- **Ønske velkommen** – presentasjon av moderator og sekretær – si noe om rollene
- **Intensjonen med prosjektet:** Grunnet til at vi er her i dag er at vi jobber med å lage en helt ny spørreundersøkelse for barn og unge i Vestfold og Telemark. Tema for undersøkelsen er fritid og hvordan barn og unge har det, men også hvordan det er å leve med ulike typer funksjonsnedsettelse. Vi har veldig lyst til å lage spørsmål som er lette å forstå og enkelt å svare på, men det kan være vanskelig å spørre på en fin måte når det gjelder funksjon og funksjonsnedsettelse. Vi trenger derfor hjelp fra dere for å lage gode spørsmål.
- Vi er **veldig glade for** at dere har lyst til å være med oss på dette og tenker at det er en kjempeviktig jobb. Det er kanskje over 10 000 barn som skal svare på undersøkelsen første gang den gjennomføres – så da er det ekstra viktig at vi får til noe bra sammen
- Selv om det er barn fra 5. til 7. trinn som skal svare på Ungdata+ undersøkelsen første gangen, ønsker vi å spørre noen ungdommer som er på deres alder om hvordan det er å bli spurt om funksjonsnedsettelse og hva det betyr for dere. Det er fordi vi ikke ønsker å lage spørsmål som oppleves *feil* å svare på. Vi tror at dere kan hjelpe oss til å lage bedre spørsmål.
- **Opplegget** kommer til å være sånn at vi har noen gamle spørsmål fra ulike gamle undersøkelser fra rundt i verden, som vi ønsker å vise dere først. Så har vi også laga noen oppgaver til dere, der dere sorterer våre forslag og sier hva dere synes er de beste og dårligste løsningene osv.
- **Frivillig og anonymt:** Før vi begynner er det viktig å si at selv om dere er på skolen nå så er det helt frivillig å delta på dette. Du kan også ombestemme deg underveis ved å si fra til oss eller lærer. Ingen vil bli sur eller lei seg for det. Det skal være noe du har lyst til å være med på! Det er også viktig å si at vi ikke kommer til å skrive ned hvem som har sagt hva og vi vil ikke fortelle til noen akkurat hva du har sagt. Undersøkelsen er anonym.
- **spilleregler (rolleavklaring)** – Før vi begynner er det viktig for oss å si at det ikke er lov å snakke stygt om noen her, og at vi ikke vil at dere skal snakke masse med andre etterpå om hvem som sa hva osv. Det er også lov til å være stille, det er ikke noen riktige eller feil svar –

det er lov å være fri og si det man tenker på. Spør gjerne underveis om noe er uklart. Høres det greit ut?

Nå skal vi først lage navneskilt (navnet skal kun brukes til å gjøre det lettere å snakke sammen og vi skal ikke notere hvem som sier hva underveis)

SETT PÅ LYDOPPTAKER!

Fase 2 Erfaringer (ca 10 min)

(formål: å få deltakerne i tale og sirkle inn temaet med utgangspunkt i konkrete erfaringer).

Aller først spør vi om dere kan huske at dere har vært med i digitale spørreundersøkelser (på PC eller mobiltelefon eller ipad) før?

- På skolen eller hjemme?
- Husker dere hvordan dere ble invitert til å være med?
- Husker dere om det var lett eller vanskelig å komme i gang med undersøkelsen/logge seg på?
- Hvordan var det å svare?
- Husker dere noe som var morsomt?
- Husker dere noe som var teit eller vanskelig?

Fase 3 Fokuseringsfasen: Første nøkkelspørsmål om eksisterende spørreskjemamoduler: (ca 15 min)

Vi legger fram en samling av 'gamle' spørreskjemamoduler fra ulike internasjonale og nasjonale spørreundersøkelser der det spørres om funksjonshemming/funksjonsnedsettelse.

HER HAR VI STORE FERDIGUTFYLTE FLIPOVER-VERSJONER AV SPØRRESKJEMAMODULER. VI HENGER DEM OPP PÅ VEGGEN, MEN DELER OGSÅ UT PÅ PAPIR TIL ALLE DELTAKERNE.

Først skal dere vurdere disse i ro og mak og sortere dem slik at de beste versjonene kommer først.

Karakteristika ved spørsmålsmodulene

Er det noe som er bra med å bli spurt på denne måten?

Er det noe som er dumt?

Hva er det som er forskjellene på disse spørreskjemabitene?

Hvordan er det forskjellig?

Hvilke av disse liker dere best? Hvorfor?

Fase 4 Andre nøkkelspørsmål om nye spørreskjemamoduler (ca 30 min)

(alle deltakerne må få snakke ut etter tur, men moderator må gripe inn om det sklir ut eller om noen ikke får slippe til)

Nå skal dere får se på to ulike spørreskjemaspørsmål, først det ene og så det andre. Dette er helt nye spørsmål som foreløpig bare er 'på tegnebrettet'.

DELER UT ARK A MED SPØRSMÅL PÅ (spørsmålet om ulike typer funksjonsnedsettelse).

1. Kan dere først prøve å besvare spørsmål A hver for dere
2. Vil dere si at det er lett eller vanskelig å svare på dette?
3. Er det lett eller vanskelig å velge ut hvilken av svare som passer best for deg?
4. Hva tenker dere at disse spørsmåla egentlig handler om?
5. Føles det feil å svare på dette spørsmålet, på en eller annen måte? Hvordan feil?
6. ville dere syns det var greit eller ugreit å svare på det her i en digital undersøkelse?
7. Tror dere at det er vanskelig for barn 10-12 år å svare på det her? Hvorfor?

DELER UT ARK B MED SPØRSMÅL PÅ (spørsmålet om erfaringer/vurderinger).

1. Kan dere først prøve å besvare spørsmål B hver for dere
2. Vil dere si at det er lett eller vanskelig å svare på dette?
3. Er det lett eller vanskelig å velge ut hvilken av svare som passer best for deg?
4. Hva tenker dere at dette spørsmålet egentlig handler om?

Fase 5 Tilbakeblikk 5 minutter

Oppsummering – moderator skriver på tavla, konklusjoner mht de ulike modulene, elevene kommenterer

- Har vi forstått det riktig?
- Hvordan har det vært for dere å være med på dette?

Intervjuguide fokusgrupper 2 - forstudien til Ungdata+

Fase 1 Rammesetting (informasjon og rolleavklaring) (10 min totalt)

Informasjon

- **Ønske velkommen** – presentasjon av moderator og sekretær – si noe om rollene
- **Intensjonen med prosjektet:** Grunnet til at vi er her i dag er at vi jobber med å lage en helt ny spørreundersøkelse for barn og unge i Vestfold og Telemark. Tema for undersøkelsen er fritid og hvordan barn og unge har det, men også hvordan det er å leve med ulike typer funksjonsnedsettelse. Vi har veldig lyst til å lage spørsmål som er lette å forstå og enkelt å svare på, men det kan være vanskelig å spørre på en fin måte når det gjelder funksjon og funksjonsnedsettelse. Vi trenger derfor hjelp fra dere for å lage gode spørsmål.
- Vi er **veldig glade for** at dere har lyst til å være med oss på dette og tenker at det er en kjempeviktig jobb. Det er kanskje over 10 000 barn som skal svare på undersøkelsen første gang den gjennomføres – så da er det ekstra viktig at vi får til noe bra sammen
- Selv om det er barn fra 5. til 7. trinn som skal svare på Ungdata+ undersøkelsen første gangen, ønsker vi å spørre noen ungdommer på deres alder først, om hvordan det er å bli spurt om funksjonsnedsettelse og hva det betyr for dere. Det er fordi vi ikke ønsker å lage spørsmål som oppleves *feil* å svare på. Vi tror at dere kan hjelpe oss til å lage bedre spørsmål.
- **Opplegget** kommer til å være sånn at vi har noen gamle spørsmål fra ulike gamle undersøkelser fra rundt i verden, som vi ønsker å vise dere først. Så har vi også laga noen oppgaver til dere, der dere sorterer våre forslag og sier hva dere synes er de beste og dårligste løsningene osv.
- **Frivillig og anonymt:** Før vi begynner er det viktig å si at selv om dere er på skolen nå så er det helt frivillig å delta på dette. Du kan også ombestemme deg underveis ved å si fra til oss eller lærer. Ingen vil bli sur eller lei seg for det. Det skal være noe du har lyst til å være med på! Det er også viktig å si at vi ikke kommer til å skrive ned hvem som har sagt hva og vi vil ikke fortelle til noen akkurat hva du har sagt. Undersøkelsen er anonym.
- **Spilleregler (rolleavklaring)** – Før vi begynner er det viktig for oss å si at det ikke er lov å snakke stygt om noen her, og at vi ikke vil at dere skal snakke masse med andre etterpå om hvem som sa hva osv. Det er også lov til å være stille, det er ikke noen riktige eller feil svar –

det er lov å være fri og si det man tenker på. Spør gjerne underveis om noe er uklart. Høres det greit ut?

Nå skal vi først lage navneskilt (navnet skal kun brukes til å gjøre det lettere å snakke sammen og vi skal ikke notere hvem som sier hva underveis)

SETT PÅ LYDOPPTAKER!

Fase 2 Begrepskartlegging

Formål: å få fram hvilke ord og uttrykk deltakerne bruker om seg selv og sine egne grupper, i skolen og ellers. Dessuten å få informasjon om hvordan disse kategoriene kan forstås/hva slags fenomener de beskriver. Med dette mener vi for eksempel om de tenker om [de ulike] kategoriene som tilstander, diagnoser, eller prosesser. Om de definerer dette primært i forhold til varighet (hvor lenge), 'evighet'/'midlertidighet' (flyktig eller evig), hyppighet (hvor ofte), antall (problemer) eller størrelse (på problemene). Og deretter, om tid og krefter, også snakke om hva slags konsekvenser de ulike fenomenene har.

Vi tar tak i to-fire slike ord og uttrykk fra diskusjonen og skriver dem opp på hver sin store plakat på veggen. Deretter ber vi dem beskrive dem ved å bruke små postit-lapper eller ev bare skrive rett på arket.

Hva skiller eleven i denne klassen fra andre klasser på denne skolen?

Har dere et eget navn på denne klassen, eller dere elever som går i denne klassen?

Hvilke ord kan brukes for å beskrive det å være funksjonshemmet her?

Dersom dere fikk velge, hvilket av de to ordene *funksjonsnedsettelse* og *funksjonshemminger* føler dere er best å bruke om folk? Hva forbinder dere med de to ordene?

Fase 3 Fokusering: Utkastet pr mars til modul om funksjonsnedsettelse for Ungdata+

DELER UT ARK MED DE NYE SPØRSMÅLENE PÅ (modulen om ulike typer funksjonsnedsettelse)

Kan dere først prøve å besvare spørsmålene hver for dere.

1. Hva syns dere om disse spørsmåla?
2. Hvilke av spørsmåla var vanskelige å besvare? Hvorfor?
3. Hva syns dere om at vi har laga spørsmål for ulike typer av funksjonsnedsettelse?

4. Hvilke av spørsmåla var lettest å svare på, da? Hvorfor det?

5. Ville dere syns det var greit eller ugreit å svare på det her selv i en digital undersøkelse, altså på pc?

6. Tror dere at det er vanskelig for barn 10-12 år å svare på det her? Hvorfor?

DELE UT ARK MED BARE SVARSKALAER:

Nå skal vi se mer på de svara som dere måtte velge mellom. (DELER UT DEN SOM ER I SKJEMA PR MARS).

Nei, aldri	Ja, noen ganger	Ja, ofte	Hele tida
------------	-----------------	----------	-----------

1. Hva tenker dere er forskjellen på 'Ja, noen ganger' og 'Ja, ofte' her?
2. Hvor ofte er egentlig ofte for dere?
3. Hvor ofte er 'noen ganger'?

DERSOM TID:

SE PÅ SKALAEN MED ALDRI OPPLEVD – SJELDENT OPPLEVD – OPPLEVD NOEN GANGER- OPPLEVER HELE TIDA

Alternativ svarskala som handler om hyppighet:

Jeg har aldri opplevd dette	Jeg har sjeldent opplevd dette	Jeg har opplevd dette noen ganger	Jeg opplever dette hele tiden
-----------------------------	--------------------------------	-----------------------------------	-------------------------------

1. Hva tenker dere om disse svarene?
2. Er 'opplevd' et fint ord å bruke om det å ha problemer?
3. Betyr 'sjeldent' noe som er mer enn 'aldri', eller betyr det egentlig det samme?

DERSOM TID:

SE PÅ SKALAEN MED INGEN PROBLEMER – LITT PROBLEMER – STORE PROBLEMER – IKKE I DET HELE TATT

Alternativ svarskala som handler om 'antall/omfang/dybde' av problemer:

Nei, jeg har ingen problemer	Ja, jeg har litt problemer	Ja, jeg har store problemer med dette	Ja, jeg kan ikke dette i det hele tatt
------------------------------	----------------------------	---------------------------------------	--

1. Hva syns dere om denne, da? Er dette lettere eller vanskeligere å svare på enn den forrige [den første vi så på]? Hvorfor?
2. Hvem er lettest å lese fort?
3. Hvis noen sier de har 'litt problemer', hva tenker dere at det betyr?
4. Hva betyr det for dere å ha 'store problemer'?

Oppsummerende om skjema

Er det noe som er bra med å bli spurt på denne måten?

Hvilke av disse liker dere best? Hvorfor?

Fase 5 Tidligere erfaringer med spørreskjemaundersøkelser - ca 10 minutter

(formål: å få deltakerne i tale og sirkle inn temaet med utgangspunkt i konkrete erfaringer).

Nå skal vi snakke litt om spørreskjemaer som dere kanskje har svart på tidligere. Kan dere huske at dere har vært med i digitale spørreundersøkelser (på PC eller mobiltelefon eller ipad) før?

- Var det på skolen eller hjemme? Hvordan var settingen?
 - Var dette online på skolen med andre i klasserommet?
 - Online på skolen i enerom, altså at dere satt alene?
 - Fylte dere inn på ark med penn eller blyant, og med andre elever i klasserommet?
- Husker dere om det var lett eller vanskelig å komme i gang med undersøkelsen/logge seg på?
- Hvordan var det å svare?

Fase 6 Tilrettelegging i spørreundersøkelser

Nå skal vi snakke mer om spørreskjema og hvordan vi kan gjøre det bedre for dere å svare.

- Hva tenker dere er viktig for at dere kan besevare spørreundersøkelser
- Hvis dere trenger hjelp til å forstå, hvordan er det at noen sitter sammen med deg å svarer?

Fase 7 Tilbakeblikk 5 minutter

Oppsummering – moderator skriver på tavla, konklusjoner mht de ulike modulene, elevene kommenterer

- Har vi forstått det riktig?
- Hvordan har det vært for dere å være med på dette?

Intervjuguide fokusgruppe intervjuer skoleansatte

Velkommen

Jeg heter ... og dette er Vi kommer fra Universitetet i Sørøst-Norge for å snakke med dere som er ansatte på skolen om hvordan dere avgjør hvem som kan delta på spørreundersøkelser og hvem elever som ikke får delta.

- *Hva er ungdatab+*?

Formål, hva intervjuet går ut på, rollefordelingen: at en av oss snakker og en av oss er stille, mens den andre noterer i en bok. Konfidensialitet ved lydopptak. Prosjektet er godkjent av SIKT. Skolen, ansatte og elever blir alle anonymisert.

Formaliteter

Vi ønsker å ta opp lyd med diktafonen for å lettere kunne benytte datamateriale til dets formål. Derfor er det viktig at vi snakker etter tur, slik at det blir enklere for oss å transkribere i etterkant.

Tema 1 – utvelgelse av skolen

Deltar denne skolen i elevundersøkelsen?

Hvem tar avgjørelse om deltakelse?

Har det noen ganger vært vurdert om elevene på denne skolen skal delta i Ungdata undersøkelsen?

Tema 2 – utvelgelse av elever

Hvordan velger skolen ut hvem som kan eventuelt kan delta på Elevundersøkelsen?

Har dere fastsatte prosedyrer for å vurdere elevens deltakelse på ulike spørreundersøkelser?

Hender det at dere hjelper elever som sliter med å svare?

Tema 3 – gjennomføring av Ungdata+

- Rigging
- Tilrettelegging

En målsetting i spørreundersøkelser er en så høy deltakelse som mulig. I Ungdata+ ønsker vi også at elever som har funksjonsnedsettelse, både fysisk og kognitivt, også skal delta. I tillegg ønsker vi også at de som ikke er på skolen skal kunne delta.

Våre erfaringer er at det er stor variasjonsbredde i elevens svarferdigheter.

Hvordan kan vi nå fram med undersøkelsen til de elevene som av ulike grunner ikke kan være på skolen?

Hvordan bør systemet og/eller rutinen være for at dere skulle kunne differensiere mellom hvilke elever som deltar?

Går det an å fastsette kriterier for hva som er fornuftig deltakelse og ikke?

Hva tenker dere om en bisitter rolle i spørreundersøkelser til elever?

Informasjonsbrev til Ungdata-ansvarlige

Deltakelse i Ungdata for elever med funksjonsnedsettelse

Et forprosjekt til Ungdata+, kalt Tilgjengelighetsstudien, setter søkelys på hvordan elever med funksjonsnedsettelse i 5.-7. trinn i større grad kan bli med i digitale undersøkelser, som f.eks. Ungdata. Målsettingen er å kartlegge hva som har vært lokal praksis rundt gjennomføring, og å utrede hvordan elever med lese- og skrivevansker eller funksjonsnedsettelse som bevegelses-, syns- eller hørselsfunksjon, og kognitive funksjonsnedsettelse i større grad kan inkluderes i digitale spørreundersøkelser i skolen i framtida.

En del av prosjektet innebærer å undersøke hvordan kommunene og skolene i Vestfold og Telemark vurderer utfordringer knyttet til inkludering/ekskludering av hvordan elever med funksjonsnedsettelse i Ungdata-undersøkelsene.

I forbindelse med prosjektet ønsker vi å invitere alle Ungdata+-koordinatorene i fylket til et fokusgruppeintervju for å høre litt om deres erfaringer fra Ungdata og tanker om tematikken. Vi ser for oss at samtalen vil dreie seg rundt disse hovedspørsmålene:

- Hvordan vurderer kommunen hvilke skoler, elevgrupper og klasser som inviteres til å delta?
- Hvordan vurderer kommunene/skolene elevenes deltakelsesevne og svarkompetanse?
- Hva er de største utfordringene for inklusjon av elever med funksjonsnedsettelse i Ungdata, og hvilke grupper gjelder dette?
- Hvordan legges det eventuelt til rette for at barn og unge med ulike funksjonsnedsettelse kan delta i Ungdata?

Vi har satt av tid til intervjuer på 4 ulike datoer. Vi håper du har anledning til å delta på én av disse! Intervjuene vil være i maks en time, og vil foregå på Teams, altså digitalt. Tidspunktene er:

06. januar kl. 10-11
10. januar kl. 10-11
11. januar kl. 10-11
17. januar kl. 10-11

Send tilbakemelding på hvilke datoer som passer innen 3. januar til: rosanne.kristiansen@korus-sor.no

Dersom dere ikke har mye erfaring med Ungdata fra tidligere, kan det allikevel være nyttig å høre deres tanker rundt denne tematikken.

De som vil gjennomføre intervjuene er Rosanne Kristiansen og Ingvild Vardheim fra KORUS Sør.

Tilgjengelighetsstudien ledes av Universitetet i Sørøst-Norge, og øvrige prosjektdeltakere er KORUS Sør, NOVA og FFO.

For mer informasjon: kontakt Rosanne Kristiansen, KORUS Sør
Vi ser fram til å høre fra dere!

God jul!

Hilsen Rosanne Kristiansen og Ingvild Vardheim, KORUS Sør

Intervjuguide Kommunekontakter

Introduksjon

Velkommen og introduksjon

Spørsmålene

Da starter vi på spørsmålene – jeg tenker vi tar runda for hvert spørsmål, og så åpner for innspill, replikker, kommentarer, om dere kommer på noe underveis:

- Hvordan vurderer kommunen (gjennom dere som koordinatorene) hvilke skoler, elevgrupper og klasser som inviteres til å delta?
- Hvem tar disse avgjørelsene/hvor mange er involvert i eventuelle avgjørelser?

Noe mer før neste spørsmål?

- Hvordan vurderer kommunene/skolene elevenes deltakelsesevne og svarkompetanse? (Vi ønsker også å snakke med noen kontaktpersoner ved skolene i kommunene om dette).
- Hva mener dere er de største utfordringene for inklusjon av elever med funksjonsnedsettelse i Ungdata, og hvilke grupper gjelder dette?

Noe mer før neste spørsmål?

- Hvordan legges det eventuelt til rette for at barn og unge med ulike funksjonsnedsettelser kan delta i Ungdata? Eller hvordan synes dere det burde legges til rette? Tips?
- Vil dere si at det er stor grad av lokal utforming/tilpasning av gjennomføringen for elever med særskilte behov (dvs enkeltskolene bestemmer selv hvordan de vil håndtere dette), eller legges det tydelige føringer for gjennomføringen fra sentralt hold i kommunen?

Noe mer på dette?

Til sist: har dere noen kontaktpersoner på skolene dere anbefaler at vi snakker med?

Intervjuguide

Individuelle intervjuer Tilgjengelighetsstudien mai-juni 2023

Struktur på intervjuene

Velkommen (rammesetting, fra løst prat til informasjon om hva som skal skje. Formaliteter)

Jeg heter ... og dette er Vi kommer fra Universitetet i Sørøst-Norge for å snakke med dere som går på skolen her.

Formaliteter

- Vi ønsker å ta opp lyd med diktafonen for å huske hva som skjedde
- Er det greit for deg at vi tar opp lyden?
- Har du lyst til å spørre oss om noe før vi starter?

Tema 1 Erfaringer

Hvordan syns du det var å svare på undersøkelsen?

Var det noe som var fint med å svare?

Var det noe som var vanskelig?

Var det noe som var dumt?

Var det lett eller vanskelig å svare på spørsmåla i skjemaet?

Er det noe som voksne kan gjøre for å gjøre det lettere for barn å svære på Ungdata pluss neste gang?

Tema 2 Spesifikke inntrykk fra spørreskjemaet

Husker du noen spesielle spørsmål i skjemaet som var særlig vanskelige å svare på? Ev hvorfor?

Eller noen spesielle ord som du ikke visste hva betydde?

Husker du noen spesielle spørsmål som var morsomme?

Noen som var dumme å svare på?

Var det noen ganger at du skulle ønske du kunne fått hjelp til å fylle inn? Fikk du noe hjelp? Husker du hvor du var i spørreskjemaet når du gjerne ville hatt hjelp?

Tema 3 Den tekniske løsningen

Først må jeg spørre om du svarte på alle spørsmålene?

Hvordan var det å åpne spørreskjemaet på skjermen/PC-en?

Gikk det greit å legge inn brukernavn og passord?

Hvordan var det å hoppe videre i skjemaet?

Hente det noen ganger at du gikk tilbake og svarte på noe om igjen, eller at du retta på svarene?

Syns du det var lett eller vanskelig å lese spørsmålene? Svaralternativene?

Tema 4 Oppsummering

Gå igjennom hovedpunktene vi har snakka om

Tema 5 Avrunde

Takke, spørre om vi kan få komme igjen en annen gang og spørre om mer

Ungdata pluss-undersøkelsen: Instruks til administrator

Takk for at du har påtatt deg å lede timen hvor elevene skal fylle ut spørreskjemaet for Ungdata pluss-undersøkelsen. I denne sammenheng omtales du som «administrator». Datainnsamlingen foregår fra 30. mai og ut skoleåret.

Administrator plikter å lese og følge innholdet i denne informasjonen før selve gjennomføring av undersøkelsen. Instruksjonen består av 5 sider.

Hva er Ungdata pluss?

- Ungdata pluss er en undersøkelse om barn som vokser opp i Vestfold og Telemark. Barna vil bli fulgt fra de går i 5.–7.-klasse, gjennom ungdomstiden, til de er voksne.
- Den første datainnsamlingen gjennomføres i 2023. Neste er planlagt i 2026, når elevene går på ungdomstrinnet.

Hva er formålet med undersøkelsen og hvordan brukes resultatene?

- Målet med undersøkelsen er å få ny kunnskap om hvordan barn og unge i Vestfold og Telemark har det, hva de gjør i fritiden sin og hvordan de opplever ulike sider ved nærmiljøet.
- Fordi vi skal følge barna over tid får vi mulighet til å undersøke hvilken betydning dette har for blant annet deres helse og livskvalitet fra barndom til voksen.
- Resultatene vil brukes til forskning, i forebyggende barne- og ungdomsarbeid, og i politikktutvikling og styring på lokalt, regionalt og nasjonalt nivå.

Hva spør vi om i Ungdata pluss?

- Barna får spørsmål om temaer knyttet til ulike sider ved livet sitt. Blant annet fritid og fritidsaktiviteter, familie og venner, helse og trivsel, mobbing, om personlighet, funksjonsnedsettelse, oppvekststed og sosioøkonomisk bakgrunn.
- Spørsmålene kan du se i spørreskjemaet du har fått tilsendt på e-post.

Hvem kan delta?

- Det er bare de barna som er blitt påmeldt av minst én av sine foresatte som kan delta.

Det er frivillig å delta!

- Det er frivillig å delta for barna som er meldt på undersøkelsen. Barna kan altså selv velge om de vil svare på undersøkelsen. Dette kan barna bestemme før eller etter at de får delt ut innloggingskoden sin.

Om personvern

- For at vi skal kunne følge de samme barna over tid trenger vi å vite hvem som takket ja til å delta, for å kunne kontakte dem igjen ved neste datainnsamling.
- Undersøkelsen er derfor ikke anonym. Det vil bli behandlet personopplysninger.
- Alle opplysninger som samles inn behandles konfidensielt og i samsvar med personvernregulverket. De som deltar i prosjektet, vil ikke kunne bli gjenkjent når resultater publiseres.

Beredskap

- I undersøkelsen er det med spørsmål om forhold som kan vekke følelser eller reaksjoner hos noen. Helsepsykepleier/skolehelsetjenesten skal være klar med beredskap i etterkant av undersøkelsen for de som har behov for det.

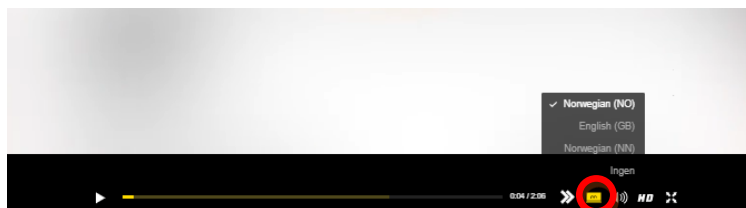
Skriv opp på tavla

- Nettsiden for innlogging i undersøkelsen: www.svarfabrikken.no
- Kontaktinformasjon til helsesykepleier/helsesøster
- Kors på halsen sin hjemmeside: www.korspahalsen.no
- På slutten av spørreskjemaet informeres det om mulighetene for å henvende seg til skolehelsetjenesten og Røde Kors' anonyme samtaletilbud «Kors på halsen».

Informasjon til elevene før gjennomføringen via film eller opplesing av standardtekst

- Alle som deltar skal være klar over formålet med undersøkelsen, at det er frivilling å delta og at de når som helst kan trekke seg fra undersøkelsen.
- Administrator skal vise informasjonsfilmen som er laget spesielt for elevene som deltar i Ungdata pluss-undersøkelsen.
- Hvis ikke det er mulig å vise filmen, skal administrator lese teksten på side 3 i «Instruks til administrator» høyt for klassen.
- Filmen/standardteksten gir elevene informasjon om hva undersøkelsen skal brukes til, og hvilke rettigheter de har. [Trykk her for å se informasjonsfilmen.](#)
- Filmen er tekstet, og man kan velge mellom teksting på bokmål, nynorsk og engelsk.
- Nederst under filmen kan du velge språk for tekstingen av filmen. Man kan velge mellom bokmål (Norwegian (NO)), Engelsk og nynorsk (Norwegian (NN)).
- Trykk på denne tasten for å få opp språkmenyen, og velg språk. Se illustrasjonen under.

Illustrasjon 1.

Språkvalg og opplesing av spørsmål

- Det finnes tre språkvalg: bokmål, nynorsk og engelsk. Eleven velger språk ved å trykke på det aktuelle språket under «Neste-knappen» i spørreskjemaet. De kan bytte mellom språk mens de svarer på undersøkelsen.
- Elever som ønsker det, kan få opplest spørsmålet ved å markere teksten de ønsker opplest. Det er viktig at de som skal bruke denne funksjonen bruker hodetelefoner.
- Les mer om tilrettelegging for de som har behov for det på neste side.

Anbefalt tilrettelegging for elever som har behov for det

Barn og unge med funksjonsnedsettelse er underrepresentert i spørreskjemaundersøkelser. En av årsakene til lav representasjon er at elever ikke blir inkludert, eller at undersøkelsene er for krevende å gjøre under ordinære forhold. I Ungdata pluss ønsker vi at alle elever som har lyst til å delta skal få mulighet til å delta, dersom foreldrene samtykker. Dette gjelder også elever med fysiske og/eller kognitive funksjonsnedsettelse, skrive- og lesevansker, ADHD eller andre utfordringer som gjør at undersøkelsen er noe mer krevende å gjennomføre.

Derfor har vi laget en liste med anbefalinger for elever som krever ekstra tilrettelegging. Selv om anbefalingene handler om ulike former for støtte er det viktig å understreke at undersøkelsen alltid skal gjennomføres på en slik måte at elevenes autonomi og konfidensialitet sikres. Elever med behov for tilrettelegging skal fremdeles selv bestemme hva eller hvordan de svarer på spørsmålene. Administrator skal ikke diskutere svarene med eleven og heller ikke se svarene.

Behov for å sitte i eget rom

Dersom eleven har behov for ro, anbefales det å plassere elever i mindre grupper. Dette kan være aktuelt på alle skoler. Elevene bør da plasseres med ansiktene mot hverandre slik at de ikke ser hverandres skjermer. Videre bør det sikres at elevene ikke diskuterer spørsmål og svar seg imellom.

Noen elever har kanskje også behov for å sitte alene, da bør eleven ha tilgang til en kontaktperson.

Behov for å ta pauser i svarprosessen

Noen elever har behov for pauser underveis i svarprosessen, eller behov for lengre svartid. For denne gruppen vil det være mulig å dele opp besvarelsen i flere omganger. Første gang man svarer gjelder koden/tilgangen i tre timer, men dette er det mulig å forlenge. Når de tre timene er gått ut kan det overstyres fra NOVA. Svarprosessen kan dermed deles opp til å gå over flere dager (men alltid i tre timers intervaller).

Prosessen må koordineres ved at lærer sier fra til NOVA om hvilke elever som har dette behovet, og avtaler når koden skal brukes neste gang. Er det behov for å åpne koden igjen etter at den er utløpt ta kontakt med Ungdata-sekretariatet på ungdata@oslomet.no.

Behov for å få hjelp til å forstå spørsmål og svaralternativer

Bruk av bisitter kan være aktuelt dersom eleven har behov for assistanse i svarprosessen.

Assistent/bisitter og elev bør sitte med ansiktet mot hverandre i rommet. Assistent/bisitter-rollen vil være å hjelpe til med det tekniske og eventuelt svare på spørsmål dersom eleven lurer på noe i spørreskjemaet. Dette må organiseres slik at bisitteren ikke kan se svarene, og heller ikke diskuterer svarene med eleven. Bisitteren kan sitte med et digitalt testskjema oppe på sin skjerm samtidig som eleven svarer. [Trykk her for å gå til dette skjema](#). I tillegg kan bisitteren ha tilgang til PDF-versjonen av spørreskjemaet man kan klikke seg gjennom på forhånd.

Hvem er ansvarlig for undersøkelsen?

Ungdata pluss er et samarbeid mellom Velferdsforskningsinstituttet NOVA ved OsloMet – storbyuniversitet, Universitetet i Sørøst-Norge (USN), KORUS Sør og Vestfold og Telemark fylkeskommune.

Kontaktinformasjon

Har du spørsmål om undersøkelsen kontakt med Ungdatasenteret ungdata@oslomet.no

Support ved tekniske problemer

Kontakt Rambøll: 409 03 300 / skjemasupport@ramboll.no

SLIK SKAL UNDERSØKELSEN GJENNOMFØRES - ADMINISTRATORS HUSKELISTE

FØR UNDERSØKELSEN GJENNOMFØRES

- Undersøkelsen er nettbasert. Administrator må sørge for at det finnes nok datamaskiner/nettbrett til alle som skal delta.
- Administrator skal på forhånd ha klart for seg hvilke elever som skal delta.
- Administrator må sikre at verken elevene som skal delta, eller de som ikke skal delta, opplever det som ubehagelig å evt. utgjøre en mindre gruppe.
- Det må settes av minimum én skoletime til undersøkelsen.
- Administrator skal ha tilgang til en papirutgave av spørreskjemaet (papir-/elektronisk versjon). [For en elektronisk kopi av spørreskjemaet trykk her.](#)
- Administrator eller lærerne skal ikke gjennomgå spørreskjemaet med elevene i forkant.
- Administrator skal på forhånd ha fått utdelt de personlige kodene elevene skal bruke for å logge seg inn for å besvare undersøkelsen.

ELEVENE SKAL HA GOD INFORMASJON

- Alle som deltar skal være klar over formålet med undersøkelsen, at det er frivilling å delta og at de når som helst kan trekke seg fra undersøkelsen.
- Administrator skal vise informasjonsfilmen eller lese opp standardteksten, som er laget spesielt for Ungdata pluss-undersøkelsen.

SELVE GJENNOMFØRINGEN

- Undersøkelsen skal gjennomføres på lik linje med en prøve. Det vil si at elevene ikke skal sitte sammen eller snakke sammen når de svarer på undersøkelsen.
- Elevene skal plasseres slik at de ikke kan se hverandres svar.
- Administrator kan hjelpe elever med tekniske spørsmål og eventuelle uklarheter i spørreskjemaet. Administrator skal ikke fylle ut svarene for eleven.
- Administrator skal ikke under noen omstendigheter følge med på elevenes besvarelser.
- Elever som er ferdig før timens slutt, bør ikke forlate klasserommet/lokalet.
- For de barna som ikke skal delta i undersøkelsen skal det være et alternativt pedagogisk opplegg. Det kan f.eks. være å lese i egenvalgt bok, løse skoleoppgaver på digitale læringssider, utlevering av et eget arbeidsark med oppgaver eller liknende.
- Skolen velger om de som ikke deltar skal være i samme rom som de som deltar.
- Gjennomføringen bør tilrettelegges for elever som har behov for det, hvis det er mulig. Se anbefalingene på side tre.
- Det skal organiseres «oppsamlingsheat» for elever som ikke var til stede, pga sykdom eller annet fravær, da undersøkelsen ble gjennomført.

Følgende leses høyt hvis informasjonsfilmen ikke er vist:

Ungdata pluss er en spørreundersøkelse for deg som går i 5., 6. eller 7.klasse. Målet er å finne ut av hva barn i fylket gjør på fritiden og hvordan dere har det. Når du begynner på ungdomsskolen, vil du få tilbud om å svare på et nytt spørreskjema.

Svarene fra undersøkelsen vil brukes av forskerne— og de vil gi kunnskap til de som bestemmer i kommunen vår. Dette er nyttig i arbeidet for å gjøre det bedre å vokse opp. Nå og i fremtiden.

Ungdata pluss gjennomføres bare i Vestfold og Telemark.

Det er mange forskjellige spørsmål i undersøkelsen. Det er spørsmål om stedet hvor du bor, venner og foreldre, om deg selv, og hvordan du har det og om hva du driver med på fritiden. Du får også spørsmål om skole, om mobbing, om hvordan du bruker mobilen og om du spiller dataspill.

Svarene dine behandles konfidensielt. Det betyr at ingen kan se hva akkurat du har svart - når resultatene presenteres.

Det er frivillig å delta. Du bestemmer selv om du ønsker å være med eller ikke! Hvis du ikke ønsker å være med, ikke logg deg inn i undersøkelsen. Velger du å være med, svarer du så godt du kan! Det er ingen riktige eller gale svar. Det er også helt greit om du hopper over spørsmål du ikke forstår- eller ikke ønsker å svare på. Du kan slutte å svare på spørsmål underveis og du trenger ikke å si hvorfor. Nå vil du få utdelt en kode. Den kan du bruke til å logge deg inn i undersøkelsen.

Hvis du ønsker å snakke med noen etter at du har svart på undersøkelsen kan du snakke med helsesykepleier på skolen eller en annen voksen du stoler på.

Lykke til!

Ungdata pluss-undersøkinga: Informasjon til kontaktpersonen på skulen

Takk for at du har sagt deg villig til å vere kontaktperson og koordinere gjennomføringa av Ungdata pluss-undersøkinga på skulen. Datainnsamlinga går føre seg i perioden frå 30. mai og ut skuleåret. I dette skrivet finn du informasjon om prosedyrane for gjennomføringa og kva oppgåvene dine er i samband med gjennomføringa. Sjå òg hugselista på side 4.

Kva er Ungdata pluss?

- Ungdata pluss er eit undersøking om barn som veks opp i Vestfold og Telemark. Barna kjem til å bli følgde opp frå dei går i 5.–7.-klasse, opp gjennom ungdomstida og fram til dei er vaksne.
- Den første datainnsamlinga vil gå føre seg i mai–juni 2023. Den neste datainnsamlinga skal etter planen skje i 2026, når elevane går på ungdomstrinnet.

Kva er føremålet med undersøkinga, og korleis blir resultatata brukte?

- Føremålet med Ungdata pluss er å få ny kunnskap om korleis barn og unge i Vestfold og Telemark har det, kva dei gjer i fritida og korleis dei opplever ulike sider ved nærmiljøet sitt.
- Fordi vi skal følgje barna over tid, får vi moglegheita til å undersøkje kva dette har å seie for helse og livskvaliteten deira o.a. frå barndomen fram til dei blir vaksne.
- Resultata skal brukast til forskning, i førebyggjande barne- og ungdomsarbeid og i politikkkutvikling og styring på lokalt, regionalt og nasjonalt nivå.

Kva vi spør om i Ungdata pluss

- Barna får spørsmål om tema som gjeld ulike sider ved livet deira, mellom anna fritid og fritidsaktivitetar, familie og venner, helse og trivsel, mobbing, personlegdom, funksjonsnedsetjingar, oppvekststad og sosioøkonomisk bakgrunn.
- Du kan sjå spørsmåla i spørjeskjemaet du har fått på e-post.

Kven kan delta?

- Berre dei barna som minst ein av dei føresette har meldt på, skal delta.
- **Som kontaktperson vil du få ei liste over kva for barn som er påmelde på kvart klasstrinn / i kvar klasse.**

Det er frivillig å delta!

- Det er frivillig å delta for barna som er melde på undersøkinga. Barna kan altså sjølve velje om dei vil svare på undersøkinga.

Personvern

- For at vi skal kunne følgje dei same barna over tid treng vi å vite kven som takka ja til å delta, slik at vi kan kontakte dei igjen i samband med neste datainnsamling.
- Undersøkinga er difor ikkje anonym. Vi kjem til å behandle personopplysningar.
- Alle personopplysningane vi samlar inn, blir behandla konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Det vil ikkje vere mogleg å kjenne att dei som deltek i prosjektet, når resultatata blir publiserte.

Beredskap

- Undersøkinga inneheld spørsmål om ting som kan vekke kjensler eller reaksjonar hos nokre. Det er viktig at helsesjuepleiar/skulehelsetenesta er tilgjengeleg med beredskap etter undersøkinga for elevar som måtte trenge det. På slutten av spørjeskjemaet blir det

informert om moglegheitene for å kontakte skulehelsetenesta og Raudekrossen sitt anonyme samtaletilbod «Kors på halsen».

Praktisk gjennomføring på skulen

- Undersøkinga blir gjennomført på skulen ved at elevane som deltek, svarer på eit elektronisk spørjeskjema i ein skuletime. Det tek omtrent 30 minutt å fylle ut skjemaet.
- Skulen må leggje til rette for at undersøkinga blir gjennomført på ein slik måte at det er mogleg for alle elevane å delta, anten via datamaskin eller nettbrett.
- Undersøkinga skal administrerast av ein lærar eller ein annan vaksenperson i klasserommet.
- Elevane svarer på undersøkinga ved å logge seg inn på www.svarfabrikken.no med ein personleg kode. Koden gjeld i tre timar frå eleven loggar inn. Dersom det er naudsynt å opne koden att etter at den har gått ut, må ein kontakte Ungdata-sekretariatet på ungdata@oslomet.no.
- Som kontaktperson ved skulen får du brukartilgang til Ungdata pluss si tekniske løysing – Ungdata pluss-portalen. Du skal laste ned innloggingskodane til elevane frå portalen.
- Kontaktpersonen ved skulen må fordele innloggingskodane til dei som skal administrere datainnsamlinga i klassane.
- Spørjeskjemaet blir sendt til kontaktpersonen ved skulen, som skal sørge for at administratoren har spørjeskjemaet tilgjengeleg i klasserommet.
- Instruks til administrator inneheld ei lenkje til eit elektronisk spørjeskjema, som er ein kopi av skjemaet barna svarer på. [Trykk her for å gå til dette skjema.](#)
- Administratoren eller lærarane skal ikkje gå gjennom spørjeskjemaet med elevane på førehand.

Undersøkingsopplegget

- Det må setjast av minst 45 minutt til undersøkinga.
- Undersøkinga skal gjennomførast på lik linje med ein prøve. Det er viktig å leggje til rette for at elevane sit kvar for seg og blir plasserte slik at dei ikkje kan sjå kvarandre sine svar.
- Undersøkinga skal gjennomførast på lik linje med ein prøve. Skulen må leggje til rette for at elevane kan sitje kvar for seg under gjennomføringa. Elevane skal plasserast slik at dei ikkje kan sjå kvarandre sine svar.
- Administrator kan hjelpe elevar med tekniske spørsmål og eventuelle uklarheiter i spørjeskjemaet. Administrator skal ikkje fylle ut svara for eleven. Administrator skal aldri følgje med på kva elevane svarer.
- Elevar som ikkje deltek, skal ha eit alternativt pedagogisk opplegg. Vi tilrår ein aktivitet på datamaskin eller nettbrett slik at det ikkje er openbert kven som ikkje deltek.
- Skulen må sikre at situasjonen ikkje blir unødvendig ubehageleg for elevar som ikkje får lov av sine føresette til å delta i undersøkinga.
- Før elevane svarer på undersøkinga, SKAL dei få informasjon om undersøkinga ved å sjå informasjonsfilmen om undersøkinga eller ved at det blir lese opp ein standardtekst for dei (sjå neste avsnitt).
- Det finst tre språkval: bokmål, nynorsk og engelsk. Eleven vel språk ved å trykke på det aktuelle språket under «Neste-knappen» i spørjeskjemaet.
- Elevar som ønskjer det, kan få spørsmålet lese opp for seg ved å markere teksten dei ønskjer å få opplesen. Det er viktig at dei som skal bruke denne funksjonen bruker hovudtelefonar.
- Les meir om tilrettelegging for dei som treng det, på side 3.

Elevane skal få god informasjon før dei svarer: Vis filmen eller les opp standardteksten

- Alle som skal delta, skal vere klare over føremålet med undersøkinga, at det er frivillig å delta, og at dei når som helst kan trekkje seg frå undersøkinga.
- Administrator skal vise informasjonsfilmen, som er laga spesielt for elevane som deltek i Ungdata pluss-undersøkinga. Filmen gjev elevane informasjon om kva undersøkinga skal brukast til og kva rettar dei har. [Trykk her for å sjå filmen](#).
- Filmen er teksta, og ein kan velje mellom teksting på bokmål, nynorsk og engelsk.
- Dersom det ikkje let seg gjere å vise filmen, skal administrator lese teksten på side 3 i «Instruks til administrator» høgt for klassen.

Tilrådd tilrettelegging for elevar som treng det

Barn og unge med funksjonsnedsetjingar er underrepresenterte i spørjeskjemaundersøkingar. Ein av årsakene til den låge representasjonen er at elevane ikkje blir inkluderte, eller at det er for krevjande å gjennomføre undersøkingane under ordinære tilhøve. Ungdata pluss ønskjer at alle elevar som har lyst, skal få moglegheita til å delta, dersom foreldra samtykkjer. Dette gjeld òg elevar med fysisk og/eller kognitive funksjonsnedsetjingar, lese- og skrivevanskar, ADHD eller andre utfordringar som gjer det meir krevjande å gjennomføre undersøkinga.

Difor har vi laga ei liste med tilrådingar for elevar som treng ekstra tilrettelegging. Sjølv om tilrådingane gjeld ulike former for støtte, er det viktig å understreke at undersøkinga alltid skal gjennomførast på ein måte som sikrar elevane sin autonomi og konfidensialitet. Elevar som treng tilrettelegging, skal framleis sjølv bestemme kva eller korleis dei svarer på spørsmåla.

Administratoren skal ikkje diskutere svara med eleven og heller ikkje sjå svara.

Eige rom

Dersom eleven treng ro, tilrår vi at elevane blir plasserte i mindre grupper. Dette kan vere aktuelt på alle skular. Elevane bør i så fall plasserast med ansikta mot kvarandre slik at dei ikkje kan sjå kvarandre sine skjermar. Dessutan bør ein sikre at elevane ikkje diskuterer spørsmål og svar med kvarandre.

Nokre elevar har kanskje bruk for å sitje åleine. Då bør eleven ha ein kontaktperson tilgjengeleg.

Pausar i svarprosessen

Nokre elevar treng å ta pausar undervegs i svarprosessen eller treng meir tid til å svare. For denne gruppa vil det vere mogleg å svare i fleire omgangar. Koden/tilgangen gjeld i tre timar første gongen ein svarer, men det er mogleg å forlenge dette. NOVA kan overstyre når dei tre timane har gått ut. Det er såleis mogleg å dele opp svarprosessen over fleire dagar (men alltid i bolkar på tre timar).

Prosessen må koordinerast ved at læraren seier frå til NOVA kva for elevar som treng denne forma for tilrettelegging, og avtaler når koden skal brukast neste gong.

Hjelp til å forstå spørsmål og svaralternativ

Det kan vere aktuelt med ein hjelpar dersom eleven treng assistanse i svarprosessen.

Hjelparen/assistenten og eleven bør sitje med ansikta mot kvarandre i rommet. Rolla til hjelparen/assistenten vil vere å hjelpe til med det tekniske og eventuelt svare på spørsmål dersom eleven lurar på noko i spørjeskjemaet. Dette må organiserast slik at hjelparen ikkje kan sjå svara, og hjelparen skal heller ikkje diskutere svara med eleven. Hjelparen kan sitje med eit digitalt testskjema oppe på skjermen sin medan eleven svarer. [Trykk her for å gå til dette skjema](#). I tillegg kan hjelparen ha PDF-versjonen av spørjeskjemaet, som ein kan klikke seg gjennom på førehand, tilgjengeleg.

Kven har ansvaret for undersøkinga?

Undersøkinga er eit samarbeid mellom Velferdsforskningsinstituttet NOVA ved OsloMet – storbyuniversitet, Universitetet i Sørøst-Norge (USN), KORUS Sør og Vestfold og Telemark fylkeskommune.

Kontaktinformasjon

- Dersom du har **spørsmål om undersøkinga**, kontakt Ungdatasenteret ungdata@oslomet.no
- **Rambøll-brukarstøtte** ved tekniske problem: 409 03 300/ skjemasupport@ramboll.no

HUGSELISTE FOR KONTAKTPERSONEN

1. Lage ein plan for gjennomføringa for å sikre at skulen gjennomfører undersøkinga innanfor dei tidsrammene og i samsvar med dei prosedyrane som er fastsette.
2. Ha hovudansvaret for logistikken knytt til gjennomføringa av undersøkinga.
3. Svare på skjemaet om gjennomføring.
4. Sikre at undersøkinga finn stad i lokale der elevane kan sitje kvar for seg under gjennomføringa og ikkje kan sjå kvarandre sine svar.
5. Sikre at det blir sett av 45 minutt til undersøkinga for kvar klasse som skal delta.
6. Sikre at det er mogleg for alle elevane å delta, anten via datamaskin eller nettbrett.
7. Sikre at skulehelsetenesta er tilgjengeleg og klar med beredskap etter undersøkinga for elevar som måtte trenge det.
8. Logge seg inn i Ungdata pluss-portalen og laste ned kodane som elevane skal bruke når dei svarer på spørjeskemaet.
9. Sikre at skulen har fått undersøkingsmateriellet
 - Innloggingskodane til elevane (som kontaktpersonen ved skulen lastar ned frå Ungdata pluss-portalen)
 - Informasjonsskriv til kontaktpersonen på skolen
 - Instruks til administrator
 - Kopi av spørjeskemaet (PDF) og lenkje til den elektroniske kopien av spørjeskemaet
10. Finne ein til å administrere datainnsamlinga i klassane
 - Sikre at administrator sett seg inn i instruks (sjå instruks for administrator som ligg ved)
 - Fordele personlege kodar og spørjeskemaet til administrator
 - Sikre at administrator er til stades under gjennomføringa.
 - Sikre at administrator har klart for seg kva for elevar som er påmelde til undersøkinga
 - Sikre at administrator gjev elevane tilstrekkeleg informasjon før dei svarer på undersøkinga, ANTEN ved å lese opp teksten som ligg ved, ELLER ved å vise info-filmen
11. Hjelpe administrator med
 - tilrettelagd gjennomføring for elevar som treng det, så sant det let seg gjere
 - organisere eit «oppsamlingsheat» for elevar som, på grunn av sjukdom eller fråvær, ikkje var til stades då undersøkinga blei gjennomført

Tilgjengelighetsstudien 2022-2023

Dokumentasjonsrapport

Elisabeth Gulløy, Christian Møller-Skau,
Rosanne Kristiansen og Ingvild Vardheim.

**Skriftserien fra Universitetet i
Sørøst-Norge nr. 136**

ISSN 2535-5325
ISBN 978-82-7206-818-8

usn.no